ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ»

Η Συνεισφορά του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας – Ελλάδα 2.0 στην Πράσινη Μετάβαση

The National Recovery and Resilience Plan – Greece 2.0 and its Contribution to Green Transition

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θεόδωρος Μαρδίκης

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή

Μενγκ – Παπαντώνη Μαρία, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Κουρτέλης Χρήστος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Μωραΐτη Αθηνά, Επιστημονική Συνεργάτης Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου (Επιβλέπουσα)

Copyright © Θεόδωρος Μαρδίκης, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη στρατηγική υιοθέτηση από την Ελλάδα του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενσωμάτωση βιώσιμων πρακτικών και ψηφιακών μετασχηματισμών στην οικονομία της στη μετά-COVID-19 εποχή. Στην ανά χείρας μελέτη παρουσιάζονται στρατηγικά πλαίσια σε επίπεδο ΕΕ, όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και η δέσμη μέτρων Fit for 55, τα οποία παρέχουν τις απαραίτητες κατευθυντήριες γραμμές που πλαισιώνουν τις εθνικές πολιτικές και πρωτοβουλίες που λαμβάνονται εντός της Ελλάδας. Η παραπάνω ανάλυση υπογραμμίζει μια διττή προσέγγιση: αυτή της πράσινης μετάβασης και της ψηφιακής καινοτομίας, η οποία είναι κομβικής σημασίας για την υλοποίηση φιλόδοξων στόχων για την κλιματική αλλαγή και ταυτόχρονα για την περαιτέρω οικοδόμηση της οικονομικής ανθεκτικότητας.

Με τον τρόπο αυτό, δίνεται έμφαση στους διάφορους τρόπους με τους οποίους μπορούν να εφαρμοστούν τα σχέδια αυτά σε σχέση με τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα, παράλληλα με τις καταστάσεις υποδομών. Τέλος, η εργασία επισημαίνει ορισμένες προτάσεις για την πλήρη αξιοποίηση των ευκαιριών χρηματοδότησης από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, διαχέοντάς το στο μέγιστο δυνατό βαθμό μέσω του εύρους των βασικών τομέων της ελληνικής οικονομίας. Ως εκ τούτου, υπογραμμίζει την πρωταρχική θέση της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διάρθρωση των στρατηγικών ανάκαμψης των κρατών μελών σε έναν μεταπανδημικό κόσμο και προσφέρει το μοντέλο για τη βιώσιμη ανάπτυξη σε συνδυασμό με την οικονομική σταθερότητα.

Λέξεις-κλειδιά: Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, ψηφιακός μετασχηματισμός, βιώσιμη ανάπτυξη, πράσινη μετάβαση, Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Abstract

This paper discusses the strategic adoption by Greece of the European Union's Recovery and Resilience Plan in integrating sustainable practices and digital transformations into its economy in the post-COVID-19 era. This paper presents EU-wide strategic frameworks, such as the European Green Deal and the Fit for 55 package, that provide the necessary guidelines framing national policies and initiatives taken within Greece. The above analysis underlined a double approach: that of green transition and digital innovation, one that is pivotal in realizing ambitious climate change objectives while building further economic resilience. In doing so, a focus will be placed on various ways in which these plans can be implemented in respect of the socioeconomic inequalities in Greece, alongside infrastructure situations. Finally, this paper points out some proposals for fully exploiting RRF funding opportunities, diffusing it to the maximum through the breadth of key sectors in the Greek economy. It, therefore, underlines the prime place of the EU policy in structuring member state recovery strategies in a post-pandemic world and offering the model for sustainable development combined with economic stability.

Keywords: European Green Deal, digital transformation, sustainable development, green transition, National Recovery and Resilience Plan.

Πίνακας Συντομογραφιών

ΕΕ: ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΣΑΑ: Σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας

NGEU: NextGenerationEU

ΕΠΣ: Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Fit for 55: πρωτοβουλία Fit for 55

ΔΑΑ: Διευκόλυνση ανάκαμψης και ανθεκτικότητας

ΑΠΕ: Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΕΣΠΑ: Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς

ΣΕΕ: Σύστημα εμπορίας εκπομπών

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη 3

Abstract 4

Πίνακας Συντομογραφιών 5

Εισαγωγή 8

Κεφάλαιο 1ο. Εννοιολογική Προσέγγιση του όρου «πράσινης μετάβασης» 11

1.1 Ορισμός και εννοιολογικές διαστάσεις 11

1.2 Πυλώνες της πράσινης μετάβασης 13

1.3 Η ευρωπαϊκή διάσταση της πράσινης μετάβασης 14

1.3.1 Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία 14

1.3.2 Fit for 55 16

1.3.3 Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 18

Κεφάλαιο 2ο. Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 21

2.1 Η επόμενη γενιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης 21

2.2 Η πανδημία Covid-19 και η έγκριση του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 22

2.3 Οι κυριότεροι επενδυτικοί στόχοι του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 25

2.4 Η πράσινη μετάβαση 26

2.5 Η μετάβαση στην ψηφιακή τεχνολογία 29

2.6 Παροχή ίσων ευκαιριών 32

2.7 Οργανωτικά πρότυπα διακυβέρνησης 35

2.8 Προκλήσεις και ελλοχεύοντες κίνδυνοι που αντιμετωπίζει η Ελλάδα κατά την εφαρμογή των επενδύσεων στην πράξη 40

2.9 Προϋπολογισμός του Εθνικού Σχεδίου Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης 43

2.10 Αποτίμηση του Εθνικού Σχεδίου Ανάπτυξης, Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 44

2.11 Προτάσεις για επέκταση της χρήσης του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 47

2.12 Έργα στα πλαίσια του Ταμείου Ανάκαμψης 49

2.12.1 Πρωτοβουλίες του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών στο Πλαίσιο του Ταμείου Ανάκαμψης 49

2.12.2 Μετασχηματισμός των Ελληνικών Λιμανιών 50

2.12.3 Προώθηση Εμβληματικών Έργων στην Ελλάδα το 2025 51

2.13 Μελέτες Περίπτωσης 54

2.13.1 Περιφερειακή Ενότητα Κέρκυρας 54

2.13.2 Δήμος Τρικκαίων 56

Κεφάλαιο 3ο. Προοπτικές και ευκαιρίες του Σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας 59

3.1 Εισαγωγή 59

3.2 Τα αποτελέσματα της Στρατηγικής Αποκατάστασης και Ανθεκτικότητας ... 60

3.3 Οικονομικοί κίνδυνοι και απειλές 67

3.4 Συστάσεις για τη μεγιστοποίηση του οφέλους της στρατηγικής ανάκαμψης και ανθεκτικότητας 69

Συμπεράσματα-Επίλογος 71

4.1 Καταληκτικές Παρατηρήσεις 71

4.2 Περιορισμοί 73

Βιβλιογραφικές Αναφορές 75

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κλήθηκε να αντιμετωπίσει ορισμένες προκλήσεις που δεν έχουν προηγούμενο στην ιστορία της ΕΕ λόγω της έξαρσης της πανδημίας Covid-19. Η ύφεση αυτή δικαιολογούσε την άμεση ανάγκη να αρχίσει η Ένωση να σχεδιάζει έναν βραχυπρόθεσμο μηχανισμό αντιμετώπισης που όχι μόνο θα αμβλύνει τις όποιες άμεσες οικονομικές επιπτώσεις, αλλά και θα προωθήσει την πορεία της προς ένα βιώσιμο, ανθεκτικό μέλλον.

Μεταξύ των βασικών αντιδράσεων ήταν η έγκριση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, ενός από τους ακρογωνιαίους λίθους του προγράμματος NextGenerationEU, με σκοπό την προώθηση μιας συντονισμένης διαδικασίας ανάκαμψης, η οποία θα πρέπει να ενσωματωθεί στον ψηφιακό μετασχηματισμό και να είναι βιώσιμη σε ολόκληρη την Ένωση. Η ανά χείρας διπλωματική εργασία διερευνά τη στρατηγική πορεία της Ελλάδας κατά την υιοθέτηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο με τον οποίο η χώρα αυτή ενσωματώνει αυτές τις βιώσιμες πρακτικές και τους ψηφιακούς μετασχηματισμούς σε μια εθνική στρατηγική ανάκαμψης στη μετά Covid-19 εποχή.

Η έρευνα αυτή προσπαθεί να αποδομήσει την πολυεπίπεδη προσέγγιση που ακολουθεί η Ελλάδα, με καθοδήγηση από τα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πράσινης συμφωνίας και της δέσμης μέτρων Fit for 55. Τα πλαίσια αυτά δεν υποστηρίζουν μόνο την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, αλλά και μηχανισμούς για τη βελτίωση της οικονομικής ανθεκτικότητας μέσω της τεχνολογικής και ψηφιακής προόδου. Η σπουδαιότητα της έρευνας δικαιολογείται από το γεγονός ότι θα είναι σε θέση να παράσχει μια πλήρη αξιολόγηση της στρατηγικής αντιστοιχίας των εθνικών πρωτοβουλιών και των ευρύτερων πολιτικών της Ένωσης κατ΄ επέκταση.

Στόχος της είναι επίσης να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα αυτών των στρατηγικών όσον αφορά την αντιμετώπιση των διττών προκλήσεων της οικονομικής ανάκαμψης και των μακροπρόθεσμων δεσμεύσεων βιωσιμότητας.

Στην παρούσα μελέτη, κατά τη διερεύνηση των προαναφερθέντων θεμάτων, δίνεται έμφαση στην Πράσινη Μετάβαση, η οποία αποτελεί σημαντική προτεραιότητα στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης της Ελλάδας. Η μετάβαση για την Ελλάδα δεν είναι απλώς μια διαδικασία μετάβασης, αλλά είναι σε μεγάλο βαθμό συνυφασμένη με τη συνολική διαδικασία οικονομικής αναδιάρθρωσης όσον αφορά την ενεργειακή απόδοση, τις

ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων και της υπαίθρου. Μια άλλη σημαντική πτυχή του σχεδίου ανάκαμψης είναι η ατζέντα για τον ψηφιακό μετασχηματισμό, στο πλαίσιο του οποίου οι προηγμένες ψηφιακές τεχνολογίες διαπερνούν τις δημόσιες υπηρεσίες, τις επιχειρήσεις και την καθημερινή ζωή για να δώσουν ώθηση προς τα πάνω στην οικονομική ανταγωνιστικότητα και τη λειτουργική αποτελεσματικότητα της Ελλάδας.

Η παρούσα διατριβή θα εξετάσει επίσης, κριτικά τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες τις οποίες τείνουν και στοχεύουν να αντιμετωπίσουν οι προσπάθειες ανάκαμψης. Λόγω του γεγονότος ότι υπάρχει άνιση εξάπλωση αυτής της πανδημίας μεταξύ των διαφόρων περιοχών και τομέων εντός της Ελλάδας, οι ανάγκες της για ανάκαμψη πρέπει να περιλαμβάνουν τόσο την οικονομική ανάπτυξη όσο και την κοινωνική ισότητα και συνοχή σε κάθε καλά αναπτυγμένο σχέδιο ανάκαμψης.

Η ενσωμάτωση ψηφιακών λύσεων σε διάφορες πτυχές της οικονομικής και κοινωνικής ζωής αποτελεί μοναδική ευκαιρία για τη γεφύρωση αυτών των ανισοτήτων, καθιστώντας την οικονομία πιο περιεκτική και ανθεκτική σε μελλοντικούς κλυδωνισμούς.

Εκτός από την Ελλάδα, μια άλλη σημαντική χρηματοδοτική επένδυση στο θέμα αυτό προέρχεται από τη διευκόλυνση ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω της εφαρμογής του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, αλλά υπό ορισμένες προϋποθέσεις που θα πρέπει επίσης να ανταποκρίνονται στους ευρύτερους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κατά συνέπεια, μπορεί να αποτυπωθεί με σαφήνεια το μέγεθος των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και οι αντίστοιχες επιπτώσεις τους στην εθνική οικονομία. Η παρούσα έρευνα είναι σημαντική διότι αποτελεί μια κριτική ανάλυση της εθνικής στρατηγικής ανάκαμψης εντός του ευρύτερου πλαισίου πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αναμένεται ότι η ανασκόπηση αυτή υπογραμμίζει τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που συνεπάγεται η ευθυγράμμιση των εθνικών πολιτικών με τα υπερεθνικά πλαίσια, αποδίδοντας κατά συνέπεια διδάγματα που μπορούν να εφαρμοστούν σε άλλες παρόμοιες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν διάφορα κράτη μέλη της ΕΕ. Κατά συνέπεια, η παρούσα διατριβή προσπαθεί όχι μόνο να αξιολογήσει τη στρατηγική

υιοθέτηση από την Ελλάδα του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και να κατανοήσει τις ευρύτερες επιπτώσεις στην οικονομική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα της Ελλάδας.

Τέλος, τα ευρήματα αυτής της ανάλυσης συντείνουν με ορισμένους τρόπους στην βέλτιστη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο μπορούν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά ολοκληρωμένες πολιτικές για την επίτευξη της οικονομικής ανθεκτικότητας και της βιώσιμης ανάπτυξης σε μια μεταπανδημική εποχή.

Κεφάλαιο 1ο. Εννοιολογική Προσέγγιση του όρου «πράσινης μετάβασης»

1.1 Ορισμός και εννοιολογικές διαστάσεις

Η «Πράσινη Μετάβαση» αποτελεί μια αλλαγή παραδείγματος όπου η περιβαλλοντική διαχείριση και η κοινωνικοοικονομική ανθεκτικότητα συνδυάζονται για την αντιμετώπιση των πολυδιάστατων προκλήσεων που προκαλούνται από την παγκόσμια υποβάθμιση του περιβάλλοντος καθώς επίσης την κλιματική αλλαγή. Αυτή η μετάβαση πλαισιώνεται από μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που περιλαμβάνει πολλαπλές διαστάσεις, καθεμία από τις οποίες αντιμετωπίζει συγκεκριμένες πτυχές της βιωσιμότητας, από τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής έως την προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ισότητας.

Στο επίκεντρο της Πράσινης Μετάβασης έγκειται η επιτακτική ανάγκη για τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, επιδιώκοντας τη συνολική μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και ταυτόχρονα οικοδομώντας βελτιωμένη ανθεκτικότητα έναντι των κλιματικών επιπτώσεων. Αυτό συνάδει με τους στόχους που περιγράφονται στο πλαίσιο της συμφωνίας του Παρισιού για το παγκόσμιο σχέδιο δράσης που αποσκοπεί στη διατήρηση της αύξησης της θερμοκρασίας αρκετά κάτω από τους 2 βαθμούς Κελσίου (Ηνωμένα Έθνη, 2015). Οι στόχοι αυτοί μπορούν να επιτευχθούν μόνο μέσω μιας μετασχηματιστικής αλλαγής στα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας μέσω της σταδιακής κατάργησης των ορυκτών καυσίμων, της κλιμάκωσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) και της επένδυσης σε πράσινες τεχνολογίες (Geissdoerfer et al., 2017).

Ένα άλλο βασικό δομικό στοιχείο της Πράσινης Μετάβασης είναι η υιοθέτηση της κυκλικής οικονομίας. Ένα τέτοιο μοντέλο χρησιμοποιεί το γραμμικό πρότυπο κατανάλωσης της λήψης, της παραγωγής και της διάθεσης και ενθαρρύνει μια συστημική στροφή προς την αποτελεσματική χρήση των πόρων και τη μείωση των αποβλήτων. Το μοντέλο της κυκλικής οικονομίας αποσκοπεί στη διατήρηση των προϊόντων και των υλικών σε χρήση, στην αναγέννηση των φυσικών συστημάτων και στον σχεδιασμό των αποβλήτων. Κατά συνέπεια, αποτελεί έναν ρηξικέλευθο τρόπο επίτευξης βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων (Steffen et al., 2015).

Η επόμενη σημαντική διάσταση της Πράσινης Μετάβασης αφορά τη χρήση των πόρων σε μορφή που δεν θα εμπόδιζε τις μελλοντικές γενιές να καλύψουν τις ανάγκες τους.

Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να αναληφθεί διαχείριση όσον αφορά τρόπους προώθησης της αποδοτικής χρήσης των πόρων, διατηρώντας παράλληλα ενισχυμένες ικανότητες αναγέννησης οικοσυστημάτων με οικολογική ακεραιότητα προστατεύοντας τους οικοτόπους της φύσης.

Η πλήρης επίτευξη της Πράσινης Μετάβασης δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την προστασία της βιοποικιλότητας, δεδομένης της σημασίας της τελευταίας όσον αφορά τη διατήρηση των οικοσυστημικών υπηρεσιών για την επιβίωση και την ευημερία του ανθρώπου. Ο κύριος παράγοντας που προκαλεί την απώλεια της βιοποικιλότητας προέρχεται από την καταστροφή των οικοτόπων, τη ρύπανση και την υπεραλίευση. Ως εκ τούτου, οι κίνδυνοι για την επισιτιστική ασφάλεια και την παγκόσμια υγεία καθιστούν τη βιοποικιλότητα σημαντικό τομέα στο πλαίσιο οποιασδήποτε στρατηγικής διατήρησης για την προστασία των φυσικών οικοτόπων και την αποκατάσταση των οικολογικών κοινοτήτων με σκοπό τη διατήρηση της βιοποικιλότητας (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2020).

Τέλος, η δικαιοσύνη συνεπάγεται το εγγενές μέλημα της πράσινης μετάβασης με τη λεγόμενη κοινωνική δικαιοσύνη - τη δίκαιη κατανομή των οφελών και των βαρών που απορρέουν από τις μεταβάσεις. Ως εκ τούτου, κατά την ανάπτυξη περιβαλλοντικών πολιτικών, πρέπει να δοθεί προσοχή και η δέουσα προσοχή στις ευάλωτες και περιθωριοποιημένες ομάδες, δεδομένου ότι πολλές μορφές περιβαλλοντικής υποβάθμισης συνήθως επηρεάζουν σημαντικά αυτές τις ομάδες. Πρέπει να δημιουργηθεί μια δίκαιη μετάβαση εάν πρόκειται να βρεθεί ευρεία στήριξη στην πράσινη πολιτική, η οποία θα προωθήσει πράγματι δίκαια την περιβαλλοντική βιωσιμότητα εκτός από την κοινωνική ισότητα (Schlosberg, 2013).

Συμπερασματικά, η πράσινη μετάβαση έχει σύνθετο και ολοκληρωμένο χαρακτήρα· αντιμετωπίζει τις περιβαλλοντικές ανησυχίες, προσδίδει οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις και κατευθύνεται προς ένα βιώσιμο μέλλον. Αυτό συνεπάγεται μια συλλογική προσπάθεια τομέων και επιστημονικών κλάδων για την αναμόρφωση των ίδιων των θεμελιωδών συστημάτων των κοινωνιών μας, ώστε να καταστούν ανθεκτικά και προσαρμόσιμα στις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Η πράσινη μετάβαση θα υλοποιηθεί αποτελεσματικά μόνο με την παρουσία συνεκτικών πλαισίων πολιτικής, καινοτόμων τεχνολογιών και σταθερής δέσμευσης στις κατευθυντήριες αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

1.2 Πυλώνες της πράσινης μετάβασης

Η πράσινη μετάβαση είναι μια ολιστική διαδικασία από τη φύση της και περιλαμβάνει όχι μόνο μια προοπτική βιωσιμότητας, αλλά και τους πέντε αλληλένδετους βασικούς πυλώνες: απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα, χρήση ΑΠΕ, την κυκλική οικονομία, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και την κοινωνική δικαιοσύνη. Κανένας από αυτούς τους παράγοντες δεν είναι ασύνδετοι μεταξύ τους, αλλά πράγματι αλληλένδετοι στόχοι που μαζί επιτρέπουν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση προς την αειφόρο ανάπτυξη.

Η ανεξαρτησία από τα ορυκτά καύσιμα είναι σημαντική, σηματοδοτώντας μια μετατόπιση από την εξάρτηση από μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που είναι γνωστό ότι συμβάλλουν σημαντικά στην υπερθέρμανση του πλανήτη και τη ρύπανση. Αυτό σχετίζεται εγγενώς με την ώθηση για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας· η ενσωμάτωση της ηλιακής, αιολικής, υδροηλεκτρικής και γεωθερμικής ενέργειας στο δίκτυο αποτελεί μέρος της βασικής στρατηγικής για την επιδίωξη της μείωσης των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού. Σύμφωνα με αυτό, μια τέτοια μετάβαση όχι μόνο μειώνει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις που σχετίζονται με τα ορυκτά καύσιμα, αλλά προωθεί την τεχνολογική καινοτομία και την οικονομική διαφοροποίηση (Rogelj et al., 2018).

Παράλληλα, η προώθηση της κυκλικής οικονομίας αποτελεί μια προσπάθεια επανεξέτασης των παραδοσιακών προτύπων κατανάλωσης και παραγωγής. Η κυκλική οικονομία επικεντρώνεται στην αποδοτικότητα των πόρων, τη μείωση των αποβλήτων και την ανθεκτικότητα των προϊόντων για τη δημιουργία ενός αναγεννητικού βιομηχανικού συστήματος που έρχεται σε αντίθεση με το υπάρχον γραμμικό οικονομικό μοντέλο *«λήψη, κατασκευή, απόρριψη»* (Geissdoerfer et al., 2017). Περιλαμβάνει έναν οικονομικό μετασχηματισμό απαραίτητο για τη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, που συνεπάγεται βιωσιμότητα σε όλους τους τομείς, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι πόροι χρησιμοποιούνται κατά τρόπο ώστε η αξία τους να διατηρείται στην οικονομία όσο το δυνατόν περισσότερο.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο αφορά την προστασία της βιοποικιλότητας, με επίκεντρο τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών που αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της οικολογικής ισορροπίας και την υποστήριξη των οικοσυστημικών υπηρεσιών που διατηρούν τη ζωή. Μια αποτελεσματική στρατηγική για την προστασία της

βιοποικιλότητας απαιτεί τη διατήρηση των εναπομεινάντων φυσικών περιβαλλόντων, την αποκατάσταση των υποβαθμισμένων και τη βιώσιμη διαχείριση όλων των φυσικών πόρων που θα συμβάλουν στην κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον (Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2020).

Ο τελευταίος πυλώνας αφορά την κοινωνική δικαιοσύνη, η οποία είναι πολύ σημαντική για να διασφαλιστεί ότι οι καρποί της Πράσινης Μετάβασης όχι μόνο κατανέμονται δίκαια, αλλά και ότι καμία μεμονωμένη κοινότητα δεν υποφέρει δυσανάλογα από την αρνητική υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή τις πολιτικές που διαμορφώνονται για τον μετριασμό της. Ζητεί πολιτικές που διασφαλίζουν τη συμμετοχικότητα και τη δικαιοσύνη, διασφαλίζοντας κατά συνέπεια την πρόσβαση των πλέον ευάλωτων πληθυσμών στους πόρους και τις ευκαιρίες που απαιτούνται για την ευημερία σε μια οικονομία σε μεταβατικό στάδιο.

Συλλήβδην, αυτοί οι τρεις πυλώνες παρέχουν μια υγιή βάση για την πράσινη μετάβαση· αλληλοενισχύονται με θετικούς τρόπους για τη δημιουργία ενός βιώσιμου, δίκαιου παγκόσμιου συστήματος. Αυτή η μετάβαση θα είναι επιτυχής μόνο όταν οι αρχές αυτές ενσωματωθούν συνεκτικά στην πολιτική και την πρακτική που επιδιώκουν ταυτόχρονα την περιβαλλοντική διαχείριση, την οικονομική ανθεκτικότητα και την κοινωνική ισότητα (Schlosberg, 2013).

1.3 Η ευρωπαϊκή διάσταση της πράσινης μετάβασης

1.3.1 Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποτελεί το σημαντικό μέρος της ευρωπαϊκής διάστασης της πράσινης μετάβασης, συμπυκνώνοντας από μόνη της την ολοκληρωμένη απάντηση της ΕΕ στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το περιβάλλον, με φιλόδοξο στόχο να μετατραπεί στο πρώτο κλιματικά ουδέτερο μπλοκ στον κόσμο έως το 2050. Αυτό το πλαίσιο πολιτικής υποδηλώνει τη δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της ενσωμάτωσης περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών στόχων σε ευρύ φάσμα τομέων, από την ενέργεια και τις μεταφορές έως τη γεωργία και τη βιοποικιλότητα (European Commission, 2021a).

Η αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τη χρήση πόρων βρίσκεται στο επίκεντρο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Αυτό θα επιτρέψει στην Ευρωπαϊκή Ένωση να μεταβεί σε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης: καθαρό, κυκλικό και

ανταγωνιστικό. Συνίσταται στην πολυδιάστατη μείωση των εκπομπών, την αποδοτικότητα της χρήσης ενέργειας και την προώθηση των ανανεώσιμων πόρων με μακροπρόθεσμη προοπτική την επίτευξη μηδενικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050. Η μετάβαση με την Πράσινη Συμφωνία υποτίθεται επίσης ότι είναι μια οικονομική μετάβαση προς επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και βιώσιμες λύσεις για τη δημιουργία περισσότερων θέσεων εργασίας και τη διασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας μακροπρόθεσμα (European Commission, 2019).

Ο ενεργειακός μετασχηματισμός είναι ο πυρήνας της Πράσινης Συμφωνίας και έχει συμβάλει καθοριστικά στην αλλαγή της πορείας παραγωγής και διανομής ενέργειας, καθώς και του προτύπου κατανάλωσης σε ολόκληρη την ήπειρο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση σχεδιάζει να συνεχίσει να αυξάνει το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στο ενεργειακό της μείγμα, εξέλιξη που ενθαρρύνεται από μαζικές επενδύσεις σε τεχνολογίες χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, κυρίως ηλιακούς και αιολικούς πόρους. Η μετάβαση αυτή συμπληρώνεται επίσης από μέτρα ενεργειακής απόδοσης στα κτίρια, τις βιομηχανίες και τις μεταφορές που, εκτός από τη μείωση των εκπομπών, θα μειώσουν το ενεργειακό κόστος για τους καταναλωτές (Šajn, 2022).

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία υπογραμμίζει την κυκλική οικονομία ως τον τρόπο βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων. Η στρατηγική αυτή δεν στοχεύει μόνο σε σημαντικούς τομείς που χρησιμοποιούν πόρους, όπως οι κατασκευές και τα ηλεκτρονικά, αλλά καλύπτει επίσης πρακτικές διαχείρισης αποβλήτων. Αναμένεται ότι, μέσω στρατηγικών που σχετίζονται με την ανακύκλωση και την επαναχρησιμοποίηση, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μειώσει το αποτύπωμα κατανάλωσης, θα μειώσει τα απόβλητα και θα τονώσει την οικονομική ανάπτυξη με νέα επιχειρηματικά μοντέλα και καινοτομίες (European Environment Agency, 2020).

Η Πράσινη Συμφωνία στηρίζει επίσης τη βιοποικιλότητα και τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων. Η ΕΕ εκτιμά εγγενώς τη βιοποικιλότητα για την επιβίωση και την ευημερία και έχει δεσμευτεί να προστατεύει τα οικοσυστήματά της και να αποκαθιστά τα υποβαθμισμένα, συμπεριλαμβανομένης της ανάληψης φιλόδοξης δράσης για την επέκταση των προστατευόμενων περιοχών στην ξηρά και στη θάλασσα, με στόχο την επίτευξη τουλάχιστον του 30% της επικράτειας της ΕΕ. Οι προσπάθειες αυτές είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της ανθεκτικότητας των οικοσυστημάτων και της

ικανότητάς τους να παρέχουν βασικές υπηρεσίες, από τη δέσμευση του άνθρακα έως τον καθαρισμό των υδάτων (European Commission, 2021).

Τέλος, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία δίνει τη μέγιστη έμφαση στη δικαιοσύνη και την ισονομία κατά τη διαδικασία μετάβασης. Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης θα στηρίξει τις περιφέρειες και τις βιομηχανίες που πλήττονται περισσότερο από τον εμπλουτισμό της οικονομίας. Ένα οικονομικό και πρακτικό εργαλείο μέσω του οποίου ο μηχανισμός αυτός θα αμβλύνει το κοινωνικό και οικονομικό σοκ της μετάβασης, ώστε να μην μείνει πίσω ούτε ένας πολίτης ή περιφέρεια. Αυτή η εστίαση στην κοινωνική ισότητα είναι καθοριστικής σημασίας για τη συγκέντρωση και τη διατήρηση της δημόσιας υποστήριξης για τις μετασχηματιστικές αλλαγές που δημιουργούνται από την Πράσινη Συμφωνία (Šajn, 2022).

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία είναι μια αρκετά φιλόδοξη δέσμη μέτρων πολιτικής με στόχο την καθιέρωση της ΕΕ ως παγκόσμιου ηγέτη στην περιβαλλοντική διακυβέρνηση και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Θα τεθεί σε δοκιμασία όσον αφορά την ορθή εφαρμογή σε επίπεδο κρατών μελών, την εναρμόνιση της οικονομικής ανάπτυξης, την προστασία του περιβάλλοντος και την επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης (Šajn, 2022).

1.3.2 Fit for 55

Η δέσμη μέτρων *«Fit for 55»* εγκρίθηκε στο ευρύτερο πλαίσιο πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το κλίμα, προκειμένου να στηρίξει τη δράση της ΕΕ για το κλίμα, ευθυγραμμισμένη με την αυξημένη δέσμευση της ΕΕ για μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55 % έως το 2030 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Πρόκειται για μια φιλόδοξη δέσμη νομοθετικών μέτρων που αποτελεί ένα πολύ σημαντικό βήμα προς τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, όπως περιγράφεται στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Η ευρεία δέσμη μέτρων στο πλαίσιο του προγράμματος *«Fit for 55»* αποσκοπεί στην επανεκκίνηση της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά το κλίμα, την ενέργεια, τη χρήση γης, τις μεταφορές και τη φορολογία, ώστε να διασφαλιστεί ότι κάθε τομέας συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων (European Commission, 2021c).

Οι ακρογωνιαίοι λίθοι του *«Fit for 55»* είναι: *η επέκταση της εμπορίας εκπομπών, η αύξηση της ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, η ταχύτερη ανάπτυξη τρόπων μεταφοράς χαμηλών εκπομπών και οι φορολογικές πολιτικές που ευθυγραμμίζονται με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας*. Με τον

καθορισμό αυτών των φιλόδοξων στόχων, η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει όχι μόνο να αναλάβει ηγετικό ρόλο στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, αλλά και να δώσει ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη μέσω της πράσινης καινοτομίας και της τεχνολογικής ανάπτυξης (Šajn, 2022).

Σύμφωνα με το αναθεωρημένο ΣΕΔΕ, το οποίο αποτελεί το κεντρικό στοιχείο του *«Fit for 55»*, το ανώτατο όριο για τη συνολική ποσότητα αερίων του θερμοκηπίου που επιτρέπεται να εκπέμπουν οι ρυθμιζόμενες εταιρείες θα μειωθεί. Το σύστημα θα γίνει αυστηρότερο με αυξημένο ποσοστό μείωσης των ανώτατων ορίων, συρρικνώνοντας ουσιαστικά τα διαθέσιμα δικαιώματα εκπομπών κάθε χρόνο. Ο μηχανισμός αυτός παρέχει κίνητρο στις επιχειρήσεις να επενδύσουν σε καθαρότερες τεχνολογίες αυξάνοντας το κόστος των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

Επιπλέον, το σύστημα θα επεκταθεί και σε άλλους τομείς, όπως οι θαλάσσιες μεταφορές, ενώ θα προτείνει ένα άλλο σύστημα για τα κτίρια και τις οδικές μεταφορές, με στόχο τις πηγές εκπομπών που δεν καλύπτονται μέχρι στιγμής από το ΣΕΔΕ (Šajn, 2022).

Εκτός από τα ρυθμιστικά μέτρα, η δέσμη μέτρων *«Fit for 55»* επικεντρώνεται επίσης στον τρόπο αύξησης του ρυθμού με τον οποίο χρησιμοποιείται η ενέργεια από ανανεώσιμες πηγές σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο πλαίσιο αυτής της δέσμης μέτρων, η επικαιροποίηση της οδηγίας για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θέτει έναν πολύ φιλόδοξο στόχο να επιτευχθεί το 40 % της παραγωγής ενέργειας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ανανεώσιμα μέσα έως το 2030 (European Parliament, 2021).

Επιπλέον, η δέσμη δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην ενεργειακή απόδοση, η οποία βρίσκεται στο επίκεντρο της συνολικής μείωσης της κατανάλωσης ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, η αναθεωρημένη οδηγία για την ενεργειακή απόδοση θεσπίζει δεσμευτικούς ετήσιους στόχους για τις χώρες της ΕΕ από το 2021 έως το 2030, με στόχο την επιδίωξη με ταχύτερο ρυθμό βελτιώσεων της ενεργειακής απόδοσης σε κάθε στάδιο της ενεργειακής αλυσίδας, από την παραγωγή έως την τελική κατανάλωση. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ προσπαθεί επίσης να μειώσει την ενεργειακή της εξάρτηση και να αυξήσει την οικονομική ανθεκτικότητα προωθώντας καινοτομίες σε τεχνολογίες και πρακτικές εξοικονόμησης ενέργειας (European Parliament, 2021).

Άλλοι βασικοί τομείς προτεραιότητας στο πλαίσιο του προγράμματος «Fit for 55» αφορούν τις πολιτικές μεταφορών: οι προτάσεις *«Refuel EU Aviation and Fuel EU Maritime»*, οι οποίες αποσκοπούν στο να καταστήσουν τις αερομεταφορές και τη ναυτιλία πιο βιώσιμες. Οι νέες πολιτικές απαιτούν αύξηση της χρήσης βιώσιμων αεροπορικών καυσίμων και καθαρισμό των θαλάσσιων μεταφορών μέσω της υιοθέτησης τεχνολογιών καθαρών καυσίμων. Εκτός από αυτά, υπάρχει επίσης μια ανάπτυξη στις υποδομές των ηλεκτρικών οχημάτων, η οποία αποτελεί ένα ακόμη στήριγμα στην επιλογή εναλλακτικών λύσεων χαμηλών εκπομπών στις μεταφορές (European Parliament, & Council of the European Union, 2021).

Τέλος, η αναθεώρηση της Οδηγίας για τη φορολογία της ενέργειας ευθυγράμμισε εκ νέου τις φορολογικές πολιτικές με εκείνες για το περιβάλλον. Προτείνει την αναδιάρθρωση των φορολογικών συντελεστών των ενεργειακών προϊόντων και της ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να αντικατοπτρίζουν τις διαφορετικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις τους, προωθώντας τις καθαρότερες πηγές ενέργειας με την εσωτερική αγορά και χωρίς να δημιουργούνται στρεβλώσεις μέσω διαφορετικών εθνικών φορολογικών συντελεστών (European Commission, 2021).

Συμπερασματικά, η δέσμη μέτρων *«Fit for 55»* είναι μια συνολική, σύνθετη προσέγγιση που θα διασφαλίσει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση, με τους αυξημένους κλιματικούς στόχους της το 2030, θα κινηθεί προς την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050.

1.3.3 Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) αποτελεί το επίκεντρο της αντίδρασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην οικονομική και κοινωνική αναστάτωση που προκάλεσε η πανδημία Covid-19. Ως κεντρικό στοιχείο, ο ΜΑΑ της δέσμης μέτρων NextGenerationEU της Επιτροπής στοχεύει σε μια ισχυρή ανάκαμψη που απαιτείται προκειμένου να σημειώσουν τα κράτη μέλη πρόοδο προς ένα πιο βιώσιμο και ανθεκτικό μέλλον, πλήρως εναρμονισμένο και με ένα ψηφιακό. Ο ΜΑΑ, με τον εντυπωσιακό προϋπολογισμό των 672,5 δισεκατομμυρίων ευρώ σε επιχορηγήσεις και δάνεια, θα πρέπει να χρησιμεύσει όχι μόνο ως άμεση απάντηση στις οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας, αλλά και ως η πολυπόθητη προκαταβολή για τον ριζικό εκσυγχρονισμό των οικονομιών της Ευρώπης (Šajn, 2022).

Ο ΜΑΑ είναι ουσιαστικά ένα μέσο που παρέχει χρηματοδότηση στα κράτη μέλη για χρηματοδότηση, υιοθέτηση μεταρρυθμίσεων και επενδύσεις σε έργα που συνάδουν με τις ευρύτερες προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: οικολογική βιωσιμότητα, ψηφιακός μετασχηματισμός και ανθεκτικότητα της οικονομίας. Οι όροι περιλαμβάνουν την έγκριση εθνικών σχεδίων ανάκαμψης και ανθεκτικότητας που καταρτίζονται από κάθε κράτος μέλος, καθορίζοντας συγκεκριμένα έργα και μεταρρυθμίσεις που πιστεύουν ότι θα βοηθήσουν το εν λόγω κράτος μέλος να ανταποκριθεί στην ευρωπαϊκή ατζέντα πολιτικής. Τα σχέδια αυτά πρέπει να αξιολογούνται υπό το πρίσμα των δυνατοτήτων συμβολής τους στην πράσινη μετάβαση, στον ψηφιακό μετασχηματισμό, καθώς και στην έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, με ταυτόχρονη ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής ανθεκτικότητας (Šajn, 2022).

Ο ΜΑΑ δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην πράσινη μετάβαση υπό το πρίσμα της δέσμευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης να επιτύχει τους φιλόδοξους στόχους που έχουν τεθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας· τουλάχιστον το 37% της χρηματοδότησης κάθε οικονομίας για τη στήριξη της δράσης για το κλίμα σε διάφορους τομείς που σχετίζονται με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου ή την ενέργεια. Η σύνδεση της χρηματοπιστωτικής ανάκαμψης με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα υπογραμμίζει τον βαθμό στον οποίο η ΕΕ έχει δεσμευτεί για ολιστική ανάκαμψη, η οποία αναζωογονεί όχι μόνο την οικονομία αλλά και προωθεί τους στόχους της για το κλίμα (European Parliament & Council of the European Union, 2021).

Εκτός από την περιβαλλοντική πρωτοβουλία, ο ΜΑΑ έχει δώσει έμφαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό ιδίως των κρατών μελών. Η εγκατάσταση αναμένεται να επενδύσει σε ψηφιακές υποδομές, ψηφιοποίηση δημόσιων υπηρεσιών και ανάπτυξη των απαιτούμενων δεξιοτήτων εργατικού δυναμικού στην ψηφιακή τεχνολογία. Ως εκ τούτου, αυτό καθιστά επιτακτική ανάγκη τουλάχιστον το 20 % της χρηματοδότησης να δεσμευτεί σε ψηφιακά έργα, δεδομένου ότι θα είναι στο πλαίσιο του ΜΑΑ - μια πιο συνδεδεμένη και τεχνολογικά προηγμένη Ευρώπη - ότι η ανταγωνιστικότητα θα επιτευχθεί από την προσαρμογή προς μια ψηφιακή εποχή (European Parliament & Council of the European Union, 2021).

Ο δεύτερος ακρογωνιαίος λίθος του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας είναι η οικονομική και κοινωνική ανθεκτικότητα. Ο μηχανισμός στηρίζει τις μεταρρυθμίσεις που θα αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που παρεμποδίζουν την κοινωνική συνοχή, την υγειονομική περίθαλψη και την απασχόληση και, σε αντάλλαγμα, θα καταστήσουν την ανάκαμψη δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς. Αυτό, με τη σειρά του, περιλαμβάνει την ενίσχυση των δικτύων κοινωνικής ασφάλειας, την παροχή καλύτερης πρόσβασης σε ποιοτική υγειονομική περίθαλψη και την παροχή στήριξης για τη δημιουργία θέσεων εργασίας, ιδίως σε τομείς που έχουν πληγεί σοβαρά από την πανδημία. Τα προγράμματα αυτά είναι απαραίτητα για την επίτευξη του στόχου ότι *«η ανάκαμψη δεν επιδεινώνει τις προϋπάρχουσες ανισότητες, συμβάλλοντας παράλληλα σε μια πιο δίκαιη ισορροπημένη κοινωνία»* (European Commission, 2021).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή βρίσκεται στο επίκεντρο της παρακολούθησης της εφαρμογής των εθνικών σχεδίων μέσω τακτικών επανεξετάσεων για την αξιολόγηση της τρέχουσας προόδου και της συμμόρφωσης με τα συμφωνηθέντα αποτελέσματα. Ο εν λόγω θεσμικός μηχανισμός εποπτείας είναι σημαντικός, διότι διατηρεί υψηλή εμπιστοσύνη στη διαχείριση της χρηματοδότησης και διασφαλίζει ότι θα επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα με την εφαρμογή του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (European Court of Auditors, 2021).

Ο ΜΑΑ είναι ένα από τα βασικά μέσα της ολοκληρωμένης στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την επίτευξη, όχι μόνο ανάκαμψης από το άνευ προηγουμένου πλήγμα που υπέστη από την πανδημία Covid-19, αλλά και για να καταστεί πιο συνεκτική, πιο πράσινη και ψηφιακή. Η σύνδεση της χρηματοδοτικής στήριξης με τους στόχους της μακροπρόθεσμης πράσινης και ψηφιακής μετάβασης καθιστά τον ΜΑΑ παράδειγμα για οποιεσδήποτε μελλοντικές ανακτήσεις μπορούν να αναληφθούν με πλήρη ισορροπία για τις τρέχουσες οικονομικές ανάγκες και ενόψει της μελλοντικής βιωσιμότητας και ανθεκτικότητας (European Commission Press release, 2021b, June 15).

Κεφάλαιο 2ο. Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

2.1 Η επόμενη γενιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η υιοθέτηση μιας πιο βιώσιμης, ψηφιακής και ανθεκτικής Ευρώπης αποτελεί ένα πολύ σημαντικό εγχείρημα τον 21ο αιώνα. Μια δίκαιη κοινωνικοοικονομική ανάκαμψη είναι δυνατόν να ενισχυθεί από τους διαθέσιμους πόρους του προγράμματος, οι οποίοι αποσκοπούν στην εξασφάλιση ισότιμων όρων ανταγωνισμού στην ενιαία αγορά. Επιπλέον, οι εν λόγω πόροι παρέχουν στήριξη τις επενδύσεις που θα θωρακίσουν την Ευρώπη και θα την ωθήσουν προς μια ψηφιακή και φιλική προς το περιβάλλον ευημερία (European Commission, 2020).

Οι τρεις πυλώνες πάνω στους οποίους βασίζεται αυτή η πρωτοβουλία αποκατάστασης είναι: *i) προώθηση των μεταρρυθμίσεων και των επενδύσεων μεταξύ των κρατών μελών, ii) αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας μέσω της προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων, iii) εφαρμογή όσων ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης*.

Προκειμένου να αναζωογονηθεί η οικονομία, είναι απαραίτητο αυτή να αποκατασταθεί στην προ κρίσης κατάσταση και στη συνέχεια να εξαλειφθούν τα προβλήματα που προέκυψαν ως αποτέλεσμα της κρίσης. Δεδομένων των οπισθοδρομήσεων που έχουν σημειωθεί μέχρι στιγμής, απαιτούνται άμεσα μέτρα για την εξασφάλιση χρηματοδότησης για το μέλλον της Ευρώπης.

Μάλιστα δε, σημειώνεται ότι το Ταμείο Ανάκαμψης αποτελεί το θεμέλιο του Next Generation EU και δεδηλωμένος στόχος του είναι να συντείνει την Ευρώπη να υπερπηδήσει τις σημερινές προκλήσεις και να οικοδομήσει ανθεκτικότητα. Δέον όπως επισημανθεί ότι η συνολική αξία του ενεργητικού του ταμείου υπερβαίνει τα 720 δισεκατομμύρια ευρώ. Επίσης, η Επιτροπή εφαρμόζει το πρόγραμμα REACT-EU με απώτερο σκοπό να διασφαλίσει ότι οι περιφέρειες της Ευρώπης θα παραμείνουν ενωμένες και στην μετά Covid εποχή. Με χρηματοδότηση από διάφορες πηγές, το REACT-EU εργάζεται για την εξασφάλιση ισότιμων όρων ανταγωνισμού στην Ένωση. Το πρόγραμμα *«Ορίζοντας 2020»*, το πρόγραμμα *Invest EU* και άλλα παρόμοια προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης λαμβάνουν επίσης χρηματοδότηση. Το Next Generation EU διαθέτει συνολικό προϋπολογισμό 806,9 δισεκατομμυρίων ευρώ (European Commission, 2020).

2.2 Η πανδημία Covid-19 και η έγκριση του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Η παγκόσμια οικονομική καταστροφή η οποία προκλήθηκε από το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19 τους πρώτους μήνες του 2020 είχε ως συνέπεια να μεταβάλει τον προσδιορισμό της κοινωνικής, οικονομικής και δημοσιονομικής εικόνας. Ως εκ τούτου, η κατάσταση απαιτούσε άμεση, συντονισμένη δράση για τον μετριασμό των δυσμενών επιπτώσεων στα κράτη μέλη σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενώ όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης αισθάνθηκαν τις επιπτώσεις της πανδημίας *«συμμετρικά»,* ο βαθμός στον οποίο το καθένα από αυτά μπόρεσε να ανακάμψει διέφερε σε μεγάλο βαθμό· οι κυβερνήσεις με ισχυρότερες οικονομίες μπόρεσαν καλύτερα να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα κεφάλαια για την παροχή άμεσης βοήθειας σε επιχειρήσεις, συστήματα υγειονομικής περίθαλψης και ευάλωτους πληθυσμούς (Παπαντωνίου, 2021).

Από την άλλη πλευρά, κατέστη σαφές ότι η βασική ενότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κινδύνευε λόγω της θεσμικής αστάθειας, η οποία εκδηλώθηκε κυρίως μέσω των κρατών μελών που *«κατηγορούσαν»* την Ένωση για την ελλιπή δημοσιονομική αντιμετώπιση της κρίσης. Οι αρχικές αντιδράσεις ήταν πρακτικά ασυντόνιστες και προέρχονταν από τα επιμέρους κράτη μέλη. Βραχυπρόθεσμα, λήφθηκαν μέτρα όπως το κλείσιμο των συνόρων, το οποίο ουσιαστικά τερμάτισε την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών και ανθρώπων, και υποδαύλισαν τον ανταγωνισμό για την απόκτηση των απαραίτητων ιατρικών προμηθειών.

Στα μέσα Μαρτίου του έτους 2020, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) παρουσίασε ένα τεράστιο πρόγραμμα προσωρινής στήριξης της ρευστότητας με αρχική αξία 750 δισ. ευρώ- μέχρι το τέλος του 2020, το ποσό αυτό είχε αυξηθεί σε 1.850 δισ. ευρώ. Τα μέτρα *«δικτύου ασφαλείας»* εγκρίθηκαν από το Eurogroup τον Απρίλιο του ίδιου έτους και υποστηρίχθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Περιλάμβαναν τα εξής:
i. τη δυνατότητα δανεισμού έως 240 δισ. ευρώ από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας για τη χρηματοδότηση εθνικών προγραμμάτων υγειονομικής περίθαλψης που σχετίζονται με την πανδημία

ii. αύξηση της δανειοδοτικής ικανότητας της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων κατά 200 δισ. ευρώ, ειδικά για τις ΜΜΕ,

και iii. δανειακή διευκόλυνση ύψους 100 δισ. ευρώ για την προστασία των εργαζομένων από την κρίση, με στόχο τη δημιουργία προσωρινής διευκόλυνσης. Περίπου 2 τρισεκατομμύρια ευρώ σε κρατικές ενισχύσεις διατέθηκαν από τις κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης με απώτερο σκοπό να αποφευχθούν τυχόν πτωχεύσεις των επιχειρήσεων και να διατηρηθούν οι θέσεις εργασίας, ενώ η Επιτροπή ανέλαβε επίσης δράση, ενεργοποιώντας στις 20 Μαρτίου του 2020 τη γενική ρήτρα διαφυγής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (αίροντας προσωρινά την υποχρέωση τήρησης των κανόνων για το δημοσιονομικό έλλειμμα και το χρέος) και χαλαρώνοντας προσωρινά τους κανόνες ανταγωνισμού για τις κρατικές ενισχύσεις.

Ένα θετικό στοιχείο που προέκυψε από την κρίση για την πολιτική συνοχής ήταν η απόφαση να χαλαρώσουν προσωρινά ορισμένοι από τους κανόνες των ισχυόντων κανονισμών των διαρθρωτικών ταμείων. Αυτό κατέστησε ευκολότερη και ταχύτερη τη διανομή των ευρωπαϊκών πόρων στην οικονομία, όπως η δυνατότητα μεταφοράς κονδυλίων ή κατηγοριών περιφερειών και στόχων πολιτικής, η αύξηση των ποσοστών συγχρηματοδότησης στο 100% κ.ο.κ. Ταυτόχρονα, η Επιτροπή υποχρεώθηκε να αναθεωρήσει τις προτάσεις της για τον κανονισμό των διαρθρωτικών ταμείων 2021-2027, οι οποίες είχαν υποβληθεί δύο χρόνια πριν και συζητούνταν στο Συμβούλιο Υπουργών. Η νέα πρόταση στόχευε στην αύξηση της ευελιξίας στη μεταφορά των πόρων (Παπαντωνίου, 2021).

Μετά την ανάληψη των καθηκόντων του νέου Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της νέας Επιτροπής το 2019 και την ολοκλήρωση της επίσημης αποχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου τον Ιανουάριο του 2020, η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν σε θέση να κινηθεί γρήγορα (Vanhercke & Verdun, 2022). Η διεθνής εμβέλεια του προβλήματος και οι επακόλουθες επιπτώσεις κατέστησαν σαφές ότι απαιτείται ισχυρή συντονισμένη αντίδραση και ότι ο μόνος τρόπος για την αντιμετώπιση των απρόβλεπτων βραχυπρόθεσμων επιπτώσεων ήταν η εφαρμογή μιας συνολικής και *«τολμηρής»* δημοσιονομικής πρωτοβουλίας.

Οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν στο πλαίσιο της τρέχουσας διαδικασίας διαβούλευσης για το πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο 2021-2027, η οποία ξεκίνησε τον Μάιο του 2018 και καθόριζε τα όρια για τις συνολικές δαπάνες της ΕΕ και για κάθε κατηγορία προϋπολογισμού για τα έτη 2021-2027. Το ξέσπασμα της πανδημίας, ωστόσο, άλλαξε

την κατάσταση και αναδιάταξη των προτεραιοτήτων λήψης αποφάσεων πριν οι διαπραγματεύσεις καταλήξουν σε κάποιο ασφαλές συμπέρασμα.

Καταλυτικό ρόλο στις διαβουλεύσεις διαδραμάτισε η συνδυασμένη προσπάθεια του Προέδρου Macron και της Καγκελαρίου Merkel (18 Μαΐου 2020) για τη δημιουργία ενός Ταμείου Ανάκαμψης ύψους 500 δισεκατομμυρίων ευρώ. Επιχορηγήσεις και δάνεια τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα αποτέλεσαν τη ραχοκοκαλιά αυτού του τεράστιου επενδυτικού προγράμματος. Ο προτεινόμενος μηχανισμός χρηματοδότησης ήταν η πιο ριζοσπαστική πτυχή του σχεδίου του γαλλογερμανικού άξονα. Τα χρήματα θα συγκεντρώνονταν μέσω ενός μακροπρόθεσμου, χαμηλότοκου δανείου που η Επιτροπή θα συμβόλιζε στις διεθνείς κεφαλαιαγορές. Το δάνειο θα υποστηριζόταν από εγγυήσεις και θα αποπληρωνόταν από τον προϋπολογισμό της ΕΕ, χωρίς τα κράτη μέλη να χρειάζεται να συνεισφέρουν περισσότερα χρήματα σε αυτό το ταμείο.

Ως απάντηση στο κοινό σχέδιο, η Επιτροπή δεν έχασε πολύ χρόνο για να διατυπώσει μια σειρά συστάσεων για διεθνή δράση που δεν είχαν καμία σχέση με διακυβερνητικές συμφωνίες. Μεταξύ των πολλών προτάσεών της ήταν η προσθήκη του χρηματοδοτικού μέσου Next Generation EU για τη συμπλήρωση του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου (ΠΔΠ) 2021-2027. Ταυτόχρονα, αύξησε τον συνολικό προϋπολογισμό στα 750 δισ. ευρώ, ενώ άλλαξε την αναλογία επιχορηγήσεων και δανείων, μειώνοντας την πρώτη στα 390 δισ. ευρώ και τη δεύτερη στα 360 δισ. ευρώ. Με 672 δισ. ευρώ, η νέα διευκόλυνση ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΔΑΕ) καταλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της επόμενης γενιάς της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η χρηματοδότηση έχει εγκριθεί από την Επιτροπή βάσει του άρθρου 122 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), το οποίο ορίζει ότι *«1. Με την επιφύλαξη άλλων διαδικασιών που προβλέπονται στις Συνθήκες, το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής, μπορεί να θεσπίζει, σε πνεύμα αλληλεγγύης μεταξύ κρατών μελών, τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση της οικονομικής κατάστασης, ιδίως εάν ανακύψουν σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα, ιδίως στον τομέα της ενέργειας.*

2. Όταν ένα κράτος μέλος αντιμετωπίζει δυσκολίες ή διατρέχει μεγάλο κίνδυνο να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες, οφειλόμενες σε φυσικές καταστροφές ή έκτακτες περιστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχό του, το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής,

μπορεί να αποφασίσει να του χορηγήσει, υπό ορισμένους όρους, χρηματοδοτική ενίσχυση της Ένωσης. Ο πρόεδρος του Συμβουλίου ενημερώνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τη ληφθείσα απόφαση.»

Επιπλέον, η Επιτροπή ίδρυσε τον Μηχανισμό στο πλαίσιο της Συνθήκης για την οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και συγκεκριμένα του άρθρου 175 της ΣΛΕΕ. Με βάση αυτή την ίδρυση, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο επικύρωσαν τον Κανονισμό σχετικά με τον Μηχανισμό, ο οποίος παραπέμπει στο άρθρο 175 ΣΛΕΕ και στο άρθρο 174 (Παπαντωνίου, 2021).

Το Ταμείο Ανάκαμψης που πρότειναν η Γαλλία και η Γερμανία ήταν ένα πρώιμο βήμα προς την αμοιβαιοποίηση του χρέους, καθώς δεν αποτελούσε ευρωομόλογο, τη δημιουργία του οποίου είχαν ήδη αιτηθεί άλλοι ηγέτες.

Στο πλαίσιο αυτό, για την απομάκρυνση από ένα σύστημα όπου κυριαρχούν οι δημοσιονομικοί κανόνες και κανονισμοί και ο συντονισμός της δημοσιονομικής πολιτικής των κρατών μελών, προς μια δημοσιονομική ένωση και την εφαρμογή κεντρικής δημοσιονομικής δράσης σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιουργήθηκε το Ταμείο Ανάκαμψης. Εκτός από το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ), το Next Generation EU αποτελεί απόκλιση από τον κανόνα της σταθερής αναλογίας του προϋπολογισμού της ΕΕ προς το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ) της Ένωσης, αυξάνοντας το σε 2% από 1,1% προηγουμένως. Σύμφωνα με τον Παπαντωνίου (2021) άλλωστε, οι δραστικές θεσμικές αλλαγές ήταν αναγκαίες επειδή η αύξηση των εθνικών συνεισφορών (ή η χρήση νέων εσωτερικών πόρων) δεν μπορούσε να καλύψει ένα τόσο μεγάλο ποσό.

2.3 Οι κυριότεροι επενδυτικοί στόχοι του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Όπως προαναφέρθηκε, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποτελεί σημαντική προσπάθεια στον απόηχο της πανδημίας COVID-19 για την πρόοδο και την αναδιοργάνωση του οικονομικού συστήματος της Ελλάδας. Στο πλαίσιο αυτό, το εθνικό σχέδιο έχει επιλέξει ορισμένες επενδυτικές προτεραιότητες (Υπουργείο Οικονομικών, 2020).

Ένας από τους βασικούς στόχους της εθνικής στρατηγικής *«Ελλάδα 2.0»* είναι η ψηφιακή μετάβαση. Μια πιο εύρωστη οικονομία και περισσότερες δυνατότητες απασχόλησης είναι τα αποτελέσματα των επενδύσεων σε υποδομές ψηφιακής τεχνολογίας και αναδυόμενες τεχνολογίες όπως επί παραδείγματι είναι η τεχνολογία blockchain, η τεχνητή νοημοσύνη και το διαδίκτυο των πραγμάτων (European Commission, 2021).

Περαιτέρω δε, σημειώνεται ότι η εθνική στρατηγική ανάκαμψης και ανθεκτικότητας δίνει επίσης προτεραιότητα στην πράσινη μετάβαση. Η στρατηγική δίνει προτεραιότητα στις επενδύσεις στη βιώσιμη ανάπτυξη, την ενεργειακή απόδοση των κτιρίων και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Μάλιστα, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην κοινωνική δικαιοσύνη. Μια δικαιότερη και πιο βιώσιμη κοινωνία μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ενίσχυσης των εκπαιδευτικών ευκαιριών και της εξάλειψης των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων (European Commission, 2021).

Επιπλέον, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης δίνει έμφαση στην υγεία και την ευημερία των πολιτών. Η εν λόγω στρατηγική δίνει επίσης προτεραιότητα στη χρηματοδοτική στήριξη της υγείας και της ευημερίας των πολιτών. Η υγεία του πληθυσμού και η πιθανότητα μελλοντικών καινοτομιών στην τεχνολογία υγειονομικής περίθαλψης μπορούν να ενισχυθούν τόσο με την ενίσχυση του συστήματος υγειονομικής περίθαλψης όσο και με τη διάθεση περισσότερων πόρων για προληπτική περίθαλψη.

Ένας άλλος σημαντικός πυλώνας αφορά τις υποδομές. Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης δίνει επίσης προτεραιότητα στη βελτίωση των υποδομών. Τα συστήματα μεταφορών, ενέργειας και επικοινωνιών μπορούν να επωφεληθούν από επενδύσεις σε υποδομές, συμπεριλαμβανομένων δρόμων, γεφυρών, αεροδρομίων, λιμνών και τρένων, τα οποία με τη σειρά τους δημιουργούν ευκαιρίες απασχόλησης (European Commission, 2021).

2.4 Η πράσινη μετάβαση

Η περιβαλλοντική και μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα έχουν επίσης τεθεί στο επίκεντρο του πυλώνα της πράσινης μετάβασης. Στο πλαίσιο αυτό, στις πρωτοβουλίες που αφορούν την κλιματική αλλαγή έχει διατεθεί το 37,5% του συνολικού προϋπολογισμού του έργου. Πλέον συγκεκριμένα, ο πυλώνας αυτός υπογραμμίζει τη σημασία της μείωσης της χρήσης ενέργειας στα κτίρια, της αύξησης της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) και της ηλεκτροκίνησης, της προστασίας του περιβάλλοντος από τις αρνητικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής κ.ο.κ. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή,

2021). Η μετάβαση σε ένα καθαρό ενεργειακό μοντέλο που παράγει λιγότερο διοξείδιο του άνθρακα βρίσκεται υψηλά στον κατάλογο προτεραιοτήτων της Ελλάδας. Η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου είναι ένας από τους υψηλούς στόχους για το κλίμα και την ενέργεια. Για το σκοπό αυτό, μια σειρά προγραμμάτων και πολιτικών βρίσκονται σε εξέλιξη με απώτερο σκοπό να μειωθεί η εξάρτηση από τις παραδοσιακές πηγές ενέργειας και να αυξηθεί η χρήση ΑΠΕ όπως η ηλιακή και η αιολική ενέργεια.

Επιπλέον, στόχος είναι η ενίσχυση της βιωσιμότητας μέσω της μείωσης της κατανάλωσης ενέργειας και της αύξησης της ενεργειακής απόδοσης μέσω της εφαρμογής αποδοτικότερων πρακτικών και τεχνολογίας. Στόχος είναι η πιο βιώσιμη και φιλική προς το περιβάλλον παραγωγή και χρήση ενέργειας, και αυτές οι πρωτοβουλίες αποτελούν κρίσιμα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Μέσα από μια διαδικασία αναδιοργάνωσης και κεφαλαιοποίησης, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης επιδιώκει να συμβάλει στην εφαρμογή των πολιτικών για την ενέργεια και το κλίμα. Η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας θα καταστεί δυνατή από αυτές τις αλλαγές, οι οποίες θα ενισχύσουν την αποδοτικότητα, θα επιτρέψουν τη συγκέντρωση ενέργειας και θα ενισχύσουν την αποδοτικότητα του δικτύου. Για την περαιτέρω μείωση του ενεργειακού κόστους σε εθνικό επίπεδο, την εξάλειψη της ανάγκης παραγωγής ενέργειας από πετρέλαιο και την προετοιμασία του εδάφους για την ανάπτυξη ΑΠΕ σε απομονωμένα νησιά, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη βελτίωση των ηλεκτρικών συνδέσεων, όπως η διασύνδεση των Κυκλάδων (European Commission, 2021).

Επιπλέον, το μέτρο επιφέρει προσαρμογές οι οποίες αναμένεται να οδηγήσουν σε μια πιο σταθερή οικονομία. Η ασφάλεια και η επιβίωση του έθνους μας εξαρτώνται από το αν το εθνικό οικονομικό μας σύστημα είναι σε θέση να αντέξει στη δοκιμασία του χρόνου. Τέλος, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης φέρνει την Ελλάδα πιο κοντά στον εθνικό της στόχο για πλήρη κατάργηση του λιγνίτη και άλλων ορυκτών καυσίμων έως το έτος 2028. Παράλληλα δε, αξίζει να σημειωθεί ότι προτείνει δράσεις αποκατάστασης για το περιβάλλον και την κοινωνία στο πλαίσιο ενός ολοκληρωμένου συστήματος στήριξης, διασφαλίζοντας μια δίκαιη αλλαγή προς όλους (European Commission, 2021).

Ωστόσο δε, δέον όπως λεχθεί ότι η μετάβαση σε ένα πιο πράσινο, πιο βιώσιμο σύστημα μεταφορών αποτελεί πρόβλημα για την Ελλάδα. Ο στόχος είναι να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο δημιουργούνται και λειτουργούν οι σταθμοί φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων, προκειμένου να γίνουν καθαρότεροι, εξυπνότεροι και φθηνότεροι. Μέχρι

το έτος 2030, σκοπείται το 30% των αυτοκινήτων της Ελλάδας να είναι ηλεκτρικά. Η πρόταση περιλαμβάνει την ηλεκτροκίνηση των δημόσιων συγκοινωνιών, την εγκατάσταση περισσότερων από 8.000 σταθμών φόρτισης σε στρατηγικές προαστιακές και μητροπολιτικές περιοχές και την παροχή κινήτρων για τη χρήση ηλεκτρικών οχημάτων ως ταξί. Μάλιστα, η στρατηγική υποστηρίζει την κατασκευή βιομηχανικών εγκαταστάσεων παραγωγής και αποθήκευσης διοξειδίου του άνθρακα. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου είναι η ευρεία χρήση ηλεκτρικών οχημάτων.

Επίσης, οι στόχοι του κανονισμού κατηγοριοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης - οι οποίοι περιλαμβάνουν τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την προώθηση μιας κυκλικής οικονομίας και την αποφυγή της ρύπανσης - ευθυγραμμίζονται με αυτήν την τεχνολογία και προωθούν τη χρήση ΑΠΕ. Η χρήση της νέας τεχνολογίας και η πρόοδος του ψηφιακού μετασχηματισμού ενισχύονται από πρωτοβουλίες για την αύξηση της ηλεκτρικής κινητικότητας (European Commission, 2021).

Συμπερασματικά, οι προγραμματισμένες επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις έχουν ως στόχο να συμβάλουν στη μετάβαση σε μια κυκλική οικονομία, η οποία είναι απαραίτητη για την προστασία του περιβάλλοντος και τη μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων, ο κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ταξινόμηση προτείνει τρία μέτρα. Συγκεκριμένα, το πρώτο μέτρο περιλαμβάνει δράσεις όπως η μείωση της κατανάλωσης νερού, η μετάβαση σε ψηφιακούς μετρητές, η κατασκευή συστημάτων για την καλύτερη διαχείριση του νερού και των λυμάτων και η εφαρμογή πολιτικών για την καλύτερη χρήση αυτών των πόρων σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Το δεύτερο μέρος της πρωτοβουλίας αποκαθιστά τις κατεστραμμένες δασικές περιοχές και συμπληρώνει το Εθνικό Σχέδιο Αναδάσωσης, ενώ το τρίτο μέρος επικεντρώνεται στη διατήρηση του περιβάλλοντος μέσω προγραμμάτων που περιλαμβάνουν την αναδάσωση και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας.

Τέλος, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή, η τελευταία ομάδα επικεντρώνεται στη βελτίωση και την ανάπτυξη του τομέα πολιτικής προστασίας της ελληνικής γης. Δεδομένου ότι τα ακραία καιρικά

φαινόμενα και οι φυσικές καταστροφές είναι συχνό φαινόμενο στην Ελλάδα, ο οργανισμός σχεδιάζει να ενισχύσει τις ικανότητες του έθνους σε αυτόν τον τομέα.

Συγκεκριμένα, η ελληνική οικονομία και κοινωνία αναμένεται να ωφεληθούν σε σημαντικό βαθμό από τον τρέχοντα συνδυασμό μεταρρυθμίσεων και πολιτικών. Ως αποτέλεσμα, πιθανότατα θα δημιουργηθούν πολλές νέες θέσεις εργασίας. Λόγω της ευρείας υλοποίησης έργων και προγραμμάτων σε όλες τις περιφέρειες και τους δήμους της Ελλάδας, τα μέτρα αυτά συμβάλλουν επίσης στην ενίσχυση της εδαφικής ενότητας. Τέλος, η πρόβλεψη μειωμένων φορολογικών συντελεστών για επιχειρηματικά κεφάλαια στη βιώσιμη ενέργεια και την καθαρή ενέργεια έχει ωφελήσει τους προαναφερθέντες τομείς δράσης (European Commission, 2021).

2.5 Η μετάβαση στην ψηφιακή τεχνολογία

Το πρόγραμμα ανάκαμψης και ανθεκτικότητας διαθέτει το 23,26 % του προϋπολογισμού του σε ψηφιακές προτεραιότητες, με πρωταρχικό στόχο τη διευκόλυνση του ψηφιακού μετασχηματισμού της Ελλάδας. Σύμφωνα με τους στόχους και τις κατευθυντήριες αρχές του ψηφιακού μετασχηματισμού, αυτό ευθυγραμμίζεται με τους κύριους τομείς που περιγράφονται στην ευρωπαϊκή ψηφιακή στρατηγική.

i. Όταν τα άτομα αναφέρονται στη *«βίβλο του ψηφιακού μετασχηματισμού»*, συνήθως αναφέρονται σε ένα μέρος τεχνολογίας που θα βοηθήσει τους ανθρώπους και ελπίζουμε ότι θα κάνει τις κυβερνητικές υπηρεσίες καλύτερες για όλους. Η βελτίωση των κινητών και σταθερών ευρυζωνικών συνδέσεων, καθώς και η ταχεία πρόσβαση στο διαδίκτυο τόσο για αστικές όσο και για μη αστικές περιοχές, αποτελούν στόχους αυτής της τεχνολογίας, η οποία υπογραμμίζει επίσης την ευρεία διασύνδεση και δημιουργεί απασχόληση και οικονομική ανάπτυξη. Τέλος, η τεχνολογία αυτή ενισχύει την ψηφιακή ανταγωνιστικότητα διευκολύνοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις, σχεδιάζοντας εθνικές στρατηγικές για την κυβερνοασφάλεια και την τεχνητή νοημοσύνη και αυξάνοντας την ψηφιακή ένταξη των γυναικών, των ηλικιωμένων και άλλων περιθωριοποιημένων ομάδων (European Commission, 2021).

ii. Προκειμένου να τονωθεί η ψηφιακή ανάπτυξη στην ελληνική οικονομία, η βίβλος του ψηφιακού μετασχηματισμού υποστηρίζει ίσους όρους ανταγωνισμού χρησιμοποιώντας ψηφιακές δεξιότητες, υποδομές και

υπηρεσίες. Επιδιώκει να επεκτείνει τις οικονομικές ευκαιρίες για όλους τους κατοίκους και να ενισχύσει τον ψηφιακό μετασχηματισμό, ούτως ώστε οι ψηφιακές υπηρεσίες να εξοικονομούν χρόνο και χρήμα.

iii. Η βίβλος για τον ψηφιακό μετασχηματισμό καθορίζει μια στρατηγική για τα ανοικτά δεδομένα του δημόσιου τομέα που υποστηρίζει μια διαφανή, ισότιμη και φιλική προς το περιβάλλον κοινωνία. Αυτό επιτυγχάνεται με τη διάθεση περισσότερων *«ανοικτών δεδομένων»* και τη διευκόλυνση της χρήσης τους, τηρώντας παράλληλα αυστηρά τους κανονισμούς που αποσκοπούν στην προστασία των ευαίσθητων δεδομένων.

Ο κυβερνητικός ανοικτός χαρακτήρας και η διαφάνεια αποτελούν επίσης στόχους της Εθνικής Ψηφιακής Στρατηγικής. Και ακολουθεί τις κατευθυντήριες γραμμές που ορίζονται από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, ειδικά όταν πρόκειται για τη σύνδεση ζωτικών κυβερνητικών συστημάτων πληροφορικής σε ένα ενιαίο, ενοποιημένο *cloud*. Χρησιμοποιώντας τις διάφορες διαστάσεις του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας, η European Commission (2021) ομαδοποίησε πρωτίστως τις προσδιορισμένες κύριες προκλήσεις, τους πρωταρχικούς στόχους και τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις σε τρεις άξονες με στόχο τη βελτίωση των *«ψηφιακών επιδόσεων»*.

Η ψηφιακή ανταγωνιστικότητα της χώρας είναι δυνατόν να ενισχυθεί με τη χρήση των συνδέσεων υψηλών ταχυτήτων και την επίτευξη των στόχων της για συνδέσεις *gigabit*, οι οποίες συνδέονται με τον άξονα που αφορά τη συνδεσιμότητα κατοίκων, επιχειρήσεων και κράτους. Προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάπτυξη υποδομών, να αναπτυχθούν γρήγορα δίκτυα 5G και να αξιοποιηθούν διαστημικές τεχνολογίες και εφαρμογές, όπως η δημιουργία μικροδορυφόρων, τεχνολογίες όπως οι οπτικές ίνες, τα δίκτυα 5G και η διαστημική πλοήγηση και επικοινωνία διαδραματίζουν καίριο ρόλο. Το αποτέλεσμα θα είναι πιο αποτελεσματικές λειτουργίες και εκροές τόσο για ιδιώτες όσο και για εταιρείες, καθώς και νέες επενδυτικές δυνατότητες για τον τομέα.

Η ενσωμάτωση αυτών των μεταρρυθμίσεων αναμένεται να έχει εκτεταμένες θετικές επιπτώσεις στην κοινωνία και την οικονομία εν συνόλω. Θα ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα και την παραγωγικότητα τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τους ιδιώτες, θα δημιουργήσουν περισσότερες δυνατότητες απασχόλησης και θα προσελκύσουν επενδυτές.

Στοχεύοντας στη βελτίωση της λειτουργίας του κράτους μέσω της χρήσης της τεχνολογίας για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των επιχειρηματικών διαδικασιών είναι αυτό που περιγράφει ο όρος *«ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους»*. Η παροχή υπηρεσιών αιχμής τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα είναι ο τελικός στόχος. Προκειμένου δε να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, είναι απαραίτητο να ενταθούν οι προσπάθειες για τη βελτίωση της τεχνολογικής αποτελεσματικότητας της χώρας. Για την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινού, την ενίσχυση των ψηφιακών υπηρεσιών, την επέκταση των ψηφιακών προϊόντων και τον εξορθολογισμό των εταιρικών λειτουργιών μέσω της ενοποίησης των πληροφοριακών συστημάτων, η κυβέρνηση σκοπεύει να μεταρρυθμίσει και να επενδύσει στην τεχνολογία. Το σχέδιο είναι να χρησιμοποιηθούν εργαλεία αιχμής για το χειρισμό τεράστιων συνόλων δεδομένων, όπως το cloud computing και τα μεγάλα δεδομένα (big data).

Η στρατηγική αυτή θα ενισχύσει τη θέση της Ελλάδας στον δείκτη DESI, ο οποίος αξιολογεί την ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας, και θα ενισχύσει ταυτόχρονα τις *«Ψηφιακές Δημόσιες Υπηρεσίες»*. Όχι μόνο αυτό, αλλά αυτές οι πρωτοβουλίες αναμένεται να συμβάλουν στην προώθηση μιας διακυβερνητικής στρατηγικής που βασίζεται σε δεδομένα στον δημόσιο τομέα, ενώ συνάμα αναμένεται να ενισχυθεί η συμμετοχή των πολιτών και η λογοδοσία εκ μέρους της κυβέρνησης, η οποία οφείλει να εγγυηθεί τη συνεπή εκτέλεση.

Για να γεφυρωθεί το ψηφιακό χάσμα μεταξύ των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) στην Ελλάδα και την υπόλοιπη Ευρώπη, ο ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων εργάζεται με σκοπό την αύξηση της χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας από τις επιχειρήσεις. Μερικά από τα μεγαλύτερα εμπόδια για την ψηφιακή ένταξη είναι η άγνοια των ανθρώπων σχετικά με τα πλεονεκτήματα της ψηφιοποίησης και τον τρόπο χρήσης της νέας τεχνολογίας, τα οποία μπορούν να διορθωθούν μέσω μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων σε αυτόν τον τομέα.

Επιπλέον, τα φορολογικά κίνητρα για επενδύσεις στον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων αλληλεπιδρούν επίσης με αυτά τα μέτρα (European Commission, 2021). Η Next Generation EU τάσσεται υπέρ της ενίσχυσης των τμημάτων της ελληνικής οικονομίας που επλήγησαν περισσότερο από την επιδημία. Στο επίκεντρο του εκσυγχρονισμού και της ενίσχυσης των βασικών τομέων βρίσκονται πρωτοβουλίες που ενθαρρύνουν τις επιχειρήσεις, ιδίως τις ΜΜΕ, να είναι πιο ανταγωνιστικές και

επικεντρωμένες σε παγκόσμιο επίπεδο. Με στόχο την προώθηση διαφόρων μορφών τουρισμού και τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης προσφέρει μια δέσμη ευνοϊκών μέτρων για το προσωπικό στον τομέα του τουρισμού.

Ταυτοχρόνως δε, στο πολιτιστικό μέτωπο, το Σχέδιο απαιτεί την επικαιροποίηση και την ενίσχυση του δημιουργικού και πολιτιστικού τομέα, την προστασία των πολιτιστικών θησαυρών από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και την κατασκευή υποδομών κατά μήκος διαδρομών πλούσιων σε ιστορία και τέχνη. Οι επενδύσεις στον κατασκευαστικό τομέα αναμένεται να στηρίξουν τον μετασχηματισμό του κλάδου, ενώ προγραμματίζονται πρωτοβουλίες για τον εκσυγχρονισμό των ταμείων και την τόνωση των εξαγωγών για την υδατοκαλλιέργεια και τη γεωργία.

Μια πιο ψηφιακή και περιβαλλοντικά συνειδητή Ευρώπη, απαλλαγμένη από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, είναι ο πρωταρχικός στόχος της δέσμης μέτρων ανάκαμψης της Επιτροπής, η οποία έχει τύχει ιδιαίτερης προσοχής από την αρχή της κρίσης. Με ελάχιστο ποσοστό 37% για την προστασία του περιβάλλοντος και 20% για τον ψηφιακό μετασχηματισμό, αυτοί οι δύο πυλώνες αναμένεται να λάβουν το 57% των διαθέσιμων πόρων. Οι ΑΠΕ, οι ηλεκτροκίνητες μεταφορές και η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων είναι κρίσιμοι τομείς για την επιτυχή έκβαση του προγράμματος και αυτές οι επενδύσεις αντικατοπτρίζουν αυτό (European Commission, 2021).

Φαίνεται δε ότι πρωταρχικός στόχος είναι η άμβλυνση των κοινωνικών επιπτώσεων της πανδημίας, εστιάζοντας στις νέες γενιές. Στόχος είναι η συγκέντρωση κεφαλαίων για έργα που θα βοηθήσουν την οικονομία να αναπτυχθεί με δίκαιο και βιώσιμο τρόπο, τα οποία θα ωφελήσουν την κοινωνική οικονομία και τους επιχειρηματίες, θα προστατεύσουν τους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις, θα μειώσουν την ανεργία, θα τερματίσουν την ανέχεια και θα μειώσουν τις κοινωνικές ανισότητες εντός και μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Η μεταρρυθμιστική στρατηγική δίνει προτεραιότητα στην απόκτηση και τη συνεχή βελτίωση δεξιοτήτων μεταξύ των νέων και των παιδιών, με ιδιαίτερη έμφαση στην παροχή ίσων ευκαιριών για όλους (European Commission, 2021).

2.6 Παροχή ίσων ευκαιριών

Ο εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και η ενίσχυση των ψηφιακών ικανοτήτων της εκπαίδευσης αναμένεται ότι θα αυξήσουν την παραγωγή και τη μακροπρόθεσμη απασχόληση. Καταβάλλονται προσπάθειες για μεταρρύθμιση και επένδυση στην εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα, προκειμένου να ενσωματωθούν νέες δεξιότητες στα υφιστάμενα προγράμματα σπουδών και να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, επιχειρήσεων και ερευνητών. Ο στόχος είναι να δημιουργηθεί μια πιο σταθερή σύνδεση μεταξύ της σχολικής φοίτησης και των ευκαιριών απασχόλησης.

Για την περαιτέρω ανάπτυξη ενός ψηφιακού παραδείγματος κατάρτισης χωρίς αποκλεισμούς, το σχέδιο σκοπεύει επίσης να επενδύσει και να βελτιώσει τα συστήματα πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Ελλάδας. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας, οι εκπαιδευτικοί πόροι θα ψηφιοποιηθούν, τα ψηφιακά εργαλεία θα ενσωματωθούν στα σχολεία, οι μαθητές θα λάβουν οικονομική στήριξη για την αγορά εξοπλισμού και οι εκπαιδευτικοί θα εκπαιδευτούν σε ψηφιακές δεξιότητες. Αυτό το σύνολο μεταρρυθμίσεων και δαπανών αποτελεί συνιστώσα μιας ευρύτερης στρατηγικής για την επικαιροποίηση των εκπαιδευτικών πρακτικών, τη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών και την αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Επιπλέον, η επαγγελματική κατάρτιση αναμένεται να υποστεί αναδιάρθρωση προκειμένου να εκσυγχρονιστούν και να συνδυαστούν τα προγράμματα κατάρτισης με τις απαιτήσεις της αγοράς, ιδίως στους τομείς των ψηφιακών, περιβαλλοντικών ή γαλάζιων δεξιοτήτων. Προβλέπονται επίσης βελτιώσεις στο πρόγραμμα μαθητείας, νέοι τρόποι μέτρησης της εκπαιδευτικής επιτυχίας, καθώς και η απόκτηση και συντήρηση εργαστηριακού εξοπλισμού για τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και μαθητείας της ΔΥΠΑ.

Όσον αφορά τον χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης, το σχέδιο περιλαμβάνει πρωτοβουλίες που επιχειρούν να ενισχύσουν τους δεσμούς μεταξύ των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και του επιχειρηματικού κόσμου και να ενθαρρύνουν τη συνεργασία μεταξύ ελληνικών και ξένων πανεπιστημίων. Τα εκπαιδευτικά επιτεύγματα, η εξωστρέφεια των πανεπιστημίων και οι προοπτικές σταδιοδρομίας των αποφοίτων προβλέπεται να επηρεαστούν θετικά από τις προγραμματισμένες επενδύσεις και προσαρμογές. Υπάρχουν επίσης σχέδια για την εφαρμογή ενός ενιαίου προγράμματος σπουδών για

τα νηπιαγωγεία, με στόχο να βοηθηθούν τα παιδιά που αγωνίζονται ακαδημαϊκά ή με άλλο τρόπο να επιστρέψουν στο σωστό δρόμο το συντομότερο δυνατό μέσω ενός συνδυασμού ολιστικής προσέγγισης και έγκαιρης παρέμβασης.

Ο πρωταρχικός στόχος είναι να μειωθεί το νομισματικό, συναισθηματικό και κοινωνικό τίμημα που λαμβάνουν αυτές οι προκλήσεις, ενισχύοντας ταυτόχρονα τις προσπάθειες σε επίπεδο πρόσληψης και βοηθώντας τα παιδιά να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους. Η πρώιμη παρέμβαση για παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές αποτελεί επίσης μέρος αυτής της μεταρρύθμισης. Ο στόχος είναι να βοηθήσουμε αυτά τα παιδιά να έχουν καλύτερη ζωή και να ενσωματωθούν περισσότερο στην κοινωνία, δημιουργώντας αποτελεσματικά πρωτόκολλα υποστήριξης για την ψυχοσυναισθηματική τους ανάπτυξη (European Commission, 2021).

Κάθε συστημική επένδυση ή αλλαγή πρέπει να συμμορφώνεται με τα πρότυπα που ορίζονται στο εθνικό νομοσχέδιο. Οκτώ *«εμβληματικές επενδύσεις»* εντοπίστηκαν στην ελληνική επικράτεια σύμφωνα με παράγοντες όπως η ωριμότητα και το χρηματικό ποσό που έλαβαν από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Επίσης, επισημάνθηκαν 10 *«βασικές μεταρρυθμίσεις»* ανάλογα με τον βαθμό στον οποίο επηρέασαν το σύνολο και πόσο γρήγορα τέθηκαν σε εφαρμογή (Ελληνική Δημοκρατία, n.d.).

Οι τέσσερις πυλώνες του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης λειτουργούν παράλληλα για να ενισχύσουν και να αλληλοσυμπληρωθούν. Ως αποτέλεσμα του διασυνδεδεμένου χαρακτήρα της πράσινης μετάβασης και του ψηφιακού μετασχηματισμού, η εκτέλεση του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας καταδεικνύει υψηλό βαθμό συνοχής. Για να μεταβούμε από μια παραδοσιακή γραμμική οικονομία σε μια πιο βιώσιμη, ο ψηφιακός μετασχηματισμός είναι απαραίτητος και οι περιβαλλοντικές παράμετροι είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία του ψηφιακού μετασχηματισμού. Μαζί με τον τρίτο πυλώνα, αυτές οι δύο μετατοπίσεις απαιτούν ένα σχέδιο για την τόνωση των ιδιωτικών επενδύσεων και της αποτελεσματικότητας. Η τελευταία συνιστώσα της στρατηγικής απαιτεί βελτιώσεις στο νομικό σύστημα, τις φορολογικές πολιτικές, τις κοινωνικές πολιτικές και τη δημιουργία θέσεων εργασίας υψηλής ποιότητας. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές, εάν εφαρμοστούν, θα βοηθήσουν στην οικονομική ανάπτυξη και τη μακροπρόθεσμη ανάκαμψη της Ελλάδας.

Στόχος είναι να διασφαλιστεί ότι το ελληνικό οικονομικό σύστημα είναι διεθνώς ανταγωνιστικό, καινοτόμο και ανθεκτικό, ολοκληρώνοντας το εθνικό σχέδιο και θεσπίζοντας ένα ολοκληρωμένο και μακροπρόθεσμο πλαίσιο για αυτούς τους στόχους.

Κατά συνέπεια, η πρόοδος και η μακροπρόθεσμη ευημερία του έθνους εξαρτώνται από αυτές τις προσπάθειες. Προκειμένου να διασφαλιστεί η ορθή εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και η αποστολή των απαραίτητων εκθέσεων στα βασικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπάρχουν τέσσερις βασικοί πυλώνες. Πρώτον, η υπηρεσία συντονισμού του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, η οποία εποπτεύεται από το Υπουργείο Οικονομικών, είναι υπεύθυνη για το εθνικό σχέδιο και διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στη διασφάλιση της συνεργασίας των ελληνικών αρχών και της Επιτροπής (European Commission, 2021).

Εν συνεχεία, κάθε μέτρηση επιβλέπεται από το αρμόδιο υπουργείο, το οποίο διορίζει τους φορείς υλοποίησης - τους ανθρώπους που είναι πραγματικά υπεύθυνοι για τη διασφάλιση της εκπλήρωσης όλων των στόχων και των προτύπων. Τέλος, η Επιτροπή Λογιστικών Προτύπων και Ελέγχων έχει εγγράψει έναν ανεξάρτητο εξωτερικό ελεγκτή για να επιβλέπει την ολοκλήρωση αυτών των στόχων (European Commission, 2021).

2.7 Οργανωτικά πρότυπα διακυβέρνησης

Η εύρεση των χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν τις διαδικασίες του Ταμείου Ανάκαμψης όσον αφορά τους στόχους, τη χρηματοδότηση, τους όρους και τις μεθόδους διαχείρισης, τον έλεγχο και την παρακολούθηση, την κατανομή των πόρων και τα χρονοδιαγράμματα είναι απαραίτητη για μια προκαταρκτική αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο οι νέες διαδικασίες ασκούν επιρροή στους καθιερωμένους κανονισμούς και τις πρακτικές των διαρθρωτικών ταμείων στην Ελλάδα, οι οποίες υφίστανται εδώ και τουλάχιστον σαράντα έτη.

Προκειμένου να καταπολεμηθεί η έκτακτη ύφεση που προκλήθηκε από την πανδημία του κοροναϊού, το Ταμείο Ανάκαμψης εγκρίθηκε και χρησιμοποιείται επί του παρόντος ως έκτακτο προσωρινό εργαλείο. Η δημιουργία του σηματοδοτεί μια ουσιαστική απομάκρυνση από την *«κοινοτική μέθοδο»* προς τον διακυβερνητισμό, μια τάση που επιδεινώθηκε από τις διαβουλεύσεις για τα σχέδια έκτακτης ανάκαμψης μετά την πανδημία. Για παράδειγμα, το Συμβούλιο Υπουργών Οικονομικών εγκρίνει τα εθνικά σχέδια ανάκαμψης, ενώ η Επιτροπή εγκρίνει τα εθνικά στρατηγικά πλαίσια αναφοράς.

Επιπλέον, η Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή, η οποία εκπροσωπεί τα κράτη μέλη, πρέπει να εγκρίνει τις εκταμιεύσεις.

Βέβαια, θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάζεται και διαχειρίζεται σήμερα η πολιτική συνοχής είναι οπισθοδρομικός. Επιπλέον, με τη συγκατάθεση των κρατών μελών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διέθεσε για πρώτη φορά τα 750 δισεκατομμύρια του Ταμείου Ανάκαμψης μέσω των χρηματοπιστωτικών αγορών. Ο δανεισμός της Επιτροπής για το Ταμείο θα συντείνει στην κατανομή του κόστους χρηματοδότησης σε βάθος χρόνου, ώστε τα κράτη μέλη με αυξημένες δημοσιονομικές δυσκολίες, όπως η Ελλάδα, να αποφύγουν την καταβολή σημαντικών πρόσθετων συνεισφορών στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παράλληλα, η απλουστευμένη διαχείριση του Ταμείου Ανάκαμψης είναι ιδιαίτερα επωφελής επειδή η χρηματοδότηση θα προέρχεται από ένα ενιαίο ταμείο με πολύ ευρύ φάσμα επιλέξιμων δράσεων και έργων, χωρίς περιφερειακές κατηγορίες και χωρίς σαφείς γενικούς ή ειδικούς στόχους και προτεραιότητες. Το Ταμείο Ανάκαμψης καταργεί τους νόμους του ΕΤΠΑ που απαιτούν την υποβολή και έγκριση στρατηγικών (ΕΣΠΑ) και επιχειρησιακών προγραμμάτων, την υιοθέτηση κριτηρίων επιλογής έργων και την έκδοση προσκλήσεων υποβολής προτάσεων πριν από την έγκριση και χρηματοδότηση μεμονωμένων έργων (Παπαντωνίου, 2021). Η νέα διαδικασία περιορίζεται εν προκειμένω στην υποβολή και έγκριση ενός Σχεδίου Ανάκαμψης, το οποίο αποτελεί παράρτημα του ετήσιου Εθνικού Σχεδίου Μεταρρυθμίσεων και περιλαμβάνει τα έργα που θα χρηματοδοτηθούν από την αρχή. Μάλιστα δε, ο Κανονισμός του Ταμείου Ανάκαμψης εγγυάται την εκτέλεση παρεμβάσεων συγκρίσιμων σε μέγεθος με το ΕΣΠΑ. Για παράδειγμα, στο πλαίσιο του REACT-EU, το οποίο παρέχει επιπλέον πόρους ύψους 50,6 δισ. ευρώ για την ενίσχυση των σημερινών προγραμμάτων συνοχής, παρέχεται στα κράτη μέλη πλήρης αυτονομία στην κατανομή των πόρων μεταξύ των ταμείων και των κατηγοριών περιφερειών μέσω του Next Generation EU. Επιπλέον, δεν ισχύουν οι εκ των προτέρων αιρεσιμότητες και οι περιορισμοί θεματικής συγκέντρωσης των διαρθρωτικών ταμείων, τα ποσοστά συγχρηματοδότησης αυξάνονται στο 100% και προβλέπεται αναδρομική επιλεξιμότητα των δαπανών (Παπαντωνίου, 2021). Η έννοια, η εφαρμογή και οι πληρωμές του Ταμείου Ανάκαμψης συνδέονται άμεσα με τις μεταρρυθμίσεις, γεγονός που αποτελεί μια νέα συνιστώσα. Τα επόμενα έτη, η χρήση των μεταρρυθμίσεων ως

στοιχείων προγραμματισμού θα επικρατήσει πιθανότατα περισσότερο στην πολιτική συνοχής.

Ως ποσοτικοί ή ποιοτικοί δείκτες της προόδου των επενδύσεων και των αλλαγών, τα ορόσημα και οι στόχοι στο πλαίσιο του Ταμείου Ανάκαμψης οφείλουν να είναι συγκεκριμένα, εφικτά και σαφή. Οι στόχοι και τα ορόσημα κάθε δέσμης έργων πρέπει να επιτυγχάνονται εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, διαφορετικά οι εθνικές αιτήσεις δεν θα εγκρίνονται (Παπαντωνίου, 2021).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, συμπεραίνεται ότι, κυρίως λόγω του κανονισμού του Ταμείου Ανάκαμψης, η εκτέλεση του σχεδίου *«Ελλάδα 2.0»* προσφέρει ελάχιστη ευελιξία σε σχέση με το πρόγραμμα ΕΣΠΑ 2021-2027. Σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, πολιτικές και δράσεις που αφορούν δημόσιες δαπάνες και συνεχίζονται μετά την ημερομηνία λήξης του Σχεδίου είναι μη επιλέξιμες και τυχόν κονδύλια που έχουν δεσμευτεί γι' αυτές καταπίπτουν, εν όλω ή εν μέρει, αν δεν επιτευχθούν οι σχετικοί στόχοι και τα ορόσημα κατά τη διάρκεια του Σχεδίου. Όσον αφορά τις τροποποιήσεις του περιεχομένου των εθνικών σχεδίων, υπάρχει επίσης ελάχιστο περιθώριο. Κατ' αρχάς, το Ταμείο Ανάκαμψης έχει ακριβείς στόχους για τα έργα που θα χρηματοδοτηθούν, συμπεριλαμβανομένης μιας ποσόστωσης για έργα και δράσεις που σχετίζονται με την ψηφιακή και πράσινη μετάβαση. Περαιτέρω, η τροποποίηση του σχεδίου είναι μια πολύ δύσκολη διαδικασία που χρειάζεται τη θετική σύσταση και έγκριση του Συμβουλίου και της Επιτροπής. Είναι εξαιρετικά δύσκολο ή αδύνατο να μεταβληθούν ή να τροποποιηθούν τα έργα που αποτελούν μέρος των κονδυλίων του Ταμείου Ανάκαμψης από τη στιγμή που έχουν οριστικοποιηθεί. Αντίθετα, στο πλαίσιο του Πλαισίου Δράσεων Προτεραιότητας (ΠΔΠ) 2021-2027, τα πάντα μπορούν να μεταβληθούν σε συνεννόηση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέχρι το 2027. Όσον αφορά το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, τα έργα Ταμείου Ανάκαμψης και οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να έχουν ολοκληρωθεί το αργότερο μέχρι το 2026, μαζί με τις πρωτοβουλίες του ΠΔΠ ΕΣΠΑ.

Λόγω του αυστηρού χρονοδιαγράμματος, της πρόκλησης τροποποίησης των έργων και της ανάγκης τήρησης των ορόσημων, υφίσταται σημαντικός κίνδυνος απώλειας πόρων, γεγονός που επέβαλε εξαρχής την εμπροσθοβαρή πτυχή του Σχεδίου *«Ελλάδας 2.0»*. Εξαιτίας αυτού, αρκετά σημαντικά μακροπρόθεσμα έργα για την Ελλάδα ή έργα για τα οποία υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα σχετικά με το πότε θα ολοκληρωθούν (για

παράδειγμα, λόγω διαδικασιών ωρίμανσης που ενέχουν σημαντικούς κινδύνους καθυστέρησης) δεν μπορούν να ενταχθούν στο πρόγραμμα αυτό και θα πρέπει αντ' αυτού να αναζητήσουν την ένταξή τους σε άλλα χρηματοδοτικά μέσα (Υπουργείο Οικονομικών, 2021).

Η ενδιάμεση αξιολόγηση του Ταμείου Ανάκαμψης, η οποία έχει προγραμματιστεί για το 2023 και αναμένεται να καλύπτει όλα τα εθνικά προγράμματα, αποτελεί κρίσιμο στοιχείο. Τα κράτη θα πρέπει να επιτύχουν τα ενδιάμεσα ορόσημα και να απορροφήσουν το 70% των βραβείων μέχρι τότε, διαφορετικά κινδυνεύουν να απωλέσουν πόρους που θα μπορούσαν να λάβουν άλλα έθνη με μεγαλύτερη πρόοδο. Το ΠΔΠ 2021-2027 προβλέπει επίσης μια ενδιάμεση επανεξέταση, κυρίως για την προσαρμογή των εθνικών προγραμμάτων στα έργα που αποφασίζουν να αναλάβουν κατά την ολοκλήρωση της περιόδου προγραμματισμού.

Μια σημαντική απόφαση κατά τον σχεδιασμό και τη διαμόρφωση του σχεδίου *«Ελλάδα 2.0»* ήταν η ιεράρχηση των δράσεων σε εθνικό και θεματικό/τομεακό επίπεδο αντί σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτό συνέβη κυρίως λόγω της σύνδεσης με τον στόχο της υλοποίησης σημαντικών δημόσιων έργων και μεταρρυθμίσεων που αφορούσαν τις δημοσιευμένες στρατηγικές του έθνους. Σύμφωνα με αυτή την προοπτική, το Ταμείο Ανάκαμψης μπορεί να χρηματοδοτήσει πρωτοβουλίες μεγάλης κλίμακας καθώς και εθνικές μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις, ενώ οι πόροι των διαρθρωτικών ταμείων αξιοποιούνται για μικρότερα έργα. Υπάρχει η πεποίθηση ότι η έλλειψη έστω και μιας ελάχιστης εγγυημένης κατανομής πόρων στις περιφέρειες αποτελεί ένδειξη έλλειψης στρατηγικού σχεδιασμού ή *«εμπιστοσύνης»* στην ικανότητα των περιφερειακών φορέων (ιδίως των τοπικών αρχών) να διαχειριστούν τα σχετικά κονδύλια. Αυτό θα μπορούσε να έχει μακροπρόθεσμα επιζήμιες επιπτώσεις στην ανάπτυξη και να επιδεινώσει την περιφερειακή ανισότητα (Υπουργείο Οικονομικών, 2021).

Όπως έχει λεχθεί, το Υπουργείο Οικονομικών είναι βασικός παράγοντας στη διακυβέρνηση του Ταμείου Ανάκαμψης στην Ελλάδα, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως ένα ενιαίο δίκτυο πολιτικής. Παράλληλα δε, σημειώνεται ότι η οργανωτική δομή της «Ελλάδας 2.0» είναι η ίδια με το ΕΣΠΑ 2021-2027.

Με στόχο τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα και αποτελεσματικότητα στις διαδικασίες επιλογής, ένταξης, ωρίμανσης και αποπληρωμής των έργων/δράσεων, η απλούστερη διαχείριση του Ταμείου Ανάκαμψης βασίζεται σε προκαθορισμένες διακυβερνητικές

αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο σχετικά με την οργάνωση των Συστημάτων Διαχείρισης και Ελέγχου. Το γεγονός ότι το ελληνικό σύστημα διακυβέρνησης πρέπει να δαπανήσει τα εναπομείναντα κονδύλια από το ΕΣΠΑ και παράλληλα να εκπληρώσει εκατοντάδες ορόσημα και στόχους που αφορούν επενδύσεις και μεταρρυθμίσεις του Ταμείου Ανάκαμψης κατά τη διάρκεια της επόμενης τετραετίας αποτελεί μια πρωτοφανή απαίτηση.

Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργείο Οικονομικών διαδραματίζει καίριο λόγο στις σχετικές διαδικασίες (η επανασυγκέντρωση των εξουσιών σε κεντρικό/κυβερνητικό επίπεδο και οι ελάχιστες δυνατές δομές συντονισμού και ελέγχου είναι τα χαρακτηριστικά της οργάνωσης του ελληνικού συστήματος διακυβέρνησης του Ταμείου Ανάκαμψης προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα προαναφερθέντα). Στην πραγματικότητα, είναι εύλογο να ισχυριστεί κανείς ότι το Υπουργείο Οικονομικών ασκεί κυρίως μονομερή ηγεσία επί των διαδικασιών στο εσωτερικό του δικτύου διακυβέρνησης του Ταμείου Ανάκαμψης, το οποίο παρουσιάζει τα δίκτυα πολιτικής ως συλλογές οντοτήτων που εξαρτώνται από πόρους (Υπουργείο Οικονομικών, 2021).

Περαιτέρω, το Υπουργείο Οικονομικών εποπτεύει την αποκλειστική κατανομή των οργανωτικών και οικονομικών πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης και, το σημαντικότερο, έχει την αρμοδιότητα να διαβουλεύεται για τις αποφάσεις πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ (Συμβούλιο Υπουργών) σχετικά με τυχόν νέες προσθήκες ή τροποποιήσεις στην αρχιτεκτονική του Ταμείου.

Δεδομένου ότι οι περιφερειακές και τοπικές αρχές εμπλέκονται μόνο ως δυνητικοί Φορείς Έργου/Υλοποίησης και δεν τους ανατίθενται αρμοδιότητες προγραμματισμού ή συνολικού/γενικού σχεδιασμού από τη βασική φιλοσοφία σχεδιασμού της «Ελλάδας 2.0», υπάρχει επίσης σημαντική υποχώρηση της κάθετης διάστασης της πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης στο πεδίο διακυβέρνησης του Ταμείου Ανάκαμψης σε σχέση με τις διαδικασίες του ΕΣΠΑ. Στο ίδιο πνεύμα, σε αντίθεση με προηγούμενες εποχές διαχείρισης των ταμείων συνοχής, το Ταμείο Ανάκαμψης δεν έχει στραφεί στην ανάπτυξη καινοτόμων, στοχευμένων και χρήσιμων τεχνοκρατικών δομών σε επίπεδο οργανωτικού μοντέλου.

Ανεξάρτητοι ελεγκτές έχουν αναλάβει την ευθύνη διενέργειας ελέγχων προκειμένου να ολοκληρωθούν οι απαιτήσεις για την ολοκλήρωση του έργου, καθώς και για την επίτευξη ορόσημων και στόχων που σχετίζονται με τις αιτήσεις πληρωμών. Ο έλεγχος

των επενδυτικών σχεδίων που περιλαμβάνουν δανεισμό από πιστωτικά ιδρύματα μπορεί επίσης να διεξάγεται σε μεγάλο βαθμό από πιστοποιημένους εξωτερικούς αξιολογητές. Δεδομένου ότι οι τελευταίοι ελέγχουν πραγματικά τη βιωσιμότητα και την αποδοτικότητα των προτεινόμενων επενδύσεων με βάση τις απαιτήσεις επιλεξιμότητας που περιγράφονται στον κανονισμό του Ταμείου Ανάκαμψης και τη δική τους πολιτική συναλλαγών πριν από την εκταμίευση, διαδραματίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στη διαχείριση των δανείων.

Μπορεί να υποστηριχθεί ότι, πέραν του ισχυρού ρόλου των πιστωτικών ιδρυμάτων και των ιδιωτικών συμβουλευτικών φορέων, η οριζόντια διάσταση της πολύ-επίπεδης διακυβέρνησης ενισχύεται από την άμεση – αλληλεπίδραση του Ταμείου με πλήθος φορέων (Φορέων Υλοποίησης ή απλών δικαιούχων), τόσο κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης του προγράμματος *«Ελλάδα 2. 0»*, όσο και σε όλες τις διαδικασίες συντονισμού, διαχείρισης και ελέγχου (οικονομικοί και κοινωνικοί εταίροι, ΜΚΟ, ενώσεις δήμων και περιφερειών, ειδικές ενώσεις ατόμων π.χ. άτομα με αναπηρία, κοινωνικές οργανώσεις).

Μάλιστα, ένα από τα μοναδικά χαρακτηριστικά του συστήματος διακυβέρνησης του ΕΣΠΑ που δεν είναι τόσο διαδεδομένο στο σύστημα του Ταμείου Ανάκαμψης είναι η παρουσία και λειτουργία δικτύων με τη συμμετοχή αντιπροσωπευτικών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών ή θεσμικών φορέων. Εκτός από τις Επιτροπές Παρακολούθησης Τομεακών και Περιφερειακών Προγραμμάτων, η Εθνική Αρχή Συντονισμού σχεδιάζει να οργανώσει θεματικά δίκτυα με Διαχειριστικές Αρχές, Ενδιάμεσους Φορείς και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς.

2.8 Προκλήσεις και ελλοχεύοντες κίνδυνοι που αντιμετωπίζει η Ελλάδα κατά την εφαρμογή των επενδύσεων στην πράξη

Πρέπει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει αρκετά εμπόδια όσον αφορά την υλοποίηση των επενδύσεων. Καταρχάς, οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19 έχουν ήδη αντίκτυπο στην Ελλάδα. Σύμφωνα με προκαταρκτικές εκτιμήσεις που δημοσίευσε η ΕΛΣΤΑΤ, το ελληνικό ΑΕΠ συρρικνώθηκε κατά 8,2% το 2020, ενώ το ποσοστό ανεργίας σταθεροποιήθηκε στο 16% χάρη στα κρατικά προγράμματα ενίσχυσης της απασχόλησης που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Επιπλέον, η πραγματική οικονομική ανισότητα μεταξύ της ελληνικής

επικράτειας και του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης διευρύνεται αυτή την περίοδο και υστερεί για πάνω από μια δεκαετία.

Το 2007, το πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) της ελληνικής κυβέρνησης ήταν κατά 11,8% χαμηλότερο από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατά 23,4% χαμηλότερο από τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2019, τα κενά αυτά διευρύνθηκαν σε 36,6 % και 43,2 %, αντίστοιχα. Το πραγματικό ΑΕΠ της Ελλάδας αυξήθηκε με ρυθμό 0,9% ετησίως κατά μέσο όρο μεταξύ 1981 και 2019, με κατά κεφαλήν ρυθμό αύξησης περίπου 0,6% (Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 2021, Next Generation GT-Greece 2.0).

Σταθεροποιώντας την οικονομία, το Πρόγραμμα Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας θα χρηματοδοτήσει ώριμα έργα που ενισχύουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την πράσινη μετάβαση, παρέχοντας οικονομικά κίνητρα. Βραχυπρόθεσμα, οι επενδύσεις αυτές αναμένεται να τονώσουν την απασχόληση και τη συνολική ζήτηση. Εκτός από την αναβολή της οικονομικής ανάκαμψης πριν υποχωρήσει το οικονομικό σοκ της πανδημίας, το πρόγραμμα επιτρέπει την εφαρμογή αντι-κυκλικών οικονομικών πολιτικών κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Επιπλέον, το Πρόγραμμα Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αναμένεται να αυξήσει τον ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης σε 3,6% και να συνεισφέρει 1,3 ποσοστιαίες μονάδες στο πραγματικό ΑΕΠ το 2021. Με προβλεπόμενο ρυθμό ανάπτυξης 6,2% το 2022, η Ελλάδα θα έχει ανακτήσει το έλλειμμα του ΑΕΠ της από τα επίπεδα πριν από την πανδημία. Το ποσοστό ανεργίας προβλέπεται να συνεχίσει την πτωτική του τάση που ξεκίνησε πριν από την πανδημία, υποχωρώντας κατά σχεδόν 2 ποσοστιαίες μονάδες σε 14,4 % το 2021 από 16,3 % το 2020, χάρη στη σημαντική αύξηση της απασχόλησης κατά 2,3 %.

Κατά συνέπεια, η οικονομία της Ελλάδας θα πρέπει να είναι σε θέση να επιστρέψει στην κανονικότητα. Τέλος, η βελτίωση της αποτελεσματικότητας των δημόσιων επενδύσεων αποτελεί βασικό στόχο, διότι η ταχεία υλοποίησή τους είναι ουσιαστικής σημασίας. Αυτό περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της αύξησης του επιπέδου ψηφιακής ικανότητας μεταξύ των αποκεντρωμένων οργανισμών του δημόσιου τομέα, της αναθεώρησης των κανόνων που διέπουν τις κρατικές ενισχύσεις, της εκπαίδευσης των εργαζομένων και της ενίσχυσης της υποδομής τεχνολογιών πληροφορικής για τη διευκόλυνση των ηλεκτρονικών δημόσιων συμβάσεων.

Πρωταρχικοί στόχοι είναι ένα αποτελεσματικότερο σύστημα δημόσιων συμβάσεων και μια πιο σύγχρονη δημόσια διοίκηση (Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 2021, Next Generation GT-Greece 2.0).

Το δεύτερο εμπόδιο που καλείται να υπερπηδήσει η Ελλάδα είναι η συνεχής επιτάχυνση της αύξησης του ΑΕΠ, η οποία απαιτεί αύξηση της δυνητικής παραγωγής της χώρας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την επίλυση των ζητημάτων -όπως οι χαμηλές επενδύσεις, η στάσιμη αύξηση της παραγωγικότητας και η ανεργία- που εμπόδιζαν την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας πριν από τη χρηματοπιστωτική κρίση της τελευταίας δεκαετίας. Επιπλέον, από το 2021 έως το 2026, το ελληνικό πρόγραμμα ανάκαμψης και ανθεκτικότητας στοχεύει στην τόνωση του πραγματικού ΑΕΠ της χώρας μέσω της αντιμετώπισης των περιοριστικών παραγόντων και της αλλαγής του αναπτυξιακού μοντέλου.

Σύμφωνα με αξιολόγηση των μακροοικονομικών επιπτώσεων που διενήργησε η Τράπεζα της Ελλάδος, το πρόγραμμα θα προκαλέσει αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά περίπου το ένα τρίτο του ΑΕΠ της Ελλάδας το 2020. Επιπλέον, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που ενσωματώνονται στο πρόγραμμα ευθύνονται σε μεγάλο βαθμό για τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα αυτής της αύξησης· η μόνιμη αύξηση, που έχει προγραμματιστεί για 20 χρόνια από σήμερα, θα ανέλθει σε 6,5 ποσοστιαίες μονάδες (τιμή βάσης) του ΑΕΠ ετησίως.

Επιπλέον, έως το 2026, το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Next Generation GT-Greece 2.0) στοχεύει στην αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων κατά 20% κατ' ανώτατο όριο και στη δημιουργία 180.000 έως 200.000 νέων θέσεων εργασίας. Ο πρωταρχικός κίνδυνος για την ανάπτυξη της Ελλάδας είναι το ιστορικά χαμηλό ποσοστό επενδύσεων της χώρας στην παραγωγικότητα, το οποίο έχει κάνει τα πράγματα χειρότερα λόγω του επενδυτικού ελλείμματος που έχει μεταφερθεί από την τελευταία κρίση.

Ως ποσοστό του ΑΕΠ, ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου της Ελλάδας είναι χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Επιπλέον, σε αντίθεση με τον κανόνα της ζώνης του ευρώ, το έλλειμμα επενδύσεων της Ελλάδας είναι περίπου 9% του ΑΕΠ ετησίως, ή άλλως 162 δισ. Ευρώ εν συνόλω. Εν τω μεταξύ, το έλλειμμα επενδύσεων της Ελλάδας, το οποίο ανέρχεται σε περίπου 9% του ΑΕΠ ετησίως, αποτελεί κατάλοιπο των προηγούμενων κρίσεων της χώρας και επιδεινώνει τη χαμηλή

επενδυτική παραγωγικότητα της χώρας. Επιπλέον, οι ιδιωτικές επενδύσεις αντιπροσωπεύουν τα δύο τρίτα της επενδυτικής ανισότητας, και αυτή η ανισορροπία έχει γίνει ακόμη μεγαλύτερη την τελευταία δεκαετία. Οι κανονιστικές απαιτήσεις, τα προβλήματα με τη δημόσια διοίκηση και άλλα θεσμικά εμπόδια συνδέονται με χαμηλά ποσοστά επενδύσεων στην παραγωγικότητα.

Προκειμένου να αυξηθεί η ετοιμότητα και η ικανότητα αντιμετώπισης κρίσεων, το πρόγραμμα ανάκαμψης και ανθεκτικότητας ενσωματώνει μέτρα για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων (Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 2021, Next Generation GT-Greece 2.0).

Η χαμηλή παραγωγικότητα της ελληνικής οικονομίας σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ είναι ένας άλλος παράγοντας που την εμποδίζει να σημειώσει οικονομική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό, η οικονομική ανάπτυξη της χώρας παρεμποδίζεται από τη συνεχή διαφορά παραγωγικότητας μεταξύ αυτών των δύο περιοχών. Η ανταγωνιστικότητα και η παραγωγικότητα των ελληνικών προϊόντων μειώνονται λόγω έλλειψης επενδύσεων στην έρευνα, την ανάπτυξη και τις ψηφιακές τεχνολογίες. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει επίσης να δοθεί στους πόρους που διατίθενται στην έρευνα και ανάπτυξη από τις εταιρείες (Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 2021, Next Generation GT-Greece 2.0).

2.9 Προϋπολογισμός του Εθνικού Σχεδίου Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης

Το πρόγραμμα *«Ελλάδα 2.0»* περιγράφει λεπτομερώς τις πηγές που χρησιμοποιεί το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ, το συνολικό ποσό επένδυσης που κινητοποιείται ανά κατηγορία ενέργειας και το σχέδιο και για τους τέσσερις τομείς. Ο συνολικός επενδυτικός πόρος του σχεδίου ανέρχεται σε 59,807 δισεκατομμύρια ευρώ. Επιπλέον 12,728 δισ. ευρώ προήλθαν από πίστωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ενώ 18,436 δισ. ευρώ ήταν μη εξυπηρετούμενη χρηματοδοτική στήριξη (European Commission, 2021). Θα πρέπει να αναφερθεί, ωστόσο, ότι το συνολικό εκτιμώμενο κόστος του έργου υπερβαίνει τόσο την απαιτούμενη χρηματοδοτική στήριξη όσο και το μέγιστο ποσό που διατίθεται για τη χρηματοδότηση της Ελλάδας. Ως εκ τούτου, η ελληνική κυβέρνηση ζητά επισήμως το μέγιστο επίπεδο χρηματοδοτικής συνεισφοράς (δηλαδή επιχορήγηση ύψους 17,77 δισεκατομμυρίων ευρώ) (European Commission, 2021). Κάθε κράτος μέλος λαμβάνει δανειακή στήριξη επιπλέον των διαθέσιμων

μετρητών που θα δώσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως μη επιστρεπτέες επιχορηγήσεις για την ανάπτυξη για την αντιμετώπιση της πανδημικής κρίσης Covid-19.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ελλάδα σχεδιάζει να χρησιμοποιήσει τα κεφάλαια από αυτά τα δάνεια προκειμένου να βοηθήσει τους ιδιώτες να ενισχύσουν τα κεφάλαιά τους και να αντιμετωπίσουν οικονομικά ζητήματα όπως οι χαμηλές επενδύσεις και η παραγωγικότητα. Αυτό θα συμβάλει στη μείωση του υψηλού κόστους δανεισμού της χώρας. Σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών (2020), τα μέτρα αυτά ενισχύουν την οικονομία να ανακάμψει και να αντιμετωπίσει τα ζητήματα που προκάλεσε η πανδημική κρίση. Τα δάνεια διατίθενται μόνο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις που ικανοποιούν τις απαιτήσεις της αγοράς. Παράλληλα, σημειώνεται ότι υφίσταται χρηματοδότηση τόσο από εγχώριες τράπεζες όσο και από διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (IFIS). Οι προτάσεις αναμένεται να επικεντρωθούν σε έναν από τους πέντε πυλώνες, οι οποίοι περιλαμβάνουν την προώθηση του εμπορίου και των εξαγωγών, την καθιέρωση οικονομιών κλίμακας μέσω συγχωνεύσεων και εταιρικών σχέσεων και τη στήριξη της περιβαλλοντικής και ψηφιακής μετάβασης. Οι τράπεζες και οι επενδυτές προσφέρουν δάνεια με μέγιστο ποσοστό χρηματοδότησης έως 50% (Υπουργείο Οικονομικών, 2020).

2.10 Αποτίμηση του Εθνικού Σχεδίου Ανάπτυξης, Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Η αξιοποίηση των κονδυλίων του Σχεδίου Ανάκαμψης αποτελεί βασικό παράγοντα όσον αφορά τις προβλέψεις για ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας και αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Οι αυξημένες επενδύσεις και άλλες έμμεσες επιπτώσεις έχουν ως αποτέλεσμα η εκροή αυτών των κεφαλαίων να συμβάλει στην αύξηση του ΑΕΠ κατά περίπου 1,3%. Τα ευεργετικά αποτελέσματα του σχεδίου *«Ελλάδα 2.0»* στην οικονομία και την κοινωνία, ωστόσο, δεν θα γίνουν αισθητά στο άμεσο μέλλον. Η αύξηση της παραγωγικότητας και η μείωση της μακροχρόνιας επενδυτικής ανισότητας είναι οι δεδηλωμένοι στόχοι του προγράμματος. Οι προβλέψεις για τα επόμενα έτη καταδεικνύουν ότι το σχέδιο θα διατηρήσει την ευεργετική επίδρασή του στην οικονομική ανάπτυξη, με μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 1,3%. Τα υψηλά επίπεδα δημόσιου χρέους, ανεργίας και μη εξυπηρετούμενων δανείων είναι μακροπρόθεσμα ζητήματα που αυτό θα συντείνει στην άμβλυνση. Η στρατηγική «Ελλάδα 2.0» στοχεύει στην άμβλυνση αυτών των ζητημάτων μέσω της βελτίωσης της οικονομίας και της κοινωνίας της χώρας. Η αύξηση της παραγωγικότητας και το

κλείσιμο του μακροχρόνιου ελλείμματος επενδύσεων είναι οι στόχοι του σχεδίου. Αυτή η επέκταση θα αμβλύνει τα ζητήματα, θα ενισχύσει την οικονομία, θα δημιουργήσει ευκαιρίες απασχόλησης και θα ενισχύσει την κοινωνική ευημερία (Υπουργείο Οικονομικών, 2020).

Για να προσδιορίσει τον τρόπο με τον οποίο οι συνεισφορές και οι προσαρμογές του Προγράμματος Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας επηρέασαν την ελληνική οικονομία, η Τράπεζα της Ελλάδος διενήργησε σχετική ανάλυση. Προκειμένου να προβλεφθεί πώς αυτές οι πολιτικές θα επηρεάσουν το ΑΕΠ, χρησιμοποιήθηκε ένα μακροοικονομικό μοντέλο για την παρακολούθηση των ποσοστιαίων μεταβολών σε σχέση με ένα αρχικό σημείο ισορροπίας. Στόχος της παρούσας μελέτης ήταν ο υπολογισμός των μακροπρόθεσμων (δέκα έως είκοσι χρόνια) και μεσοπρόθεσμων (από το 2021 έως το 2026) επιπτώσεων του νομοσχεδίου (Υπουργείο Οικονομικών, 2020). Αφενός, η συνολική αύξηση της ζήτησης ως αποτέλεσμα των επιδοτήσεων είναι ο πρωταρχικός παράγοντας που επηρεάζει το ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα, τόσο η παραγωγή όσο και η απασχόληση αυξάνονται.

Εν τω μεταξύ, η παραγωγικότητα του ιδιωτικού τομέα ενισχύεται από την αύξηση των κρατικών επενδύσεων, η οποία ενισχύει την πλευρά της προσφοράς. Αντιστρόφως, η προβλεπόμενη χρήση του χρήματος από το σχέδιο θα ενισχύσει τη συσσώρευση κεφαλαίου, τη ζήτηση ιδιωτικής χρηματοδότησης και θα ενισχύσει την οικονομική βιωσιμότητα. Σε αντίθεση με τις επιδοτήσεις, οι οποίες δημιουργούν πιέσεις στον πληθωρισμό και παρεμποδίζουν τις επενδύσεις με το βλέμμα στραμμένο προς τα έξω, αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των τιμών συνολικά και ιδίως για τις εξαγωγές. Συγκρίνοντας τις επιπτώσεις των επιχορηγήσεων και των δανείων, η μελέτη αυτή διαπίστωσε ότι τα πρώτα έχουν πολύ πιο ευνοϊκή επίδραση στο ΑΕΠ. Βραχυπρόθεσμα, οι επιδοτήσεις επηρεάζουν τη ζήτηση, αλλά ουκ ολίγες φορές παρουσιάζουν ακούσιες συνέπειες, συμπεριλαμβανομένης της μεγαλύτερης συμφόρησης των πόλεων. Από την άλλη πλευρά δε, σημειώνεται ότι τα δάνεια παρέχουν μια πιο μακροπρόθεσμη λύση, καθιστώντας την οικονομία πιο ανταγωνιστική και ενθαρρύνοντας την ανάπτυξη εν γένει (Υπουργείο Οικονομικών, 2020).

Συλλήβδην, η μελέτη υποδηλώνει ότι σε σύγκριση με τις επιχορηγήσεις, οι επενδύσεις μέσω δανείων ενισχύουν το ΑΕΠ. Τα δάνεια συντείνουν την οικονομία να αναπτυχθεί

μακροπρόθεσμα, καθιστώντας τα πράγματα πιο παραγωγικά και ανταγωνιστικά. Προκειμένου η οικονομία να αποκομίσει πλήρως τα οφέλη των πρωτοβουλιών ανάκαμψης και ανάπτυξης, η έρευνα αυτή δίνει μια σαφή εικόνα της μελλοντικής πορείας. Η αναδιάρθρωση, σε αντίθεση με τις δαπάνες, μπορεί να οδηγήσει σε μακροπρόθεσμη βελτίωση της παραγωγικής ικανότητας της οικονομίας, η οποία αποτελεί σημαντική διαφορά κατά τη σύγκριση των επιπτώσεων των δύο προγραμμάτων στο ΑΕΠ στο πλαίσιο του Προγράμματος Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Μια βελτιωμένη κατανομή των παραγωγικών πόρων, μια μεγαλύτερη δεξαμενή διαθέσιμων εργατών και μια νέα ισορροπία είναι τα αποτελέσματα αυτών των αναδιοργανώσεων. Πολλοί τομείς της οικονομίας επωφελούνται από την οικονομική αναδιάρθρωση. Η αύξηση του αριθμού των ατόμων που συμμετέχουν ενεργά στο εργατικό δυναμικό, η οποία αναμένεται να οδηγήσει σε χαμηλότερο κόστος παραγωγής και αποτελεσματικότερη χρήση των παραγωγικών πόρων, είναι ένα από αυτά.

Παράλληλα δε, διευκολύνοντας τις εξαγωγές, ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα της χώρας στην παγκόσμια σκηνή. Σύμφωνα με το σενάριο της κύριας μελέτης, οι αλλαγές αυτές αναμένεται να οδηγήσουν σε αυξήσεις του ΑΕΠ μεσοπρόθεσμα, με δυνατότητα να φθάσουν το 2,6% το 2026. Επιπλέον, αυτή η επίδραση αυξάνεται σημαντικά με την πάροδο του χρόνου, φθάνοντας σε ένα αξιοσημείωτο 6% σε μόλις 20 χρόνια. Οι ιδιωτικές επενδύσεις αυξάνονται κατά 8,5% και η απασχόληση αυξάνεται κατά 4% ως αποτέλεσμα της εφαρμογής των αλλαγών. Οι μεταρρυθμίσεις παρέχουν μια πιο συνεκτική στρατηγική για την οικονομική ανάπτυξη και ανθεκτικότητα. Οι αλλαγές αποτελούν μια προσπάθεια αναδιοργάνωσης και ενίσχυσης των συστημάτων και των διαδικασιών αντί να εξαρτώνται εξ ολοκλήρου από οικονομικό σύστημα.

Ως αποτέλεσμα, η ικανότητα του σχεδίου να εκτελεί επιτυχώς αλλαγές είναι το πιο κρίσιμο συστατικό του για την επίτευξη του στόχου του για βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας μακροπρόθεσμα. Προκειμένου ο Μηχανισμός Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας να είναι επωφελής μακροπρόθεσμα, είναι σημαντικό να τεθούν σε εφαρμογή οι προγραμματισμένες μεταρρυθμίσεις. Η αύξηση του εθνικού εισοδήματος και η ευθυγράμμισή του με τα άλλα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ο τελικός στόχος. Στόχος της, μέσω αυτών των μεταρρυθμίσεων, είναι να διασφαλίσει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα μέσω της αναδιοργάνωσης και της βελτίωσης των

οικονομικών συστημάτων. Η οικονομική παραγωγικότητα, η προσφορά εργατικού δυναμικού και η αποδοτικότητα της παραγωγικής διαδικασίας είναι όλοι στόχοι των αλλαγών.

Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδος (2021), αυτό ενισχύει την ικανότητα της χώρας να ανταγωνίζεται διεθνώς και διευκολύνει τις εξαγωγές. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα πράγματα, η έρευνα καταδεικνύει ότι οι μεταρρυθμίσεις είναι δυνατόν να βελτιώσουν πολλές οικονομικές μετρήσεις, συμπεριλαμβανομένου του κόστους παραγωγής, της αποδοτικότητας και της απασχόλησης. Με αυτές τις αλλαγές, η αύξηση του ΑΕΠ μπορεί να φτάσει στο εκπληκτικό 6% τις επόμενες δύο δεκαετίες και έως 2,6% μεσοπρόθεσμα, μέχρι το 2026.

2.11 Προτάσεις για επέκταση της χρήσης του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Στο πλαίσιο των ανωτέρω εκτεθέντων, θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην άμβλυνση της αβεβαιότητας. Μια αύξηση τόσο της οικονομικής δραστηριότητας όσο και των ποσοστών απασχόλησης θα το επιτύγχανε αυτό. Προκειμένου να δρομολογηθούν οι τόσο αναγκαίες επενδύσεις σε υποδομές που θα βοηθήσουν την ανάκαμψη, το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας περιλαμβάνει μέτρα σε βασικούς τομείς παραγωγής.

Ταυτόχρονα, οι προσπάθειες για την ενίσχυση της οικονομίας και την αντιμετώπιση διαχρονικών ζητημάτων απαιτούν συντονισμό. Από την παραπάνω μελέτη καθίσταται σαφές ότι η χώρα είναι υποχρεωμένη, ως αποτέλεσμα των συμφωνιών του 2015 με την ΕΕ, να εμφανίζει πρωτογενή πλεονάσματα κοντά στο 3,5% του ΑΕΠ. Λόγω της συνεχιζόμενης διαρροής πόρων και της καχεξίας του αναπτυξιακού δυναμικού που προκαλείται από τις προσπάθειες διευθέτησης των υφιστάμενων χρεών, η ελληνική οικονομία θα δυσκολευτεί να διατηρήσει μια σταθερή τροχιά ανάκαμψης, ακόμη και μετά την αξιοποίηση όλων των χρημάτων του νέου πακέτου.

Ωστόσο, η αλλαγή αυτής της ανάγκης απαιτεί συζήτηση και έγκριση από τους εταίρους της ΕΕ. Η συνεργασία με άλλα κράτη μέλη, όπως η Ιταλία και η Γαλλία, έχει ζωτική σημασία για να ασκηθεί κοινή πίεση με σκοπό την αναθεώρηση του Συμφώνου

Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ), ώστε να διασφαλιστεί η δυνατότητα επεκτάσεων δημόσιων επενδύσεων και ελαφρύνσεων.

Μέσω αυτής της διαδικασίας, θα μπορεί να επιτευχθεί ισχυρή οικονομική ανάκαμψη και να δημιουργήσουμε ένα πιο ανθεκτικό και βιώσιμο οικονομικό πλαίσιο για το μέλλον. Η εθνική οικονομία θα είναι καλύτερα προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει μελλοντικές δυσκολίες και να επωφεληθεί από νέες προοπτικές ανάπτυξης και ευημερίας χάρη στις μεσοπρόθεσμες βελτιώσεις του ΑΕΠ που θα παράγουν αυτές οι πολιτικές. Τα φορολογικά και ασφαλιστικά έσοδα είναι πιθανό να αυξηθούν ως αποτέλεσμα της χρήσης των οικονομικών πόρων της δέσμης. Αυτό θα δώσει στις κυβερνήσεις την ευκαιρία να κάνουν ουσιαστικές αλλαγές και στους δύο αυτούς οργανισμούς. Οι επιχειρήσεις θα ενθαρρυνθούν να προσλάβουν επιπλέον άτομα και να φέρουν μέρος του εργατικού δυναμικού στην αγορά εργασίας μέσω της αναδιοργάνωσης του ασφαλιστηρίου συμβολαίου με κλιμακωτή μείωση των εισφορών. Ταυτόχρονα, νέες οικονομικές πράξεις μπορούν να δρομολογήσουν την ανάκαμψη του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος με μείωση των φορολογικών συντελεστών, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μέσω μιας θεμελιώδους μεταρρύθμισης της φορολογικής δομής (Υπουργείο Οικονομικών, 2020).

Η ζωτικότητα της χώρας εξαρτάται από αυτά τα δύο συστήματα και, εάν εξορθολογιστούν και μεταρρυθμιστούν, μπορούν να ενθαρρύνουν την επιστροφή ατόμων που μετανάστευσαν τα προηγούμενα έτη, μετριάζοντας τις αρνητικές επιπτώσεις του δημογραφικού προβλήματος. Είναι δυνατόν να δημιουργηθούν ευνοϊκές συνθήκες για την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία επενδύοντας σε συστημικές αλλαγές στα φορολογικά συστήματα και στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Το όφελος από τις προσπάθειες τροποποίησης του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης μπορεί να ενισχυθεί μέσω της συνεργασίας και των διαπραγματεύσεων με άλλα ευρωπαϊκά έθνη. Η αύξηση των δημόσιων επενδύσεων και η ανακούφιση των κατοίκων μπορούν να επιτευχθούν με την ενίσχυση του δημοσιονομικού χώρου μέσω του συνδυασμού των προαναφερθεισών προσεγγίσεων. Για την προώθηση της οικονομικής σταθερότητας και της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών, είναι ζωτικής σημασίας να εφαρμοστούν αυτές οι προσαρμογές σύμφωνα με τους εταίρους μας στην ΕΕ. Μπορούμε να ενθαρρύνουμε την οικονομική ανάκαμψη, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την αύξηση του πραγματικού εθνικού προϊόντος μέσω της ανάπτυξης και εφαρμογής μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής.

Επιπλέον, η προσέλκυση επενδύσεων, η αύξηση της καινοτομίας και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μπορούν να επιτευχθούν με την ενίσχυση του επιχειρηματικού κλίματος μέσω της μείωσης των φορολογικών συντελεστών και της απλούστευσης των διαδικασιών. Περισσότερες εξαγωγές, περισσότερες θέσεις εργασίας και ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη είναι πιθανά αποτελέσματα μιας τέτοιας πολιτικής (Υπουργείο Οικονομικών, 2020).

Τέλος, οι δημοσιονομικές διαδικασίες και η διαχείριση των δημόσιων πόρων πρέπει να είναι ανοικτές, αποτελεσματικές και να εποπτεύονται. Ως αποτέλεσμα, η εμπιστοσύνη του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα θα αυξηθεί, γεγονός που είναι καλό για τη θέσπιση ενός σταθερού δημοσιονομικού πλαισίου. Η ανάπτυξη μηχανογραφικών συστημάτων για την αποτελεσματική διαχείριση των δημόσιων οικονομικών, η βελτίωση των διαδικασιών ελέγχου και εποπτείας και η μεγαλύτερη έμφαση στην ανεξαρτησία των φορολογικών αρχών αποτελούν όλα μέσα για την προώθηση της διαφάνειας.

2.12 Έργα στα πλαίσια του Ταμείου Ανάκαμψης

2.12.1 Πρωτοβουλίες του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών στο Πλαίσιο του Ταμείου Ανάκαμψης

Σε εκδήλωση που διοργανώθηκε στη 88η Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης, ο Υπουργός Υποδομών και Μεταφορών, Χρήστος Σταϊκούρας, παρουσίασε τα κύρια έργα που έχουν ενταχθεί στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Τα έργα αυτά, που αποτελούν μέρος του Εθνικού Σχεδίου «Ελλάδα 2.0», επιδιώκουν την ενίσχυση της ασφάλειας στις μεταφορές, την υλοποίηση βιώσιμων υποδομών, την προώθηση της ηλεκτροκίνησης και της πράσινης μετάβασης, καθώς και την τόνωση του ψηφιακού μετασχηματισμού (Ypodomes.com, 2024).

Βασικά Έργα και Δράσεις

i. *Βορειοελλαδικός Οδικός Άξονας Κρήτης (ΒΟΑΚ): Εντάσσεται σε τρία υποτμήματα με τη συνολική δαπάνη να ξεπερνά τα 2 δισεκατομμύρια ευρώ, περιλαμβάνοντας τμήματα από τα Χανιά προς το Ηράκλειο και από τη Χερσόνησο προς τον Άγιο Νικόλαο.*
ii. *Αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδας (Ε65): Επέκταση του βόρειου τμήματος «Τρίκαλα – Εγνατία» με προϋπολογισμό 480 εκατ. ευρώ.*

iii. *Αναβάθμιση Περιφερειακών Αεροδρομίων: Περιλαμβάνει παρεμβάσεις σε 13 αεροδρόμια για τη συμμόρφωση με τον κανονισμό του EASA, με προϋπολογισμό 134 εκατ. ευρώ.*
iv. *Αποκατάσταση Οδικού και Σιδηροδρομικού Δικτύου μετά την καταιγίδα "DANIEL": Το έργο περιλαμβάνει εκτεταμένες εργασίες αποκατάστασης σε πολλά σημεία του δικτύου.*
v. *Έξυπνες Γέφυρες: Πρόκειται για την αξιολόγηση και παρακολούθηση της δομικής απόκρισης επιλεγμένων γεφυρών με σύγχρονα συστήματα.*
vi. *Γεωγραφικό Πληροφοριακό Σύστημα (GIS) για Απαλλοτριώσεις: Ψηφιοποίηση και διαχείριση των αρχείων απαλλοτριώσεων με προϋπολογισμό 25 εκατ. ευρώ.*
vii. *Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Διαχείρισης Τεχνικών Έργων: Ενίσχυση της ψηφιακής διαχείρισης και της διαλειτουργικότητας μεταξύ των υπηρεσιών του Υπουργείου.*
viii. *Βελτίωση Οδικής Ασφάλειας: Εστιάζει σε βραχυπρόθεσμες επεμβάσεις σε επικίνδυνα σημεία του οδικού δικτύου της Πελοποννήσου.*
ix. *Οργανωτική Μεταρρύθμιση Σιδηροδρομικού Τομέα: Αναβάθμιση του διαχειριστή της Σιδηροδρομικής Υποδομής.*
x. *Ψηφιακός Μετασχηματισμός του ΟΣΕ: Εγκατάσταση συστημάτων τηλεματικής και συλλογής κομίστρου, με στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών.*

Τα παραπάνω έργα αντανακλούν τη δέσμευση της κυβέρνησης στην αναβάθμιση των υποδομών και της διακυβέρνησης μέσω σύγχρονων τεχνολογιών και προγραμμάτων, ανταποκρινόμενη στις ανάγκες της εποχής για ασφαλέστερες και πιο βιώσιμες μεταφορές.

2.12.2 Μετασχηματισμός των Ελληνικών Λιμανιών

Τα ελληνικά λιμάνια βρίσκονται στο επίκεντρο ενός φιλόδοξου σχεδίου επενδύσεων, το οποίο αποσκοπεί στην ενίσχυση της τοπικής και εθνικής οικονομίας και της απασχόλησης. Ο σχεδιασμός αυτός είναι προϊόν συνεργασίας του υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, του ΤΑΙΠΕΔ, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ταμείου Ανάκαμψης (Βαμβακά, 2025).

Προς το παρόν, διατίθενται πάνω από 300 εκατομμύρια ευρώ για τη βελτίωση των λιμενικών υποδομών στα νησιά, εκ των οποίων τα 200 εκατομμύρια ευρώ προέρχονται

από ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις και τα 100 εκατομμύρια ευρώ από το Ταμείο Ανάκαμψης. Τα έργα αυτά εκτείνονται από κρίσιμες παρεμβάσεις σε νησιωτικές περιοχές έως την αναβάθμιση μεγάλων εμπορικών λιμένων.

Ένα από τα πιο σημαντικά έργα είναι η αποκατάσταση των λειτουργικών βαθών του λιμένα Βόλου, που υπέστη ζημιές από τις κακοκαιρίες "Daniel" και "Elias". Αυτό το έργο, αξίας 9,5 εκατ. ευρώ, περιλαμβάνει εκτεταμένες εργασίες εκβάθυνσης και αποκατάστασης.

Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στα λιμάνια της Βόρειας Ελλάδας - Θεσσαλονίκης, Αλεξανδρούπολης και Καβάλας. Στην Αλεξανδρούπολη, η πρόσφατη υπογραφή σύμβασης 4 εκατ. ευρώ για την οδική σύνδεση του νέου εμπορικού προβλήτα με την Περιφερειακή Οδό ενισχύει τη θέση της περιοχής ως εμπορικού και ενεργειακού κόμβου.

Στα νησιά, οι επενδύσεις εστιάζονται στη βελτίωση κρίσιμων υποδομών για τη βελτίωση της συνδεσιμότητας και της ασφάλειας. Έργα όπως η βυθοκόρηση στη Ζάκυνθο και η υπο-παραχώρηση της Μαρίνας Μεγάλων Σκαφών στην Κέρκυρα εντάσσονται στον αναπτυξιακό σχεδιασμό της κυβέρνησης.

Το ΕΣΠΑ 2021-2027 και το Ταμείο Ανάκαμψης υποστηρίζουν πολλά λιμενικά έργα σε όλη τη χώρα, συμβάλλοντας στην εξυπηρέτηση της ακτοπλοΐας, τη συνδεσιμότητα των νησιών, και την ανθεκτικότητα των υποδομών απέναντι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής (Βαμβακά, 2025).

2.12.3 Προώθηση Εμβληματικών Έργων στην Ελλάδα το 2025

Στο πλαίσιο του Ταμείου Ανάκαμψης, η Ελλάδα έχει προγραμματίσει για το έτος 2025 τη διάθεση περίπου 10 δισεκατομμυρίων ευρώ για την υλοποίηση μεγάλων και σημαντικών έργων και μεταρρυθμίσεων. Ανάμεσα στα έργα αυτά είναι το Κτηματολόγιο, τα πολεοδομικά σχέδια για τη χώρα και η βελτίωση της δικαιοσύνης, με στόχο την επιτάχυνση της δικαστικής διαδικασίας (Δασόπουλος, 2024).

Η ανάπτυξη μεγάλων έργων υποδομής στην Ελλάδα είναι ένας δυναμικός τομέας που περιλαμβάνει μια ποικιλία δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων, στοχεύοντας στη βελτίωση των υποδομών της χώρας και στην ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης. Οι κύριες κατηγορίες των έργων περιλαμβάνουν μεταφορές, ενέργεια και κτιριακά έργα,

με την κυβέρνηση και τους ιδιώτες επενδυτές να δίνουν προτεραιότητα στην ανάπτυξη έργων που θα αποφέρουν μακροπρόθεσμα οφέλη.

Στον τομέα των μεταφορών, εντυπωσιακά έργα όπως η Νέα Γραμμή 4 του Μετρό Αθήνας και ο Αυτοκινητόδρομος Πάτρα-Πύργος υπογραμμίζουν την επιδίωξη βελτίωσης της προσβασιμότητας και της κινητικότητας στις αστικές και αγροτικές περιοχές. Τα έργα αυτά αναμένεται να μειώσουν τον χρόνο μετακίνησης, να βελτιώσουν την οικονομική αποδοτικότητα και να συμβάλλουν στη μείωση της αστικής συμφόρησης.

Στον ενεργειακό τομέα, έργα όπως η Μονάδα Ηλεκτροπαραγωγής Κομοτηνής και η Μονάδα Αντλησιοταμίευσης Αμφιλοχίας εστιάζουν στην ανάπτυξη βιώσιμων πηγών ενέργειας και στην ενίσχυση της ενεργειακής αυτονομίας της Ελλάδας. Τα έργα αυτά αποτελούν σημαντικό μέρος της ευρύτερης στρατηγικής για μείωση της εξάρτησης από εισαγόμενα καύσιμα και αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών.

Οι κτιριακές επενδύσεις, όπως το Integrated Resort Casino στο Ελληνικό και το Νέο Αεροδρόμιο Καστέλι Ηρακλείου, αντανακλούν την προσπάθεια της χώρας να ενισχύσει τον τουρισμό και να δημιουργήσει νέες εργασιακές ευκαιρίες. Αυτά τα έργα υπογραμμίζουν τη σημασία της σύνδεσης της κατασκευαστικής αγοράς με την τουριστική βιομηχανία και την προσφορά υψηλής ποιότητας υποδομών (Ypodomes.com, 2024).

Σε κάθε περίπτωση, τα μεγάλα έργα υποδομής στην Ελλάδα αντικατοπτρίζουν μια πολύ-επίπεδη προσέγγιση που συνδυάζει την εκσυγχρονιστική οπτική με την ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη. Είναι αναμενόμενο ότι τα έργα αυτά θα συμβάλλουν σημαντικά στην οικονομική ενίσχυση της χώρας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών.

Ειδικότερα δε, σημειώνονται οι κάτωθι τομείς που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

i. Αναβάθμιση της Δικαιοσύνης

Η δικαιοσύνη αναμένεται να βελτιωθεί με την εφαρμογή του νέου δικαστικού χάρτη που ψηφίστηκε πρόσφατα. Οι δικαστικές υποδομές αναβαθμίζονται και οι δικαστές καθώς και οι δικαστικοί υπάλληλοι θα υποβληθούν σε εκπαίδευση. Επιπλέον, έχει συσταθεί η Δικαστική Αστυνομία, ενώ προωθούνται και μέτρα για την εξωδικαστική επίλυση διαφορών.

ii. Στεγαστικό Πρόγραμμα "Σπίτι μου ΙΙ"

Το πρόγραμμα "Σπίτι μου ΙΙ" προβλέπει τη χορήγηση δανείων έως 190.000 ευρώ για την αγορά κατοικιών που έχουν κτιστεί έως και το 2007. Το μισό του δανείου θα είναι άτοκο και το υπόλοιπο μισό θα έχει επιτόκιο που θα οριστεί μέσω διαβούλευσης. Το πρόγραμμα στοχεύει να ωφελήσει περίπου 20.000 δικαιούχους, με επιλεξιμότητα αγάμων με ετήσιο εισόδημα έως 20.000 ευρώ και ζευγαριών με εισόδημα έως 28.000 ευρώ.

iii. Πρόγραμμα "ΑΙΓΙΣ" για την Πολιτική Προστασία

Το πρόγραμμα "ΑΙΓΙΣ" εστιάζει στην ενίσχυση της Πολιτικής Προστασίας με προϋπολογισμό 2,1 δισεκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων 600 εκατομμύρια ευρώ προέρχονται από το Ταμείο Ανάκαμψης. Περιλαμβάνει την αναβάθμιση υποδομών και την ενίσχυση των μέσων πρόληψης και επιχειρησιακού εξοπλισμού, με σημαντικό τον εκσυγχρονισμό του στόλου με την προσθήκη τεσσάρων νέων Canadair.

iv. Εθνικό Κτηματολόγιο και Ψηφιοποίηση Δημοσίου

Το Εθνικό Κτηματολόγιο, το οποίο έχει ως στόχο την πλήρη ψηφιοποίηση των αρχείων του για να καταστεί πιο εύκολα διαχειρίσιμο, προβλέπεται να ολοκληρωθεί εντός του 2025 με κόστος 40 εκατομμύρια ευρώ. Παράλληλα, η ψηφιοποίηση όλων των αρχείων του Δημοσίου έχει επίσης υψηλό προϋπολογισμό, φτάνοντας τα 550 εκατομμύρια ευρώ, και αποτελεί κομμάτι της ευρύτερης διαλειτουργικότητας των υπηρεσιών.

v. Ενεργειακές Πρωτοβουλίες και Έργα Υποδομών

Το 2025 θα σημάνει την ολοκλήρωση σημαντικών ενεργειακών και έργων υποδομών όπως η επέκταση του μετρό Αθήνας, η ανάπτυξη του αυτοκινητοδρόμου Ε65, καθώς και προγράμματα που εστιάζουν στην απολιγνιτοποίηση και την ενεργειακή αναβάθμιση με τη χρήση ΑΠΕ.

Τα προγράμματα αυτά δείχνουν την προσήλωση της Ελλάδας στην ενίσχυση της υποδομής και των κοινωνικών υπηρεσιών, καθώς και στην προώθηση μιας πιο βιώσιμης και δίκαιης κοινωνίας (Δασόπουλους, 2024).

Στο πλαίσιο της ενίσχυσης κρίσιμων τομέων της οικονομίας, η Ελλάδα αναμένεται να απορροφήσει 21,4 δισ. ευρώ από το Ταμείο Ανάκαμψης έως τον Αύγουστο του 2026, σύμφωνα με το Εθνικό Σχέδιο "Ελλάδα 2.0". Οι τομείς που θα ενισχυθούν

περιλαμβάνουν την υγεία, την παιδεία, την οδική ασφάλεια, την ανάπλαση πόλεων, τα έργα ύδρευσης, την ενέργεια, τις μεταφορές, τη στεγαστική πολιτική και την ψηφιοποίηση αρχείων (Παπαχλιμιντζός, 2025).

Στον τομέα της υγείας, προβλέπεται η διάθεση 450 εκατ. ευρώ για την αναβάθμιση υποδομών και εξοπλισμού σε νοσοκομεία και κέντρα υγείας, ενώ πρόσθετα 296 εκατ. ευρώ θα επενδυθούν στο Εθνικό Πρόγραμμα Προσυμπτωματικού Ελέγχου. Ταυτόχρονα, 370 εκατ. ευρώ έχουν προϋπολογιστεί για την ψηφιακή μετατροπή της υγείας (Ypodomes.com., 2024).

Στον τομέα της παιδείας, έχει δοθεί έμφαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό με δαπάνες 424 εκατ. ευρώ, περιλαμβάνοντας την προμήθεια διαδραστικών πινάκων και την υλοποίηση προγραμμάτων όπως το Ψηφιακό Σχολείο.

Στον τομέα των μεταφορών, ξεχωρίζει η αναβάθμιση του Ε-65 και του προαστιακού σιδηροδρόμου Δυτικής Αττικής, με συνολικές επενδύσεις που υπερβαίνουν τα 600 εκατ. ευρώ. Επίσης, τονίζεται η χρηματοδότηση για την αναβάθμιση οδικής ασφάλειας και αστικών αναπλάσεων με έργα σε όλη την επικράτεια.

Τέλος, στον τομέα της ενέργειας και της στεγαστικής πολιτικής, επικεντρώνονται επενδύσεις 2,4 δισεκατομμυρίων ευρώ για την ενεργειακή αναβάθμιση κτιριακών υποδομών και τη χρηματοδότηση στεγαστικών δανείων μέσω της Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας (Παπαχλιμιντζος, 2025).

2.13 Μελέτες Περίπτωσης

2.13.1 Περιφερειακή Ενότητα Κέρκυρας

Στα μέσα του 2024, υλοποιήθηκαν και συνεχίζουν να υλοποιούνται αρκετά έργα που εντάσσονται στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης στην περιφερειακή ενότητα Κέρκυρας με πιο σημαντικά τα κάτωθι:

Στο πλαίσιο αυτό, η εταιρεία LAMDA MARINAS INVESTMENTS S. M.S.A. έλαβε την παραχώρηση της κατασκευής, λειτουργίας, διαχείρισης, συντήρησης και εκμετάλλευσης της Μαρίνας MEGA YACHT της Κέρκυρας με σύμβαση που υπεγράφη. Η τοπική κοινωνία θα αποκομίσει τεράστια οικονομικά οφέλη από την επένδυση αυτή άνω των 50.000.000 ευρώ, αφού θα μετατρέψει την Κέρκυρα σε κόμβο

θαλάσσιου τουρισμού. Η Μαρίνα MEGA YACHT έλαβε επιπλέον 2.000.000 ευρώ το 2024 από το Ταμείο Ανάκαμψης.

Επιπλέον, συνάφθηκε σύμβαση η οποία προβλέπει την «Ενεργειακή και λειτουργική αναβάθμιση και ανακαίνιση των Κέντρων Υγείας, Λευκίμμης, Αγ. Αθανασίου, Αγ. Μάρκου» που αναμένεται να ολοκληρωθεί σε 14 μήνες με κόστος 4.300.000 ευρώ. Η άλλη σύμβαση αφορά τις «Εργασίες επισκευής σε διάφορα κτίρια του Γενικού Νοσοκομείου Κέρκυρας» που αναμένεται να ολοκληρωθούν σε 16 μήνες με κόστος 1.400.000 ευρώ. Το Ταμείο Ανάκαμψης έχει ξεκινήσει ένα νέο πρόγραμμα που θα προμηθεύσει τρία νοσοκομεία με εξοπλισμό τελευταίας τεχνολογίας. Η πυροπροστασία της Κέρκυρας έχει ενισχυθεί και οχυρωθεί σημαντικά από τη νέα υπηρεσία. Με την προσθήκη έξι βαθμών στο Πυροσβεστικό Σώμα και την πρόσληψη επιπλέον πυροσβεστών, ολοκληρώθηκε η στελέχωση.

Περαιτέρω, η κυβέρνηση έδωσε το πράσινο φως για τη δαπάνη 4.400.000 ευρώ από το Ταμείο Εξυγίανσης για τη βελτίωση του λιμανιού της Μαρίνας Γουβιών. Με τα υπόλοιπα κεφάλαια να επενδύονται από τη διαχειρίστρια επιχείρηση, η επένδυση αφορά έργα ανάπτυξης και αναβάθμισης συνολικού ύψους άνω των 10.000.000 ευρώ. Μεταξύ αυτών των τροποποιήσεων είναι η προσθήκη 104 επιπλέον θέσεων ελλιμενισμού, η κατασκευή 6 νέων πλωτών προβλητών μήκους 1.000 μέτρων, η εγκατάσταση νέων θέσεων ελλιμενισμού σκαφών, η βελτίωση των χώρων αναψυχής, η κατασκευή νέων κατασκευών κ.ο.κ. (Startmedia, 2025).

Μάλιστα, το Παλαιό και το Νέο Φρούριο της Κέρκυρας υποβάλλονται σε εργασίες αποκατάστασης συνολικού προϋπολογισμού 3.000.000 ευρώ. Τα έργα αυτά εκτελούνται από το Ταμείο Ανάκαμψης και αναμένεται να ολοκληρωθούν μέχρι το τέλος του έτους 2025. Η αποκατάσταση του Προμαχώνα των «Επτά Ανέμων» του Νέου Φρουρίου και η επισκευή των αποσυντιθέμενων βραχωδών πρανών του Παλαιού Φρουρίου είναι δύο έργα που βρίσκονται σε εξέλιξη. Προχωρούν επίσης οι προσπάθειες αποκατάστασης του Αγ. Σαράντα Περιβόλι και Αγ. Αθανάσιος Άνω Κορακιάνα, οι οποίες υποστηρίζονται από τα χρήματα του ΕΣΠΑ (Startmedia, 2025).

Επίσης, οι άμεσες δυσκολίες ύδρευσης της Κέρκυρας αντιμετωπίστηκαν με την αποδέσμευση 2..000.000 ευρώ από το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Το ποσό αυτό κατανεμήθηκε ως εξής: 1.600.000 ευρώ για την Κεντρική και Νότια Κέρκυρα και 400.000 ευρώ για τη Βόρεια Κέρκυρα. Επίσης, αποφασίστηκε ότι η ΕΥΔΑΠ και οι

Εταιρείες Ύδρευσης Κέρκυρας θα συγκροτήσουν κοινή ομάδα εργασίας για την αξιολόγηση της παρούσας κατάστασης και τον προσδιορισμό των επειγόντων έργων που πρέπει να δρομολογηθούν για την ανακούφιση της λειψυδρίας.

Παράλληλα, δημιουργήθηκε μονάδα αφαλάτωσης στο λιμάνι της Λευκίμμης για την κάλυψη των αναγκών ύδρευσης της Νότιας Κέρκυρας, χάρη σε μια σημαντική επιχορήγηση ύψους 350.000 ευρώ από το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής (Startmedia, 2025).

Έργα αφαλάτωσης στην Κασσιόπη, στη Βόρεια Κέρκυρα, εγκρίθηκε να λάβουν επιπλέον χρηματοδότηση 260.000 ευρώ. Εγκρίθηκαν έργα συνολικού ύψους 100.000 ευρώ για την αντιμετώπιση των επειγουσών αναγκών ύδρευσης των Διαποντίων Νήσων.

Επίσης, το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής ενέκρινε τη μίσθωση μονάδας αφαλάτωσης στο Δήμο Παξών έναντι 112.000 ευρώ. Σημαντική πρόοδος δε επιτεύχθηκε σε τομείς που σχετίζονται με τον πολιτισμό. Εγκρίθηκε από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ) το σχέδιο συντήρησης της Ενετικής Κρήνης στο Κομπίτσι. Υπό την αιγίδα της Διεύθυνσης Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, η μελέτη -αξίας 70.000 ευρώ- χρηματοδοτήθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού. Το υποστηρικτικό έργο του κωδωνοστασίου των Αγίων Αποστόλων του Γάιου Παξών έλαβε 70.000 ευρώ από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Τέλος, προσλήφθηκαν οι 52 μόνιμοι νοσηλευτές που επρόκειτο να προσληφθούν στο πλαίσιο της προκήρυξης 7Κ/2022 στο Νοσοκομείο Κέρκυρας. Συγκεκριμένα, προσλήφθηκαν συνολικά 27 νοσηλευτές (ΔΕ), 4 νοσηλευτές (ΠΕ) και 21 νοσηλευτές (ΤΕ). Το επίπεδο της ιατρικής περίθαλψης έχει αναβαθμιστεί σημαντικά από την πρωτοποριακή αυτή καινοτομία. Επιπλέον, η ΑΕΠ δημοσίευσε άλλες 53 θέσεις νοσηλευτικού προσωπικού. Το Γενικό Νοσοκομείο θα προσθέσει 105 μόνιμους νοσηλευτές στο προσωπικό του (Startmedia, 2025).

2.13.2 Δήμος Τρικκαίων

Η παρουσίαση των νέων έργων του Δήμου Τρικκαίων περιλαμβάνει μια σειρά από προτάσεις και πρωτοβουλίες που στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, την οικονομική ανάπτυξη και την περιβαλλοντική αειφορία. Ο Δήμαρχος Τρικκαίων, Νίκος Σακκάς, ανέδειξε τους τέσσερις βασικούς άξονες, στους οποίους βασίζεται η ανάπτυξη

των έργων, κατά τη διάρκεια τηλεδιάσκεψης υπό την αιγίδα του Υφυπουργού στον Πρωθυπουργό, Θανάση Κοντογεώργη (Newsroom, 2025).

Υποδομές και Ανάπλαση Αστικού Ιστού

Σημαντικές επενδύσεις γίνονται στις υποδομές του Δήμου, περιλαμβάνοντας:

i. *Αναβάθμιση του οδικού δικτύου για ταχύτερες και ασφαλέστερες συνδέσεις με γειτονικές περιοχές.*

ii. *Επέκταση του βιολογικού καθαρισμού και δημιουργία νέων εγκαταστάσεων σε περιοχές με περιβαλλοντικά προβλήματα.*

iii. *Κατασκευή δικτύων αποχέτευσης και βελτίωση της ύδρευσης με καινοτόμες λύσεις εξοικονόμησης νερού.*

iv. *Έργα δικτύου ομβρίων υδάτων για τη διαχείριση των βροχοπτώσεων.*

Πράσινη Ανάπτυξη και Περιβαλλοντική Αειφορία

Η ένταξη των Τρικάλων στις 100 Κλιματικά Ουδέτερες και Έξυπνες Πόλεις της ΕΕ προσφέρει ευκαιρίες για βιώσιμη ανάπτυξη:

i. *Φωτοβολταϊκός σταθμός 4,6 MW για την ενεργειακή αυτονομία της ΔΕΥΑΤ.*
ii. *Αντιπλημμυρικά έργα βασισμένα σε φυσικές λύσεις, όπως μικρά φράγματα και ανάσχεση ροών.*
iii. *Ενεργειακή αναβάθμιση υποδομών, περιλαμβάνοντας σχολεία και αθλητικές εγκαταστάσεις.*
iv. *Ενίσχυση της ανακύκλωσης και προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ).*

Τουριστική Ανάπτυξη και Οικονομία

Η τουριστική ανάπτυξη των Τρικάλων συνδέεται με τον Ε65 και περιλαμβάνει:

i. *Δημιουργία logistics centers για τη διαχείριση ενέργειας και τη βελτίωση των επιχειρηματικών υποδομών.*

ii. *Ανάδειξη του Ψηφιακού Ασκληπιείου και του δικτύου ποδηλατικών διαδρομών μήκους 46 χλμ.*

iii. *Αξιοποίηση φυσικών πόρων, όπως ο Ιαματικός Πόρος Ριζώματος, για την προώθηση του ιατρικού τουρισμού.*

iv. *Στήριξη της αγροτικής οικονομίας και ενίσχυση της τοπικής παραγωγής.*

Εκπαίδευση και Καινοτομία

Ο Δήμος Τρικκαίων επενδύει στην εκπαίδευση και την καινοτομία:

i. *Ίδρυση Ερευνητικού Τεχνολογικού Κέντρου, που θα προσελκύσει επιστήμονες και επιχειρήσεις τεχνολογίας.*

ii. *Δημιουργία Κέντρου Καινοτομίας, με στόχο την υποστήριξη startups στον αγροδιατροφικό τομέα.*

iii. *Αναπλάσεις σχολικών αυλών, δίνοντας εκπαιδευτικό και βιωματικό χαρακτήρα στους χώρους ψυχαγωγίας.*

Τα έργα αυτά αποτελούν μέρος μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής ανάπτυξης, με στόχο τη βελτίωση των υποδομών, την ενίσχυση της τοπικής οικονομίας, και την προώθηση της περιβαλλοντικής καινοτομίας. Οι πρωτοβουλίες αυτές, αν υλοποιηθούν επιτυχώς, θα καταστήσουν τα Τρίκαλα πρότυπο βιώσιμης και έξυπνης πόλης (Newsroom, 2025).

Κεφάλαιο 3ο. Προοπτικές και ευκαιρίες του Σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας

3.1 Εισαγωγή

Ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες σημείωσαν σημαντική κάμψη από την έναρξη της πανδημίας στις αρχές του έτους 2020 σε ολόκληρη την Ευρώπη. Αυτό περιλαμβάνει τη βιομηχανία ταξιδιών και τουρισμού, τις μεταφορές και το εμπόριο, τη βιομηχανία ψυχαγωγίας και κάθε άλλο μέρος της ανθρώπινης ύπαρξης που βασίζεται στη συνάντηση των ανθρώπων (Χριστοδουλάκης κ.ά, 2020). Η έκταση στην οποία εξαπλώθηκε η πανδημία, η σοβαρότητα των προληπτικών μέτρων και των αποκλεισμών της δημόσιας υγείας, η προϋπάρχουσα οικονομική κατάσταση κάθε χώρας και η ισχύς της δημοσιονομικής αντίδρασης της κυβέρνησης διαδραμάτισαν καίριο ρόλο στο βαθμό στον οποίο επηρεάστηκε η κάθε οικονομία (Υπουργείο Οικονομικών, 2020). Όμως, η κρίση έπληξε την Ελλάδα περισσότερο από κάθε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, επειδή η οικονομία της εξαρτάται τόσο πολύ από τις υπηρεσίες -όπως ο τουρισμός- που παρέχονται κυρίως από πολύ μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες δεν μπορούν να διαχειριστούν κρίσεις ρευστότητας (Χριστοδουλάκης κ.ά., 2020).

Υπήρχαν και άλλοι παράγοντες εκτός από τη μείωση της οικονομικής δραστηριότητας που προκλήθηκε από τις προσπάθειες περιορισμού της πανδημίας που μετέβαλαν το οικονομικό τοπίο της χώρας. Φαίνεται ότι για την κατάρρευση ευθύνονται κυρίως τα

ακραία επίπεδα αβεβαιότητας του πληθυσμού. Οι άνθρωποι φοβήθηκαν τόσο πολύ τον θάνατο που περιόρισαν την ενεργό ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών, γεγονός το οποίο οδήγησε σε απότομη πτώση της κατανάλωσης και αύξηση της αποταμίευσης. Σύμφωνα με τους Χριστοδουλάκη κ.ά. (2020), ο ρυθμός πτώσης του ΑΕΠ για την Ελλάδα το έτος 2020 ήταν -8,1%, ο οποίος αντικατοπτρίζει πλήρως όλα τα προαναφερθέντα.

Πριν από την πανδημία, η ελληνική οικονομία είχε παρουσιάσει κάποια σημάδια βελτίωσης μετά την παρατεταμένη οικονομική αναταραχή της κρίσης· ωστόσο, η κατάσταση αυτή άλλαξε δραματικά καθώς ο ιός εξαπλωνόταν. Οι αναπτυσσόμενοι ρυθμοί ανάπτυξης ήταν χαμηλοί έως μέτριοι ακόμη και πριν από το χτύπημα της πανδημίας, οπότε η οικονομία εξακολουθεί να μην έχει ανακάμψει γρήγορα στα επίπεδα του 2009 πριν από την οικονομική κρίση. Υπάρχουν μακροπρόθεσμα ζητήματα που ταλανίζουν την ελληνική οικονομία, όπως δε η έλλειψη εξωστρέφειας, η χαμηλή παραγωγικότητα, το έλλειμμα επενδύσεων και η γήρανση.

Μετά από σχεδόν δύο χρόνια μειωμένης οικονομικής δραστηριότητας που σχετίζεται με την πανδημία, το επόμενο κρίσιμο βήμα είναι μια ισχυρή ανάκαμψη της οικονομίας και του ΑΕΠ, με την ανάπτυξη να ξεπερνά την πτώση, οδηγώντας όχι μόνο σε μια απλή αλλά και σε μια πλήρη ανάκαμψη της οικονομίας (Χριστοδουλάκης κ.ά., 2020). Για να φτάσουμε εκεί, κατέστη απαιτητή μια ισχυρή δέσμη μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που έχει στόχο τα μακροπρόθεσμα προβλήματα της οικονομίας και δίνει προτεραιότητα σε τομείς που θα έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στα εθνικά και κοινωνικά οφέλη. Η δέσμη αυτή, γνωστή ως «Ελλάδα 2.0» και ως Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, αποτελεί τη ραχοκοκαλιά του μετασχηματισμού της Ελλάδας για τα επόμενα 30 χρόνια.

3.2 Τα αποτελέσματα της Στρατηγικής Αποκατάστασης και Ανθεκτικότητας

Ξεκινώντας από το δεύτερο εξάμηνο του 2021 και συνεχίζοντας, το Ταμείο Ανάκαμψης άρχισε να απορροφάται, γεγονός που συνέβαλε στην ομαλοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας και στην αύξηση του ΑΕΠ. Η αύξηση των επενδύσεων και άλλες έμμεσες επιδράσεις αυτής της εισροής εκτιμάται ότι προσέθεσαν 1,3 ποσοστιαίες μονάδες στο ΑΕΠ. Όμως, οι ευεργετικές επιδράσεις του Σχεδίου *«Ελλάδα 2.0»* στην κοινωνία και την οικονομία συνεχίζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα. Χρησιμοποιώντας ως εφαλτήριο τις μακροπρόθεσμες τάσεις της οικονομίας όσον

αφορά την αύξηση της παραγωγικότητας και τη μείωση του επενδυτικού κενού, το σχέδιο στοχεύει στην ενίσχυση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας κατά μέσο όρο 1,3% ετησίως από το 2022 έως το 2024, αντιμετωπίζοντας έτσι μακροπρόθεσμα προβλήματα όπως το υψηλό δημόσιο χρέος, η υψηλή ανεργία και τα υψηλά μη εξυπηρετούμενα δάνεια (Ελληνική Δημοκρατία, n.d.).

Η Τράπεζα της Ελλάδος πραγματοποίησε ανάλυση χρησιμοποιώντας ένα μακροοικονομικό υπόδειγμα για την ελληνική οικονομία για να ποσοτικοποιήσει τον αντίκτυπο των επενδύσεων και των μεταρρυθμίσεων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021). Μεσοπρόθεσμα, από το 2021 έως το 2026, και μακροπρόθεσμα, από 10 έως 20 έτη από σήμερα, η προσομοίωση αποσκοπεί στον προσδιορισμό του αντίκτυπου των δραστηριοτήτων του Σχεδίου στο ΑΕΠ ως ποσοστιαίες αποκλίσεις από ένα αρχικό σημείο ισορροπίας.

Παρ' όλα αυτά, η έρευνα περιλαμβάνει δύο τμήματα. Υπάρχουν δύο ομάδες επιπτώσεων στο ΑΕΠ: πρώτον, από τις δαπάνες του Σχεδίου, οι οποίες περιλαμβάνουν τόσο επιχορηγήσεις όσο και δάνεια- δεύτερον, από τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες επηρεάζουν το ΑΕΠ με δύο τρόπους: θεμελιώδη και διευρυμένο, ανάλογα με το ποιες αλλαγές ποσοτικοποιούνται στα ευρήματα. Τέλος, για δύο διαφορετικά σενάρια με βάση τις μεταρρυθμίσεις, η συνολική επίδραση του σχεδίου στο ΑΕΠ προσδιορίζεται με την πρόσθεση των δύο συνιστωσών που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Η ανάλυση που διενεργήθηκε από την Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ) εκτιμά ότι η ελληνική οικονομία θα δει ανάπτυξη περίπου 4,3% από τις επιχορηγήσεις και τα δάνεια του Ταμείου Ανάκαμψης μέχρι να σταματήσουν οι πληρωμές του προγράμματος το 2026. Κατά συνέπεια, αναμένουμε αύξηση του παραγόμενου αγαθού κατά 0,7 ποσοστιαίες μονάδες ανά έτος έως το 2026. Η εφαρμογή του σχεδίου θα ολοκληρωθεί το 2026, μετά την οποία η οικονομία θα επιστρέψει σταδιακά στην αρχική της ισορροπία. Ωστόσο, η αναστροφή αυτή θα συμβεί με τόσο αργό ρυθμό ώστε οι μακροπρόθεσμες θετικές επιπτώσεις στο ΑΕΠ κατά 0,6% θα εξακολουθούν να είναι αισθητές, κυρίως ως αποτέλεσμα της συσσώρευσης κεφαλαίου κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Η αύξηση της συνολικής ζήτησης, η οποία ενισχύει ταυτόχρονα την παραγωγή και την απασχόληση, είναι ο κύριος μοχλός της επίδρασης των επιχορηγήσεων στο ΑΕΠ. Οι αυξήσεις στις δημόσιες επενδύσεις έχουν πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην παραγωγικότητα του ιδιωτικού τομέα, η οποία αυξάνει τις τιμές στην πλευρά της προσφοράς. Σε αντίθεση με τις επιχορηγήσεις, οι οποίες εκτοπίζουν προσωρινά τις ιδιωτικές επενδύσεις και προκαλούν πληθωριστικές πιέσεις που παρεμποδίζουν τα εξωγενή κίνητρα, η διοχέτευση των δανείων που περιλαμβάνονται στο σχέδιο θα ενισχύσει τη ζήτηση για ιδιωτικές επενδύσεις, θα συσσωρεύσει κεφάλαια και θα καταστήσει την οικονομία πιο ανταγωνιστική, οδηγώντας σε πτώση των τιμών τόσο στο εσωτερικό όσο και κυρίως λόγω των εξαγωγών. Λόγω αυτών των λόγων, από την ανάλυση προκύπτει ότι τα δάνεια έχουν ευνοϊκότερη επίδραση στο ΑΕΠ σε σύγκριση με τις επιχορηγήσεις (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021).

Η εξέταση της επίδρασης στο ΑΕΠ των δαπανών και των μεταρρυθμίσεων του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αποκαλύπτει μια βασική διάκριση. Σε αντίθεση με τις δαπάνες, οι οποίες αναφέρονται σε επιχορηγήσεις και δάνεια, οι μεταρρυθμίσεις έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν μόνιμα την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας, οδηγώντας την σε μια νέα ισορροπία που χαρακτηρίζεται από αυξημένη παραγωγικότητα. βελτιωμένη κατανομή των παραγωγικών πόρων και μεγαλύτερη δεξαμενή διαθέσιμων εργαζομένων.

Η αύξηση της απασχόλησης, η αποτελεσματικότερη χρήση των συντελεστών παραγωγής και η μείωση του κόστους παραγωγής είναι μερικοί μόνο από τους πολλούς τρόπους με τους οποίους οι μεταρρυθμίσεις μπορούν να δώσουν ώθηση στην οικονομία. Αυτά, με τη σειρά τους, θα ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητα της χώρας στην παγκόσμια σκηνή και θα διευκολύνουν τις εξαγωγές. Με βάση το βασικό σενάριο της μελέτης, οι μεταρρυθμίσεις αυτές μπορεί να οδηγήσουν σε μεσοπρόθεσμη βελτίωση του ΑΕΠ κατά 2,6% έως το 2026. Κατά συνέπεια, το αποτέλεσμα αυτό θα μπορούσε να φτάσει το εκπληκτικό 6% σε 20 χρόνια, με τις ιδιωτικές επενδύσεις να επεκτείνονται κατά 8,5% και την απασχόληση κατά 4%. Τέλος, στο πλαίσιο του μακροπρόθεσμου σχεδίου, οι μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης που σχετίζονται με τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Σύμφωνα με τη μελέτη που αναφέρθηκε προηγουμένως, εάν το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας εφαρμοστεί πλήρως, δηλαδή αξιοποιηθεί όλη η χρηματοδότηση και

εφαρμοστούν όλες οι μεταρρυθμίσεις, το προϊόν της χώρας θα μπορούσε να είναι κατά 6,9% υψηλότερο σε σύγκριση με την οικονομία χωρίς το σχέδιο μέχρι το 2026.

Οι δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις βοηθούν βραχυπρόθεσμα, αλλά ο αντίκτυπός τους εξασθενεί μακροπρόθεσμα. Κατά συνέπεια, προκειμένου να διασφαλιστούν μακροπρόθεσμα οφέλη από τη διευκόλυνση ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, τα οποία αποσκοπούν στην αύξηση της εθνικής οικονομίας και την ευθυγράμμισή της με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, πρέπει να εφαρμοστούν οι προγραμματισμένες μεταρρυθμίσεις.

Ο θετικός ρυθμός του ΑΕΠ είναι μόνο ένα μέτρο του τρόπου με τον οποίο η εκτέλεση του σχεδίου θα επηρεάσει την οικονομία. Οι δραστηριότητες του μηχανισμού αναμένεται να ανοίξουν το δρόμο για την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων κατά περίπου 20% έως το 2026, καλύπτοντας κατά συνέπεια το μακροχρόνιο επενδυτικό κενό στη χώρα. Επιπλέον, μέχρι την ολοκλήρωση του σχεδίου, εκτιμάται ότι θα έχουν δημιουργηθεί 200.000 νέες, μακροπρόθεσμες θέσεις εργασίας. Επιπλέον, η φορολογική βάση του κράτους θα διευρυνθεί λόγω της συνολικής ανάκαμψης της οικονομικής δραστηριότητας- από τώρα έως το 2026, ο λόγος των φορολογικών εισπράξεων προς το ΑΕΠ θα αυξηθεί κατά 2,8% (Τράπεζα της Ελλάδος, 2021).

Τούτου λεχθέντος, η κυβέρνηση μπορεί πλέον να εκμεταλλευτεί περισσότερο δημοσιονομικό χώρο -ένα μεγαλύτερο πρωτογενές πλεόνασμα της Γενικής Κυβέρνησης- με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει σε χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές, περισσότερες δαπάνες ή ακόμη και σε νέα θετική επίδραση στην οικονομία.

Τα προαναφερθέντα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από τη μελέτη της ΤτΕ βασίζονται όλα στο βασικό σενάριο, το οποίο δεν λαμβάνει υπόψη τις συνέπειες των αλλαγών που συνδέονται με την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης. Τα αποτελέσματα της προσομοίωσης υποδεικνύουν έναν πρόσθετο βαθμό θετικής ανάπτυξης 3,91% σε βάθος 20ετίας, υποθέτοντας ότι η Ελλάδα θα μειώσει μόνο στο μισό το χάσμα μεταξύ αυτής και της ΕΕ όσον αφορά το ποσοστό του διαθέσιμου χρόνου που καταναλώνεται από μη παραγωγικές διαδικασίες. Αυτό υποδηλώνει ότι, σύμφωνα με το διευρυμένο σενάριο της μελέτης, το Σχέδιο θα έχει μια πρωτοφανή μακροπρόθεσμη επίδραση στο ΑΕΠ που θα υπερβαίνει το 10%.

Οι προαναφερθείσες προβλέψεις, ωστόσο, θα πρέπει να θεωρηθούν απλώς ως η κορυφή του παγόβουνου όσον αφορά τη θετική επίδραση που θα έχει ο μηχανισμός στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας τα επόμενα χρόνια, ακόμη και μετά τον συνυπολογισμό του διευρυμένου σεναρίου της μελέτης. Λόγω της δυσκολίας ποσοτικοποίησής τους, η μελέτη εξακολουθεί να μην λαμβάνει υπόψη μια σειρά από μεταρρυθμίσεις που αποτελούν μέρος του Σχεδίου. Η δημόσια διοίκηση, η θεσμική αποτελεσματικότητα και το δικαστικό σύστημα είναι όλοι οι τομείς που μπορούν να επωφεληθούν από αυτές τις αλλαγές.

Η δομή, το επίπεδο των κανόνων και των κανονισμών και η αποτελεσματικότητα των προσπαθειών καταπολέμησης της διαφθοράς. Παρόλο που είναι δύσκολο να προβλεφθεί πώς αυτές οι μεταρρυθμίσεις θα επηρεάσουν την οικονομία, είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα ενισχύσουν την οικονομική δραστηριότητα και θα θέσουν σε κίνηση περαιτέρω ευνοϊκές εξελίξεις. Τέλος, η ενίσχυση της εθνικής οικονομίας, ώστε να μπορεί να αντέξει και να ανακάμψει καλύτερα από κλυδωνισμούς όπως αυτός που βιώνουμε, αποτελεί έναν από τους μακροπρόθεσμους στόχους του Σχεδίου, τον οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί από την ίδρυσή του.

Το Συμβούλιο Οικονομικών Συμβούλων (ΣΟΕ) προσέφερε τις δικές του διαπιστώσεις για την ελληνική οικονομία, οι οποίες συμπληρώνουν και προστίθενται στις διαπιστώσεις του Διοικητικού Συμβουλίου (ΔΣ) σχετικά με το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Το πραγματικό ΑΕΠ αυξάνεται στο 7,27% έως το 2026 και στο εκπληκτικό 18,5% κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες, σύμφωνα με τη μελέτη του Γ.Χ.Σ., η οποία συμφωνεί με την εκτίμηση της Τράπεζας της Ελλάδος για τις ευεργετικές επιδράσεις του Σχεδίου στην οικονομική δραστηριότητα της χώρας (Ελληνική Δημοκρατία, n.d.).

Η Ελλάδα φαίνεται να έχει αποκομίσει τα περισσότερα οφέλη από το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας σε σύγκριση με οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ, χάρη στη σημαντική εκτίμηση του μεταρρυθμιστικού δυναμικού της χώρας με τη μέθοδο της απόστασης από τα σύνορα (Ελληνική Δημοκρατία, n.d.).

Η ικανότητα ενός κράτους να ελαφρύνει την οικονομική επιβάρυνση των κατοίκων του μέσω περικοπών φόρων και άλλων εισφορών είναι ευθέως ανάλογη με το μέγεθος του δημοσιονομικού χώρου που διαθέτει. Χωρίς το Σχέδιο Ανάκαμψης και

Ανθεκτικότητας, ο τομέας αυτός θα αντιστοιχούσε περίπου στο 1,5-2% του ΑΕΠ σε έναν φανταστικό κόσμο, περιορίζοντας τις επιλογές των κυβερνήσεων. Οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο έχουν στη διάθεσή τους ένα ισχυρό εργαλείο με τη μορφή του Σχεδίου, το οποίο πρόκειται να τεθεί σε ισχύ το δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους και αναμένεται να τονώσει την οικονομική ανάπτυξη. Το εργαλείο αυτό μπορεί να οδηγήσει, μεταξύ άλλων, σε αλλαγές στη φορολογία και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, σε παρεμβάσεις στον τομέα της απασχόλησης και σε σημαντικές βελτιώσεις στη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους.

Τα επενδυτικά κεφάλαια που εισρέουν στη χώρα αποτελούν τον κεντρικό άξονα του Σχεδίου. Αναμφίβολα, ένα μεγαλύτερο σημείο ισορροπίας επιτυγχάνεται από μια οικονομία ως συνέπεια των δημόσιων επενδύσεων, διότι πολλαπλασιάζει τον ρυθμό ανάπτυξης. Για να μειωθεί το μη μισθολογικό κόστος εργασίας, όπως οι ασφαλιστικές εισφορές τόσο των εργαζομένων όσο και των επιχειρήσεων, χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο το ασφαλιστικό σύστημα, οι επενδύσεις -τόσο οι δημόσιες όσο και οι ιδιωτικές- στους τομείς του Σχεδίου που αναλύονται διεξοδικότερα στο παρόν κεφάλαιο, είναι πιθανό να οδηγήσουν σε αύξηση της συνολικής απασχόλησης σε όλη την επικράτεια. Η παρούσα κυβέρνηση έχει προχωρήσει σε μείωση των πληρωμών κοινωνικής ασφάλισης και οι περικοπές αυτές θα μπορούσαν να μειωθούν περαιτέρω με την αύξηση του αριθμού των ατόμων που έχουν δικαίωμα να εργαστούν.

Μετά την εφαρμογή αλλαγών όπως η μείωση ή η κατάργηση των κύριων εργοδοτικών εισφορών ή/και η κατάργηση της κύριας εισφοράς εργασίας, το συνολικό κόστος των εισφορών μπορεί να φθάσει το 21% των αποδοχών μέχρι το τέλος της δεκαετίας, από 29% το 2020. Αξίζει να σημειωθεί ότι μπορεί να δημιουργηθεί ένας ενάρετος κύκλος στην οικονομία, όταν η προσφορά εργασίας αυξάνεται λόγω νέων επενδύσεων και το συνολικό κόστος της μειώνεται λόγω των μειωμένων εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. Αυτό, με τη σειρά του, συμβάλλει στη διενέργεια νέων προσλήψεων διευρύνοντας περαιτέρω την εργατική βάση (Χριστοδουλάκης κ.ά., 2020).

Η χαμηλή οικονομική ανάπτυξη και η μείωση του πληθυσμού λόγω της δημογραφικής κρίσης αποδυναμώνουν το ενεργό εργατικό δυναμικό στο θεωρητικό βασικό σενάριο της μελέτης, το οποίο υποθέτει ότι το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας δεν έχει θεσμοθετηθεί. Ωστόσο, η εκτέλεση του Σχεδίου αναμένεται να οδηγήσει σε ισχυρό

ρυθμό ανάπτυξης, πράγμα που σημαίνει ότι περισσότεροι άνθρωποι θα εργάζονται ενεργά.

Μέχρι το τέλος του 2040, το Σχέδιο θα έχει μειώσει το ποσοστό ανεργίας σε ένα ιστορικά χαμηλό επίπεδο κοντά στο 9% (Χριστοδουλάκης κ.ά., 2020), με την απασχόληση να αυξάνεται κατά 339.000 άτομα μεταξύ 2021 και 2030 και κατά 387.000 άτομα την επόμενη δεκαετία. Το ενεργό εργατικό δυναμικό της χώρας θα είναι κατά 98.000 άτομα μεγαλύτερο από το βασικό σενάριο.

Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους κάθε κυβέρνησης είναι να διασφαλίσει ότι το δημόσιο χρέος είναι βιώσιμο, και αυτός ο λόγος προς το ΑΕΠ έχει εξελιχθεί στο σημαντικότερο μέτρο της υγείας ενός κράτους. Τα επίπεδα χρέους το 2030 αναμένεται να κυμαίνονται μεταξύ 130% και 177% του ΑΕΠ, πολύ κάτω από το συμβολικό 100%, και ακόμη και το 2040, το ποσοστό θα είναι υψηλό σε σύγκριση με αυτό που θα συνέβαινε αν είχε υιοθετηθεί το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Με εκτιμώμενο ποσοστό 114% του ΑΕΠ, αυτό υπολείπεται του στόχου για το χρέος 60% που έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση (Χριστοδουλάκης κ.ά., 2020). Κατά συνέπεια, παρόλο που το χρέος προβλέπεται να φτάσει στο ρεκόρ του 218,4% του ΑΕΠ μέχρι το τέλος του 2021 - υψηλότερο ακόμη και από ό,τι κατά τη διάρκεια της πιστωτικής κρίσης της χώρας - υπάρχει συγκεκριμένο σχέδιο αποπληρωμής, το οποίο αξιοποιεί τους πόρους του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και την οικονομική ανάπτυξη που προκύπτει. το σημαντικότερο στοιχείο είναι ότι είναι βιώσιμο (Υπουργείο Οικονομικών, 2020). Μετά την εφαρμογή των μέτρων του σχεδίου, το χρέος προβλέπεται να μειωθεί στο 114% του ΑΕΠ έως το 2030. Μέχρι το 2040, θα έχει μειωθεί στο 73% του ΑΕΠ, δηλαδή σημαντικά πιο κοντά στο όριο του 60%. Η βιωσιμότητα του Σχεδίου μπορεί να διασφαλιστεί επειδή οι μέσες ετήσιες συνολικές χρηματοδοτικές ανάγκες για την αποπληρωμή δεν θα ξεπεράσουν το 20% του ΑΕΠ. μειώνοντας το κόστος των μελλοντικών δανείων λόγω της μείωσης του ασφαλίστρου κινδύνου.

Σύμφωνα με τους αριθμούς, αυτά μπορεί να είναι το πρώτο βήμα προς τη βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών της χώρας, και ίσως πολύ περισσότερο από αυτό. Υπάρχει ευνοϊκή συσχέτιση μεταξύ της εύρωστης οικονομικής ανάπτυξης και της πιθανότητας μεγαλύτερων ιδιωτικών επενδύσεων και, κατ' επέκταση, εσόδων από

ιδιωτικοποιήσεις. Αυτό, με τη σειρά του, αυξάνει τον διαθέσιμο δημοσιονομικό χώρο, ο οποίος με τη σειρά του μπορεί να ελαφρύνει το χρέος και να μειώσει το πραγματικό κόστος ζωής των πολιτών. Συν τοις άλλοις, η αύξηση της παραγωγής με ταυτόχρονη μείωση του κόστους εργασίας. Η ελληνική οικονομία προβλέπεται να γνωρίσει πρόσθετη εξωστρέφεια ως αποτέλεσμα της αύξησης των εσόδων από τις εξαγωγές και αυτό θα επιτευχθεί παρέχοντας την απαιτούμενη ώθηση στην ανταγωνιστικότητα της χώρας.

3.3 Οικονομικοί κίνδυνοι και απειλές

Η ελληνική οικονομία ανθεί από το τρίτο τρίμηνο του 2021 και οι πρωτοβουλίες του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας αναμένεται να οδηγήσουν σε περαιτέρω ανάπτυξη. Ωστόσο, αυτό δεν αποτελεί διαβεβαίωση ότι η οικονομία θα συνεχίσει την τρέχουσα ανοδική της πορεία. Στην πραγματικότητα, το έθνος θα πρέπει να αντιμετωπίσει μια πληθώρα εσωτερικών και εξωτερικών ζητημάτων, ορισμένα από τα οποία είναι βέβαιο ότι θα προκύψουν και άλλα από τα οποία μπορεί να προκύψουν, εάν θέλει να κάνει μια σημαντική διόρθωση πορείας.

Για να ξεκινήσουμε λοιπόν με τα άμεσα προβλήματα, η πανδημία Covid-19 μπορεί να αποτελεί παρελθόν, όμως οι επιπτώσεις που άφησε από κοινού με νέες απειλές, όπως τα διάφορα πολεμικά μέτωπα που εκτυλίσσονται ανά την υφήλιο αποτελούν τροχοπέδη στο όλο εγχείρημα που λαμβάνει χώρα δημιουργώντας αναχώματα στην οικονομία, η οποία πηγαίνει καλά χάρη στις υποστηρικτικές πολιτικές και τα θετικά τουριστικά αποτελέσματα. Η καθημερινότητα αναφέρει επίσης ότι, στο σύνολό τους, οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν το τελευταίο διάστημα αυξήσεις τιμών σε προϊόντα και υπηρεσίες. Οι αυξήσεις αυτές των τιμών οφείλονται κυρίως στις αυξήσεις των παγκόσμιων τιμών των πρώτων υλών, των καυσίμων και των αγαθών, γεγονός το οποίο έχει δυσκολέψει σημαντικά τον προϋπολογισμό των οικογενειών. Κατά συνέπεια, το πραγματικό οικογενειακό εισόδημα θα μειωθεί (με μαθηματική ακρίβεια), αν η τάση αυτή συνεχιστεί και στο μελλοντικό διάστημα χωρίς ισχυρά μέτρα προστασίας από τον κρατικό μηχανισμό (Λιαργκόβας, 2021).

Πέρα από τις άμεσες απειλές για την οικονομία της Ελλάδας, το έθνος πρέπει να αντιμετωπίσει δύσκολες, διαρκώς παρούσες προκλήσεις που απειλούν να εκτροχιάσουν τα όποια μελλοντικά του σχέδια. Αρχικά, το έθνος είχε δεσμευτεί να

διατηρήσει σημαντικά πρωτογενή πλεονάσματα για μια σειρά ετών- οι δεσμεύσεις αυτές θα επανεμφανιστούν από το 2023 έως το μακρινό έτος 2060, παρά το γεγονός ότι έχουν παγώσει κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Ως αποτέλεσμα, τα υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα κάνουν περισσότερο κακό παρά καλό στην οικονομία και εγγυώνται την ικανότητα αποπληρωμής του χρέους- πνίγουν την ανάπτυξη κάνοντας τη χώρα να επιβραδύνει, γεγονός που με τη σειρά του δυσχεραίνει τη βιώσιμη αποπληρωμή του δημόσιου χρέους της. Όλοι εστιάζουν τώρα στο ιδιωτικό χρέος, ακόμη και αν μπορεί να υπάρχει καλύτερη μέθοδος για τη διαχείριση του δημόσιου χρέους με την επικείμενη επέκταση. Ως αποτέλεσμα, το ιδιωτικό χρέος, ιδίως κατά την περίοδο περιορισμού, συνεχίζει να αυξάνεται, γεγονός που έχει επιπτώσεις στον δημοσιονομικό τομέα και μπορεί να βλάψει ριζικά την κοινωνική συνοχή.

Τέλος, το δημογραφικό είναι ίσως το πιο πιεστικό ζήτημα που θα αντιμετωπίσουν οι κυβερνήσεις σε όλη τη χώρα στο όχι πολύ μακρινό μέλλον. Η Ελλάδα είναι το δεύτερο γηραιότερο κράτος μέλος της ΕΕ λόγω της μείωσης του πληθυσμού της και των επιπτώσεων τόσο της μετανάστευσης όσο και της μείωσης των γεννήσεων. Σοβαρές ανησυχίες για την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα της οικονομίας, καθώς και για τα ασφαλιστικά συστήματα της χώρας μπορεί να προκύψουν από τη μείωση του αριθμού των ατόμων σε ηλικία εργασίας (Λιαργκόβας, 2021).

Σε κάθε περίπτωση, είναι ζωτικής σημασίας να σημειωθεί ότι το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη σωστή εκτέλεση των ενεργειών για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων, ανεξάρτητα από το ύψος των κονδυλίων που θα διανεμηθούν ή την αισιοδοξία που εκφράζεται στις προβλέψεις για τη μελλοντική ανάπτυξη. Σε πέντε χρόνια, η κυβέρνηση σχεδιάζει να δαπανήσει 90 δισεκατομμύρια ευρώ (χωρίς να συμπεριλαμβάνεται η μόχλευση) για την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που θα αλλάξουν το προφίλ της ελληνικής οικονομίας. Δεδομένου του μεγέθους του πακέτου και του περιορισμένου διαθέσιμου χρόνου, ο μόνος τρόπος για να αξιοποιηθεί στο έπακρο είναι να παραμεριστεί το παρελθόν και να επικεντρωθεί στη μεταρρύθμιση της Δημόσιας Διοίκησης προκειμένου να ξεπεραστούν οι ελλείψεις, τα προβλήματα, οι καθυστερήσεις και οι ακαμψίες της (Λιαργκόβας, 2021).

3.4 Συστάσεις για τη μεγιστοποίηση του οφέλους της στρατηγικής ανάκαμψης και ανθεκτικότητας

Οι προτεραιότητες περιλαμβάνουν τον καθορισμό βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων για την ελληνική οικονομία, την άμβλυνση των δημοσιονομικών πιέσεων και τη μείωση της αβεβαιότητας μέσω μιας σταθερής ροής νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και της δημιουργίας θέσεων εργασίας. Τα μέτρα του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας σε κρίσιμους παραγωγικούς τομείς θα δρομολογήσουν τις επενδύσεις σε υποδομές που είναι απαραίτητες για την οικονομική ανάπτυξη, με έμφαση στην ενίσχυση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας. Όμως, αν δεν ληφθούν ταυτόχρονα μέτρα για την ενίσχυση της οικονομίας και την αντιμετώπιση των μακροπρόθεσμων ζητημάτων, οι προσπάθειες αυτές μπορεί να αποβούν άκαρπες.

Παραπάνω, σημειώσαμε ότι η κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη, σύμφωνα με τις συμφωνίες του 2015 με την ΕΕ, να παράγει πρωτογενή πλεονάσματα ίσα με το 3,5% του ΑΕΠ. Δεδομένου ότι η ελληνική οικονομία θα αναζητά πάντοτε νέα έσοδα για την εξόφληση των υφιστάμενων χρεών, οι αναπτυξιακές δυνατότητες θα καταπνίγονται, ακόμη και αν αξιοποιηθούν πλήρως τα κονδύλια του νέου πακέτου. Ως αποτέλεσμα, μια συστηματική πορεία ανάκαμψης θα παραμείνει άπιαστη. Για το σκοπό αυτό, είναι κρίσιμο η κυβέρνηση να εργαστεί για την εξάλειψη αυτής της απαίτησης ή την αντικατάστασή της με πιο λογικούς στόχους, όπως ένα εύρος από 1% έως 2% του ΑΕΠ. Άλλωστε, περαιτέρω δημόσιες επενδύσεις ή βοήθεια και η απελευθερωμένη δημοσιονομική ευελιξία θα οδηγήσουν σε ευρύτερη επέκταση της οικονομίας (Χριστοδουλάκης κ.ά., 2020). Επειδή η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) πριμοδοτεί, για παράδειγμα, τη διαμόρφωση διακρατικών συμμαχιών με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η επιλογή της αλλαγής της δέσμευσης για πλεονάσματα δεν μπορεί να γίνει μονομερώς, αλλά αντίθετα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης με τους εταίρους της ΕΕ.

Καθώς απορροφώνται τα κεφάλαια του πακέτου, οι φορολογικές και ασφαλιστικές βάσεις θα αυξηθούν, επιτρέποντας στις κυβερνήσεις να προβούν σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις και στα δύο συστήματα. Θα υπάρξει μεγαλύτερο κίνητρο για τις επιχειρήσεις να προσλάβουν άτομα και να εντάξουν κάποια από αυτά στην επίσημη οικονομία, εάν το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης αναδιαρθρωθεί μέσω προοδευτικής

μείωσης των εισφορών. Ταυτόχρονα, εάν το φορολογικό σύστημα της χώρας απλοποιηθεί ριζικά και μειωθούν οι συντελεστές άμεσων και έμμεσων φόρων, θα προσελκύσει νέες επιχειρήσεις, γεγονός το οποίο θα ενισχύσει την πραγματική παραγωγή της χώρας. Η βελτίωση και ο εξορθολογισμός και των δύο αυτών διαδικασιών είναι ζωτικής σημασίας για το έθνος, διότι μπορεί να ενθαρρύνει την επιστροφή ατόμων που έχουν αποχωρήσει στο παρελθόν, γεγονός που συμβάλλει στην άμβλυνση των αρνητικών επιπτώσεων της δημογραφικής κρίσης.

Σε κάθε περίπτωση. θεωρείται ότι το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας θα έχει ένα ευρύ φάσμα θετικών και εξαιρετικών επιπτώσεων στην ελληνική κοινωνία και οικονομία. Η υλοποίηση των επενδύσεων του σχεδίου σε πλήρη εξέλιξη θα ενισχύσει την απασχόληση και την παραγωγικότητα, η οποία με τη σειρά της θα ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα και την πολυπόθητη εξωστρέφεια, αυξάνοντας το πραγματικό ΑΕΠ και μειώνοντας το δημόσιο χρέος. Επίσης, όταν η οικονομία ανθεί, είναι πολύ πιο εύκολο και αποτελεσματικό να προωθηθούν συστημικές μεταρρυθμίσεις, όπως νέοι φόροι, ασφαλιστικό, νομικό πλαίσιο και άλλα, γεγονός που έχει πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην ευημερία της χώρας.

Ωστόσο, η πορεία προς την οικονομική ευημερία δεν είναι χωρίς εμπόδια. Για να αποκομίσει τα οφέλη, η χώρα πρέπει πρώτα να αντιμετωπίσει με επιτυχία μια σειρά από προκλήσεις, τόσο εσωτερικές όσο και εξωτερικές. Αυτές περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα εξής: την αδυσώπητη πορεία της αύξησης των τιμών, το ζήτημα του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους, το δημογραφικό πρόβλημα και την ολοένα αυξανόμενη κατάσταση στην Ανατολή, η οποία θα μπορούσε να συνεπάγεται ένα νέο κύμα προσφύγων ή μια αλλαγή στη στάση της Τουρκίας (Λιαργκόβας & Ψυχάλης, 2021).

Συμπεράσματα-Επίλογος

4.1 Καταληκτικές Παρατηρήσεις

Οι ασυνήθιστες παγκόσμιες συνθήκες που προκάλεσε η πανδημία Covid-19 είχαν εκτεταμένες επιπτώσεις στην οικονομία και τις κοινωνίες των κρατών μελών της ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε άμεση δράση εξ ονόματος της Ένωσης με τη δημιουργία του NextGenerationEU, μιας πρωτοποριακής δέσμης οικονομικής στήριξης, με κεντρικό στοιχείο τη διευκόλυνση ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Στόχος της Επιτροπής με την ανάληψη αυτής της δράσης ήταν να προσφέρει μια «συνολική ευρωπαϊκή λύση» σε ένα ζήτημα που αρχικά θεωρείται εξωτερικό, απαλλάσσοντας κάθε κράτος μέλος από κάθε ευθύνη.

Θα υπάρξει μια στιγμή καμπής για τη χάραξη πολιτικής της Ένωσης με τη θεσμοθέτηση και την επικείμενη εκτέλεση του Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Με τη δέσμη μέτρων για την ανάκαμψη από την πανδημία, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει τα θεμέλια για ένα νέο μέλλον βασισμένο στα πολιτικά της ιδεώδη και στο κοινό ευρωπαϊκό ιδεώδες. Η δέσμη αποτελεί μια προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να υλοποιήσει τους πολυπόθητους πράσινους και ψηφιακούς μετασχηματισμούς, οι οποίοι θεωρούνται όλο και περισσότερο επιτακτικές ανάγκες και όχι απλώς προτεραιότητες. Η κλιματική αλλαγή και η εκθετική ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας θα έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην καθημερινή μας ζωή, στις θέσεις εργασίας μας και στον τρόπο με τον οποίο ασκούμε τις δραστηριότητές μας.

Προκειμένου να αποφευχθούν μελλοντικές κρίσεις, η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να διαδραματίσει δίκαια τόσο τον ρόλο του ηγέτη όσο και του ρυθμιστή.

Παρομοίως, το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας παρέχει στην Ελλάδα τα μέσα -και, κυρίως, τη βούληση- για να θριαμβεύσει πάνω από την πανδημία, να επιστρέψει στις συνήθεις επιχειρηματικές δραστηριότητες και να χρησιμεύσει ως εφαλτήριο για ένα μέλλον όπου οι ψηφιακές υπηρεσίες, η κοινωνική και ανθρωπιστική ενότητα, η έμφαση στη νεολαία και η διατήρηση του περιβάλλοντος θα αποτελούν τον κανόνα. Ένα μέλλον όπου η Ελλάδα θα βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της ευρωπαϊκής πολιτικής και όπου η οικονομία και η κοινωνία της χώρας θα ωθούνται προς μεγαλύτερη ευημερία χάρη στο παράδειγμα της ορθής χάραξης πολιτικής.

Αν η Ελλάδα θέλει να καρπωθεί τα οφέλη των αισιόδοξων προβλέψεων για οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση, πρέπει να εκτελέσει με επιτυχία το σχέδιο που έχει ήδη καταρτίσει, το οποίο σκοπεύει να χρησιμοποιήσει ως θεμέλιο για το μέλλον της επόμενης γενιάς. Πέρα από τις υποθέσεις, οι δραστηριότητες του σχεδίου «Ελλάδα 2.0» αναμένεται να μειώσουν την ανεργία κατά 6,4% και να αυξήσουν την παραγωγή της χώρας κατά πάνω από 10% μέσα στα επόμενα 20 χρόνια. Επιπλέον, το δημόσιο χρέος αναμένεται να βελτιωθεί σημαντικά, φθάνοντας ενδεχομένως στο πρωτοφανές 73% του ΑΕΠ μέχρι το έτος 2040.

Η εξασφάλιση των πόρων του Ταμείου, ωστόσο, δεν θα εμπνεύσει από μόνη της οικονομική εμπιστοσύνη. Η πιο δύσκολη πτυχή της εξίσωσης θα είναι πιθανότατα το να θέσουμε σωστά σε εφαρμογή τις επενδύσεις και τις μεταρρυθμίσεις- ο μόνος τρόπος για να γίνει αυτό είναι να αναλογιστούμε τις προηγούμενες αποτυχίες και να ληφθούν αποφάσεις απόφαση για να αλλάξει η πορεία της δημόσιας διοίκησης και του ιδιωτικού τομέα.

Συμπερασματικά, η αναμενόμενη θετική πορεία της οικονομίας και του έθνους στο σύνολό του θα παρεμποδιστεί σοβαρά από τις επικείμενες προκλήσεις. Προκλήσεις όπως η ανάγκη διατήρησης μεγάλων πλεονασμάτων, το τεράστιο ιδιωτικό χρέος και το μειούμενο ποσοστό ενεργού πληθυσμού θα δοκιμάσουν τις αντοχές των φορέων επίλυσης προβλημάτων και θα αποτελέσουν σοβαρή απειλή για υποτροπή στους σκοτεινούς αιώνες της οικονομικής δυσπραγίας.

Επιτέλους, η Ελλάδα έχει μια ολοκληρωμένη στρατηγική που μπορεί να τη βάλει σε μια πορεία βιώσιμης ανάπτυξης, εγκαινιάζοντας μια νέα εποχή. Αυτή τη φορά, η ΕΕ ανέλαβε δράση, αναλαμβάνοντας το βάρος της πανδημίας, ώστε τα κράτη μέλη της να μην αναγκαστούν να ανακάμψουν απομονωμένα, ενώ ταυτόχρονα έθεσε τις βάσεις για τις κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές που ήταν επειγόντως αναγκαίες. Προκειμένου η χώρα να αποκομίσει τα πολλαπλασιαστικά οφέλη, η μόνη εστίαση πλέον είναι να διασφαλιστεί η σωστή εφαρμογή του προγράμματος, μετριάζοντας τους όποιους κινδύνους μπορεί να προκύψουν, είτε αυτοί είναι εσωτερικοί είτε εξωτερικοί.

4.2 Περιορισμοί

Οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας αναδεικνύουν διάφορες μεθοδολογικές και πρακτικές προκλήσεις που ενδέχεται να επηρεάσουν την πληρότητα και τη δυνατότητα εφαρμογής των συμπερασμάτων της. Ένας βασικός περιορισμός είναι η στήριξη σε δευτερογενή δεδομένα, όπως εκθέσεις πολιτικής και ακαδημαϊκές μελέτες, τα οποία ενδέχεται να μην αποτυπώνουν πλήρως τις τρέχουσες εξελίξεις ή τις αναδυόμενες τάσεις στην εφαρμογή του ΣΑΑ της Ελλάδας. Το ζήτημα αυτό επιδεινώνεται από τη δυναμική φύση του πλαισίου πολιτικής, όπου νέα επικαιροποίηση στρατηγικών σε επίπεδο ΕΕ, όπως η ευρωπαϊκή δέσμη μέτρων για την πράσινη συμφωνία και η δέσμη μέτρων Fit for 55, θα μπορούσαν να μεταβάλουν τη συνάφεια της ανάλυσης. Επιπλέον, το πεδίο εφαρμογής της παρούσας μελέτης περιορίζεται στην Ελλάδα, πράγμα που σημαίνει ότι δεν περιλαμβάνει συγκριτικές γνώσεις σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο άλλα κράτη μέλη της ΕΕ υιοθετούν παρόμοιες στρατηγικές ανάκαμψης, περιορίζοντας ενδεχομένως τη δυνατότητα γενίκευσης των συμπερασμάτων της.

Επιπλέον, η έρευνα επικεντρώνεται κυρίως σε ποιοτικές αξιολογήσεις των πλαισίων πολιτικής και των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων. Ενώ η προσέγγιση αυτή επιτρέπει τη διερεύνηση σε βάθος, η απουσία λεπτομερών ποσοτικών δεδομένων, όπως συγκεκριμένες μετρήσεις σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη ή τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο, περιορίζει τη δυνατότητα παροχής μετρήσιμων αξιολογήσεων της αποτελεσματικότητας του ΣΑΑ. Ένας άλλος σημαντικός περιορισμός του πλαισίου έγκειται στις μοναδικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών και τομεακών ανισοτήτων. Αυτές οι ανισότητες, ιδίως μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών, μπορεί να επηρεάσουν την κατανομή και τον αντίκτυπο των πρωτοβουλιών του ΣΑΑ, μια πολυπλοκότητα που η

παρούσα μελέτη μπορεί να αντιμετωπίσει μόνο εν μέρει. Ομοίως, η άνιση εξάπλωση της πανδημίας COVID-19 και των συνεπειών της σε ολόκληρη την Ελλάδα περιπλέκει περαιτέρω τις προσπάθειες αξιολόγησης των ευρύτερων κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων του σχεδίου.

Ο χρόνος είναι ένας άλλος περιοριστικός παράγοντας. Καθώς το ΣΔΠ είναι μια μακροπρόθεσμη πρωτοβουλία, ο πλήρης αντίκτυπός του μπορεί να μην είναι εμφανής για χρόνια, καθιστώντας την παρούσα έρευνα ένα στιγμιότυπο των πρώτων σταδίων και όχι μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση. Πρακτικές προκλήσεις προκύπτουν επίσης από εξωτερικούς παράγοντες, όπως οι παγκόσμιες οικονομικές αβεβαιότητες, οι οποίες μπορούν να διαταράξουν την εφαρμογή και τα αποτελέσματα. Για παράδειγμα, οι διακυμάνσεις στις αγορές ενέργειας ή οι γεωπολιτικές εντάσεις μπορεί να επηρεάσουν την ικανότητα της Ελλάδας να επιτύχει τους στόχους του ΣΑΑ. Επιπλέον, η μελέτη στερείται λεπτομερών πληροφοριών σχετικά με τη δέσμευση των ενδιαφερομένων μερών, η οποία είναι κρίσιμη για την επιτυχία του σχεδίου. Τα περιορισμένα δεδομένα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο κυβερνητικοί φορείς, ιδιωτικές επιχειρήσεις και η κοινωνία των πολιτών συνεργάζονται για την εφαρμογή του ΣΑΑ δημιουργούν περαιτέρω κενά στην ανάλυση.

Συνοψίζοντας, ενώ η παρούσα έρευνα προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τη στρατηγική υιοθέτηση του ΣΑΑ από την Ελλάδα και την ευθυγράμμισή του με τους στόχους της ΕΕ, οι περιορισμοί που εντοπίστηκαν υπογραμμίζουν την ανάγκη για μελλοντικές μελέτες που θα υιοθετήσουν ευρύτερο πεδίο εφαρμογής, θα ενσωματώσουν ποσοτικά δεδομένα και θα εξετάσουν τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Με την αντιμετώπιση αυτών των κενών, οι επόμενες έρευνες μπορούν να παρέχουν μια πιο ολιστική κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι ολοκληρωμένες πολιτικές προωθούν την ανθεκτικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παρά τις προκλήσεις αυτές, η παρούσα μελέτη θέτει σημαντικά θεμέλια για την ανάλυση της αλληλεπίδρασης μεταξύ εθνικών και υπερεθνικών στρατηγικών ανάκαμψης σε ένα μεταπανδημικό πλαίσιο.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωσση

European Parliament, & Council of the European Union. (2021). Regulation (EU) 2021/2117 of the European Parliament and of the Council of 2 December 2021 amending Regulations (EU) No 1308/2013 establishing a common organisation of the markets in agricultural products, (EU) No 1151/2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs, (EU) No 251/2014 on the definition, description, presentation, labelling and the protection of geographical indications of aromatised wine products and (EU) No 228/2013 laying down specific measures for agriculture in the outermost regions of the Union. Official Journal of the European Union. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2117/oj/eng/pdf

European Commission. (2019). The European Green Deal. The European Green Deal - European Commission

European Commission. (2020). *Recovery plan for Europe: NextGeneration EU*. European Commission. Recovery plan for Europe - European Commission

European Commission. (2021). EU Biodiversity Strategy for 2030. Biodiversity strategy for 2030 - European Commission

European Commission. (2021). ReFuelEU Aviation – Sustainable Aviation Fuels. ReFuelEU Aviation - European Commission

European Commission. (2021). Revision of the Energy Taxation Directive. Revision of the Energy Taxation Directive - European Commission

European Commission. (2021a). Laying the foundations for recovery: Greece. https://ec.europa.eu/info/system/files/greece-recovery-resilience-factsheet_en.pdf

European Commission Press release. (2021b, June 15). *NextGenerationEU: European Commission raises €20 billion in first transaction to support Europe's recovery*. IP_21_2982_EN.pdf

European Commission. (2021c). Recovery and Resilience Facility. Recovery and Resilience Facility - European Commission

European Environment Agency. (2020). Circular economy in Europe – Developing the knowledge base. https://www.eea.europa.eu/publications/circular-economy-in-europe

European Parliament. (2021). Renewable energy directive. https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/70/renewable-energy

Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production, 143,* 757-768. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048

IPCC. (2021). Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Intergovernmental Panel on Climate Change. https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/

Newsroom. (2025, January 21). *Ποια 21 νέα έργα δρομολογούνται στα Τρίκαλα*. Ypodomes. Ανακτήθηκε από https://ypodomes.com/poia-21-nea-erga-dromologoyntai-sta-trikala/

Rogelj, J., Popp, A., Calvin, K. V., Luderer, G., Emmerling, J., Gernaat, D., ... & Tavoni, M. (2018). Scenarios towards limiting global mean temperature increase below 1.5 °C. *Nature Climate Change, 8*(4), 325-332. https://doi.org/10.1038/s41558-018-0091-3

Šajn, N. (2022). Empowering consumers for the green transition. European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733543/EPRS_BRI(2022)733543_EN.pdf

Schlosberg, D. (2013). Theorising environmental justice: the expanding sphere of a discourse. Environmental Politics, 22(1), 37-55. https://doi.org/10.1080/09644016.2013.755387

Secretariat of the Convention on Biological Diversity. (2020). Global Biodiversity Outlook 5. https://www.cbd.int/gbo/gbo5/publication/gbo-5-en.pdf

Startmedia. (2025, January 21). *Απολογισμός έργου από τον Στέφανο Γκίκα για την Περιφερειακή Ενότητα Κέρκυρας*. Startmedia. Ανακτήθηκε από https://www.startmediacorfu.gr/275596-2/

Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S. E., Fetzer, I., Bennett, E. M., ... & Sörlin, S. (2015). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science, 347*(6223), 1259855. https://doi.org/10.1126/science.1259855

Vanhercke, B., & Verdun, A. C. (2022). From the European Semester to the Recovery and Resilience Facility: Some Social Actors are (not) Resurfacing. *ETUI Research Paper - Working Paper 2021.13*. https://doi.org/10.2139/ssrn.4013325

United Nations. (2015). Paris Agreement. https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement

Ελληνική

Βαμβακά, Α. (2025, Ιανουάριος 19). Μετασχηματίζοντας τα Ελληνικά Λιμάνια: Επενδύσεις για το Μέλλον. Capital. Ανακτήθηκε από https://www.capital.gr/oikonomia/3896758/metasximatizontas-ta-ellinika-limania-ependuseis-gia-to-mellon/

Δασόπουλος, Τ. (2024, Οκτώβριος 20). Ταμείο Ανάκαμψης: Τα εμβληματικά έργα που ολοκληρώνονται το 2025. Ελεύθερος Τύπος. Ανακτήθηκε από https://eleftherostypos.gr/oikonomia/tameio-anakampsis-ta-emvlimatika-erga-pou-oloklironontai-to-2025

Ελληνική Δημοκρατία. (n.d). Το σχέδιο Ελλάδα 2.0. NextGenerationEU. https://greece20.gov.gr/

Λιαργκόβας, Π. (2021). Οικονομικές Εξελίξεις, Ιούνιος 2021. *Κέντρο Προγραμματισμού Και Οικονομικών Ερευνών*, *45* (Ιούνιος, 2021).

Λιαργκόβας, Π., & Ψυχάλης, Μ. (2021). Επιτυγχάνοντας την βέλτιστη αξιοποίηση των συγχρηματοδοτούμενων πόρων για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027. *Κέντρο Προγραμματισμού Και Οικονομικών Ερευνών, Αναλύσεις Επικαιρότητας, 3/2021*.

Παπαντωνίου, Σ. (2021, June 18). *«Πρεμιέρα» για το Ταμείο Ανάκαμψης*. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. «Πρεμιέρα» για το Ταμείο Ανάκαμψης | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Παπαχλιμιντζος, Κ. (2025, Ιανουάριος 14). Σχεδιασμός απορρόφησης 21.4 δισ. ευρώ από το Ταμείο Ανάκαμψης - Ποιους τομείς αφορά. *Parapolitika*. Ανακτήθηκε από https://www.parapolitika.gr/politiki/article/1504440/shediasmos-aporrofisis-214-dis-euro-apo-to-tameio-anakampsis-poious-tomeis-afora/

Τράπεζα της Ελλάδος. (2021). Εκτίμηση των επιδράσεων του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας στην ελληνική οικονομία. Σε *Νομισματική Πολιτική 2020-2021* (σσ. 93–97).

Ypodomes.com. (2024, August 2). Ποια είναι τα σημαντικότερα υπό δημοπράτηση έργα υποδομής της χώρας. Retrieved January 22, 2025, from https://ypodomes.com/ta-20-megalytera-ypo-kataskeyi-erga-tis-choras-gia-to-2025-se-poia-periochi-vriskontai-poioi-ta-ylopoioyn/

Υποδομές.com. (2024). *Τα δώδεκα (12) έργα του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών που έχουν ενταχθεί στο Ταμείο Ανάκαμψης*. Retrieved from https://ypodomes.com/poia-einai-ta-12-erga-toy-ypoyrgeioy-ypodomon-kai-metaforon-poy-echoyn-entachthei-sto-tameio-anakampsis/

Υπουργείο Οικονομικών. (2020). *Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού Δεκεμβρίου 2020*. Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού Δεκεμβρίου 2020 - Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών

Χριστοδουλάκης, Ν., Νεκτάριος, Μ., Βαλέντης, Η., & Αξιόγλου, Χ. (2020). *Η επανεκκίνηση της Ελληνικής Οικονομίας. Ταμείο Ανάκαμψης και Δημοσιονομικές Προοπτικές*. διαΝΕΟσις.